

Obsah

Obsah	0
Úvod	1
1. Vlastnictví a jeho nabývání obecně	4
1.1 Římský koncept vlastnictví	4
1.2 Předmět vlastnictví	9
1.3 Nabývání vlastnického práva	11
2. Jednotlivé způsoby nabývání vlastnického práva	14
2.1 Occupatio	14
2.1.1 Zařazení do systému a definice	14
2.1.2 Vznik a vývoj	15
2.1.3 Okupace a formalismus	16
2.1.4 Předmět okupace	17
2.1.5 Okupace nalezených věcí ničích	18
2.1.6 Okupace chycených zvířat	20
2.1.7 Okupace nemovitých věcí	24
2.1.8 Occupatio rerum hostilium	28
2.2 Nabytí vlastnictví k opuštěným věcem	32
2.2.1 Derelikce a věc opuštěná	32
2.2.2 Možné způsoby nabývání vlastnictví k opuštěné věci	34
2.2.3 Teorie o nabytí opuštěných věcí okupací	35
2.2.4 Teorie o nabytí opuštěných věcí vydržením	36
2.2.5 Teorie rozlišující mezi nabýváním mancipačních a nemancipačních věcí	37
2.2.6 Vydržecí titul pro derelictio	40
2.2.7 Zánik vlastnictví k opuštěným věcem	41
2.2.8 Opuštění otroka	44
2.2.9 Ager desertus	45
2.3 Nález pokladu	47
2.3.1 Vznik a vývoj	47
2.3.2 Zařazení do systému a definice	49
2.3.3 Kvalifikace věci jakožto pokladu	50
2.3.4 Vliv místa na nález pokladu	52
2.3.5 Zákaz úmyslného hledání	54
2.3.6 Vztah pokladu k pozemku	55
2.3.7 Nabývání pokladu prostřednictvím podřízených osob	57
2.3.8 Poživací právo a nález pokladu	59
2.3.9 Nabývání pokladu na základě jiných skutečností	60
2.3.10 Prostředky k získání pokladu	61
2.4 Nález bezprostředně nevedoucí k získání vlastnického práva věci	64
2.4.1 Nález věci ztracené a skryté	64
3. Recepce nálezů a současná česká právní úprava	67
3.1 Historický vývoj nálezů na českém území	67
3.1.1 Úprava nálezů v Obecném zákoníku občanském	67
3.1.2 Nález věci v tzv. středním občanském zákoníku	73
3.1.3 Právní úprava nálezů v zákoně č. 40/1964 Sb.	75
3.2 Současná česká právní úprava přivlastnění a nálezů	79
3.2.1 Přivlastnění opuštěných věcí	79
3.2.2 Přivlastnění opuštěných zvířat a zvířat bez pána	82
3.2.3 Nález ztracených věcí	84
3.2.4 Nález věci skryté	89
Závěr	92
Seznam zkratk	97
Seznam použité literatury	98
Seznam použitých edic a překladů pramenů	104
Seznam použitých právních předpisů	105
Anotace	106
Summary	107

Úvod

Život každého z nás se z velké části skládá ze ztracení, hledání a nalézání, ať už smyslu života, práva či klíčů od domu. V případě nálezů jde většinou o ty příjemnější ze situací, které mohou nastat, obzvláště, plyne-li z nich nalezcí nějaký zisk. Tento profit pak může být dvojího druhu, buď právem předpokládaný či získaný protiprávně. Právem dovolený může vést k odměně pro nálezce či k nabytí věcného práva k věci, často je však vázán na určité podmínky. Protiprávního sice většinou bývá snazší dosáhnout, avšak při jeho odhalení se nálezce zpravidla dostává do horší situace, než kdyby k nálezů nedošlo. Nás budou v následujícím zkoumání zajímat především právní důsledky nálezů věcí, zejména pak situace, kdy nálezem vzniká k věci právní vztah, a to vlastnické právo.

Celá práce se orientuje především na římské právo. Musíme se tedy na nález věci a ostatní instituty dívat pohledem odlišným od dnešního, pohledem přizpůsobeným tehdejší době a společenské situaci. Je zřejmé, že římský právní systém se od současného v mnohém liší, přičemž tyto rozdíly nalezneme i u vlastnického práva, jehož pojetí bylo v Římě zcela specifické, a to i v rámci antických systémů. Je tedy nutné na samém začátku práce zmínit, jak bylo na vlastnictví v časech antického Říma nahlíženo a jak se to odráželo v právních vztazích. Musíme také rozlišovat, že na rozdíl od dnešní situace, v Římě neměly všechny osoby stejné právní postavení, což se samozřejmě promítlo i do možností vstupovat do vlastnických vztahů a nabývat vlastnické právo, například i k nalezené věci. Začátek práce proto bude věnován výkladu o římském konceptu vlastnictví, jeho specifikách a odlišnostech a o nabývání práv, zejména vlastnických, obecně.

Poté se již budeme zabývat konkrétními způsoby nabytí vlastnického práva. Především nás budou zajímat dva způsoby nejvíce související s nalezením věci, a to okupace a nález pokladu. Začneme u okupace (*occupatio*), tedy nabytí vlastnictví k věci ničí jejím přivlastněním. Zápátráme po původu tohoto institutu a pokusíme se zjistit, zda se dá nalézt i v jiných antických právních řádech. Určíme si, co je věc ničí (*res nullius*) a jaké jsou podmínky pro její nabytí. Vyjasníme si i další s okupací související pojmy, například *ager occupatorius*, *insula in mari nata*, *alluvio*, *animus revertendi* a podobné. Ač se práce zaměřuje na nabývání nalezených věcí, my se přesto budeme

věnovat i takovým situacím, které sice nejsou typicky spjaté s nálezem věci, ale které jsou řazeny pod okupaci a je proto vhodné se o nich zmínit. Těmi jsou například nabývání vlastnictví k ulovené zvěři či majetku nepřítele.

Stejně tak nás bude zajímat, jakým způsobem se nabývá poklad. Definujeme si, co se vlastně skrývalo pod pojmem poklad (*thesaurus*). Zaměříme se na změny, které nastaly v průběhu římské státnosti v právní úpravě jeho nabývání, zejména se však budeme zabývat jeho konečnou podobou v kodifikaci císaře Justiniána. Také se podíváme na různé situace, které mohly při nabývání pokladu nastat, a na to, jaký měly vliv na získání vlastnického práva.

Ke konci práce svojí pozornost obrátíme i k osudu jiných nalezených věcí, jejichž nález sám o sobě vlastnické právo nezakládá, ale v některých případech k němu může vést, či naopak nevede. Zde se krátce zmíníme například o tom, zda je přípustné vydržení věcí ztracených či skrytých.

V poslední části práce se pak podíváme, zda a v jaké míře došlo k recepci římskoprávních institutů do soukromoprávních institutů české historie.

Co se týče období, které nás bude v následující práci zajímat, neomezíme se pouze na římské právo, ale podíváme se i na podobu institutů v pozdějších obdobích s akcentem zejména na český právní řád. Budeme sledovat cestu, jakou se do naší právní úpravy uvedené instituty dostaly, a zjistíme, zda v ní setrvaly i do dnes. V současnosti je jedním z nejdiskutovanějších právních předpisů zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ), který rozsáhle pozměnil předcházející právní úpravu. Ten se mnohdy vrací i k některým římským institutům, proto se v této práci zaměříme i na úpravu uvedených institutů či jejich nástupců v tomto novém občanském zákoníku. Občanské právo však není jediný obor, kterého se uvedené instituty dotýkají. V případě nalezení věci je nutné dodržovat určitá pravidla a v některých případech může jejich nedodržení vést ke ztrátě nároku na věc, či dokonce až ke spáchání přestupku nebo trestného činu. Proto je taková pravidla dobré znát, takže i na tento aspekt v následující práci okrajově narazíme.

Jak je vidět, uvedené instituty mohou zasahovat nejen do různých oblastí práva, ale i lidského života. Nejsou ani dnes věcí nijak neznámou, a proto může být užitečné je v následující práci objasnit a ukázat, že se jedná o instituty velice zajímavé a pro společnost potřebné. Pro jejich důkladné poznání je ovšem nutné vrátit se k jejich kořenům a počátkům. Je tedy čas přesunout se nyní do dob dávno minulých, do časů slavného antického Říma, přímo do počátků jeho státnosti, kdy začali vznikat právní vztahy k věcem označované jako vlastnictví.

1. Vlastnictví a jeho nabývání obecně

1.1 Římský koncept vlastnictví

Jak je všeobecně známé, právo vlastnické patřilo v římském systému mezi věcná práva. Těmi pak jsou taková oprávnění týkající se věcí, která jsou trvalá, výlučná a jsou chráněna věcnou žalobou (*actio in rem*). Často se také v učebnicích dočítáme, že to, co je odlišuje od práv osobních, je mimo jiné jejich absolutní povaha, tj. že působí proti všem. Na následujících stránkách se však podíváme, jestli skutečně lze od počátků existence římského národa nahlížet na vlastnictví a věcná práva obecně jako na absolutní.

V římském právu se nenachází žádná konkrétní definice vlastnického práva. Při základních znalostech římského systému nás ale nijak tato absence nemusí zarážet. Jak je známo, římské právo bylo velice kazuistické, a proto se Římané spíše než teoretickým úvahám nad obsahem vlastnictví věnovali jeho skutečné podstatě a konkrétním vlastnostem. Proto jim nebránila neexistující definice vlastnictví v popsání všemožných jednotlivých oprávnění spojených s vlastnickým právem, jakými jsou oprávnění věc držet, užívat, požívat z ní plody, zničit, ale například i zeizit či opustit. Na základě takových popisů můžeme dovodit základní rysy římského vlastnictví. Pro dnešní dobu je definování typické, proto se současné učebnice římského práva snaží poskytnout studentům určitou definici. Vlastnictví tedy můžeme například označit jako právní panství nad věcí, které je všeobecné, přímé a výlučné a jehož předmětem jsou věci hmotné.¹

Stejně jako snad všechny ostatní právní instituty, i vlastnictví prošlo v průběhu existence Římské říše určitým vývojem. Není sice v dnešní době možné ho s jistotou dopodrobna popsat, musíme ale chápat, že vlastnictví na počátku existence římské státnosti nebylo vnímáno stejně jako ve vrcholných obdobích římského císařství. Bylo by příliš zjednodušující určit pouze obecně, jak bylo chápáno vlastnictví v Římě, proto se podíváme na jeho jednotlivá stadia.

---

¹ Tak je například definováno v učebnici: KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, str. 153.

Kořeny vlastnictví můžeme najít v institutu držby. Dá se říci, že držba je naprosto samozřejmou součástí přírodního systému a její projevy můžeme sledovat u mnoha živočichů na vyšším stupni vývoje. Jako co jiného než jako faktickou moc nad věcí lze označit ulovení a následné bránění své kořisti. Zkuste říct hladovému lvu, že ta antilopa, na které si právě pochutnává, je vaše. Se zbraní v ruce se snad ještě domluvíte a faktickou moc převzmete, ale bez ní? Zkuste mu to říci, pokud jste malá pohublá hyena. Pak se jeho moc nad věcí stává jistě nepopiratelnou, ať už jste sebevíc hladový tvor. Jeho vůle mít antilopu za vlastní bude taky očividná, zvláště vycení-li na vás zuby. Nalezneme zde tedy oba pojmové znaky držby, *corporalis possessio* (tělesné ovládnutí) i *animus possidendi* (vůle držet věc naprosto a úplně pro sebe).

Z držby se stane vlastnictví však až ve chvíli, kdy místo faktického stavu zkoumáme stav právní. Je to tedy již výmysl zcela lidský, na zvířecí svět nepoužitelný. Je nepochybné, že vlastnické právo je jedním z nejstarších osobám příslušejících oprávnění. V archaické době se od držby pravděpodobně příliš ostře neodlišovalo, vlastnictví znamenalo jen lepší právo na držbu.² Formovalo se pak rozdílně ve vztahu k movitým a nemovitým věcem. Na počátku obou stojí zřejmě kolektivní vlastnictví ve formě rodového vlastnictví. Z něj se nejprve oddělilo individuální kviritské vlastnictví movitých věcí, nejprve snad jen mancipačních. Pomalejší vývoj nejspíš doprovázel vlastnictví k nemovitým věcem. Podle pověsti o založení Říma Romulem stály pozemky v kolektivním vlastnictví římského lidu. Ten pak měl údajně vytvořit rodinné vlastnictví přidělením dvou jiter půdy každému římskému občanovi do dědičného užívání (*heredium*).³ Se vznikem samostatného římského státu na sebe pak již vznik individuálního soukromého vlastnictví k půdě nenechal dlouho čekat. Ač Římané jistě měli určitou představu o tom, co se skrývá pod vlastnictvím, neměli zapotřebí mít pro takové oprávnění pojmenování. Snad proto, že šlo o pro ně přirozenou věc, snad pro to měli jiné důvody. Ať tak či onak, chtěl-li někdo vyjádřit takovou moc nad věcí, která odpovídala vlastnickému vztahu, učinil tak prohlášením „*meum esse*“.⁴ To můžeme nalézt zejména v případě vlastnického sporu, kde toto prohlášení činily obě strany a

---

² Jak uvádí mimo jiné i REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Římské právo*. 4. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010, str. 249.

³ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, str. 158.

⁴ Žalobce i žalovaný v legisakčním procesu pronášejí: „Hunc ego hominem ex iure quiritium **meum esse** aio secundum sua causam.“ Viz SKŘEJPEK, M. *Prameny římského práva Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2006, str. 58.

soudce pak rozhodl, komu z nich náleží věc. Oprávněnému pak stačovalo mít lepší postavení než jeho protivník, nemusel být skutečným vlastníkem věci. Bylo tedy možné, že existovala nějaká třetí osoba s ještě lepším právem k věci, než měl vítěz sporu. V této počáteční archaické fázi je proto někdy oprávnění, které odpovídá vlastnickému právu, označováno jako „relativní vlastnictví“⁵.

Přechod k individuálnímu kviritskému vlastnictví nastává v době klasické, kdy se již stává vlastnické právo takovým, jaké jej známe z učebnic, právem absolutním, působícím *erga omnes*. Toto právo bylo možné nabýt jen určitými způsoby a chránit pomocí *actio in rem*. Objevují se nové technické výrazy pro vlastnictví – *dominium* a *proprietas*. Posun zařídila i změna civilního procesu. Při vlastnickém sporu se již místo předchozího prohlášení „*meum esse*“ oběma stranami používá pouze jednostranné tvrzení žalobce. Ten je nucen jej opřít o nabývací důvod, který mu zabezpečuje pozici proti každému. Tím se vytratila ona relativita, kterou jsme mohli nalézt u archaického vlastnictví. Od vlastnického práva se navíc striktně odděluje jak držba, tak i omezená věcná práva k věci cizí. Jedná se o právo individuální, všeobecné, přímé, výlučné a absolutní, jde tedy o vlastnictví v téměř shodné podobě, jak ho známe dnes. V této době dosahuje vlastnické oprávnění svého vrcholu a proto pod pojmem vlastnictví v následujících částech práce, bude myšlena zejména tato jeho podoba z klasické doby, vrcholného období římského práva.

Celkový úpadek práva v poklasické době měl vliv i na hranici mezi vlastnickým právem a držbou. Pojmy *proprietas* a *dominium* se začaly nesprávně používat i v případech, které podle klasického práva znamenaly jen držbu. Naštěstí kodifikace Císaře Justiniana se opět ke klasické podobě vrací. A proto dnes můžeme pozorovat, že se klasické římské vlastnictví od dnešního příliš neliší. Čím se však lišilo, byl okruh osob, které k němu měli přístup. Plnohodnotné vlastnictví bylo přiznáno jen římským občanům, z nichž plné oprávnění s ním disponovat měli pouze muži, kteří byli osobou *sui iuris*.

Římské právo neznalo jen jeden druh vlastnictví, jak známe my dnes. V souvislosti se třemi oblastmi práva – *ius civile*, *ius honorarium* a *ius gentium*, můžeme rozlišovat i různé stupně vlastnictví. V rané historii uznávali Římané pouze

---

⁵ K tomu blíže Kaser, M. Neue Studien zum altrömischen Eigentum. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung* (ZSS RA). Weimar: Böhlau. 1951, 68, str. 131 a násl.

jedno vlastnické právo, a to právo podle *ius civile*.⁶ Jen to bylo uznané jako právo plnohodnotné a označovalo se *dominium ex iure Quiritium*, tedy kviritské vlastnictví. Proč tomu tak bylo, je snadno pochopitelné. Římané, stejně jako například i Řekové, na počátku své existence rozdělovali svůj svět na sebe a barbary.⁷ To se promítlo i u vlastnictví. Neřímané neměli žádnou možnost nabytí k věci plnohodnotné kviritské vlastnictví. S rozvojem obchodu se však rozdíl mezi Římany a cizinci stíraly a bylo nutné chránit i jimi nabytá práva. To se provádělo nejprve uzavíráním mezinárodních smluv a vyvrcholilo zřízením magistratury cizineckého praetora v roce 242 př. n. l. Až jeho činností a tím, že započal poskytovat ochranu i jiným než řádným vlastnickým vztahům, postupně vzniklo honorární právo a začínal se objevovat nový stupeň vlastnictví - praetorské. Praetor neposkytoval ochranu jen cizincům, ale také vztahům, při jejichž převodu nebyla splněna předepsaná forma. Tímto způsobem tedy bylo chráněno například i nabytí mancipační věci tradicí. I k takové věci pak vznikal právní vztah, který je označován jako praetorské, neboli bonitární vlastnictví. Toto vlastnictví však v té době nedosahovalo stejné úrovně jako civilní a nebylo ani jako vlastnictví označováno, o čemž svědčí i pouhé opisné používání slov „*in bonis esse*“ pro označení takového vztahu. Postupně se však ochrana rozšiřovala takovým způsobem, že mezi nimi nebyl kromě označení prakticky žádný rozdíl. A i poslední zbytky rozdílu byly nakonec odstraněny za císaře Justiniána, od něhož se pro oba vztahy používá výraz *dominium*.

Jak jsme již řekli výše, cizinci (peregrini) nemohli vlastnit majetek *ex iure Quiritium*.⁸ Nemohli proto ani použít vindikační žaloby na vrácení věci. Je však nepochybné, že i cizím právním řádům používaným peregriny byla známá určitá obdoba takového vlastnického práva⁹, které musel římský právní systém nějak zohledňovat. Římané tedy určitým způsobem respektovali i právní vztahy vznikající

---

⁶ Což dokládá ve svých *Institutiones Gaius* (II, 40), když tvrdí: „...Toho práva užíval kdysi i národ římský: neboť jeden každý (občan) býval buď vlastníkem podle práva kviritského, anebo se za vlastníka nepovažoval. Potom se však vlastnictví rozdělilo, takže jeden může být vlastníkem podle práva kviritského, druhý (pak může) mít (věc) „v majetku“ (tj. může být vlastníkem podle práva praetorského, tzv. vlastníkem bonitárním).“ - Veškeré citace z Gaiových *Institutiones* pocházejí z KINCL, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

⁷ RUDDY, F. S. Res Nullius and Occupation in Roman and International Law. In: *The University of Missouri at Kansas City Law Review*. 1968, vol. 36, str. 274-277.

⁸ Jen zde platila výjimka pro peregriny, kterým náleželo *ius commercium*.

⁹ Gaius *Institutiones* II, 40: „Dále je třeba, abychom poznamenali, že cizinci mají vlastnictví jen jedině: buď totiž někdo vlastníkem je, anebo se za vlastníka nepovažuje.“

mezi dvěma cizinci. Nicméně, jakmile se dostal peregrin do vztahu s římským občanem, uznávali jen výše zmíněné vlastnictví civilní či bonitární. S ohledem na dostupné informace není zcela zřejmé, zda bylo či nebylo bonitární vlastnictví přístupné cizincům. Jak bylo zdůrazněno výše, římské právo nahlíželo na vlastnické vztahy především podle žaloby, kterou byly chráněny. Ačkoliv publiciánská žaloba, kterou je bonitární vlastnictví chráněno, byla použitelná i v situacích, kde kviritské vlastnictví nevzniklo, šlo stále jen o případy, kde vzniknout mohlo. V rámci formulového procesu se totiž ve formulě u publiciánské žaloby použije fráze „...*tum si eum (hominem) de quo agitur ex iure Quiritium eius oporteret*“, tedy „...tu kdyby mu ten (otrok), o kterého se jedná, patřil podle kviritského práva“.¹⁰ Praetor zde tedy sice používá fikci, jak by vztah vypadal, kdyby došlo ke vzniku kviritského vlastnictví, ale pořád zde požaduje, aby k němu v ideálním případě došlo. Honorární právo sice zná i fikci římského občanství, ze zdrojů však není jasné, zda jde tato fikce použít zároveň s fikcí vlastnického práva. Gaius ve čtvrtém komentáři Institucí ukazuje, že lze fingovat římské státní občanství¹¹, pokud je pro uvedený případ přípustná žaloba (*actio*), ale jen pokud je rozšíření této žaloby i na cizince spravedlivé. Již ale není dále vysvětleno, v kterých případech je to spravedlivé. To už můžeme pouze odhadovat. Na druhou stranu zde mohlo být možné použití procesní námitky *exceptio rei venditae et traditae* cizincem. Ochrana vlastnictví peregrinů by pak byla jednostranná, pokud by se jim *actio Publiciana* nepřipouštěla, obrana by byla dovolená, žaloba na vrácení věci však již ne. Poskytovala by se jim tedy nižší ochrana, než římským občanům, což ovšem není vyloučené a naopak to odpovídá římskému nazírání na cizince.

Posledním speciálním oprávněním podobným vlastnickému právu bylo tzv. provinční vlastnictví. Opět nešlo o plnohodnotné vlastnictví. Římský občan mohl takto dostat (za poplatek nazývaný *stipendium*) do užívání provinční pozemek, který pak mohl držet, pobírat z něj plody a případně ho i zcizit. Toto oprávnění bylo označováno výrazem *possessio vel ususfructus*. Jednalo se tedy o vztah podobný vlastnictví, kterému

---

¹⁰ SKŘEJPEK, M. *Prameny římského práva Fontes iuris romani*, str. 62-63.

¹¹ Gaius *Institutiones* IV, 37: „*Také římské státní občanství se finguje, (a sice) pro cizince, který žaluje anebo je žalován z toho důvodu, ze kterého se podle našich zákonů propouští „actio“, ovšem jen tehdy, když rozšíření té žaloby i na cizince je spravedlivé.*“

praetor opět poskytoval ochranu. Stejně jako u bonitárního vlastnictví, se jeho obsah stále více přibližoval kviritskému, až nakonec za císaře Justiniána byly rozdíly odstraněny zcela.

V kodifikaci císaře Justiniána (*Corpus Iuris Civilis*), jak je vidět, už existovalo vlastnictví pouze jedno, které bylo považováno za plnohodnotné a absolutní právní panství nad věcí. Neboť z této kodifikace vychází právo mnoha současných právních řádů, a jelikož v průběhu recepce nebylo opominuto ani vlastnictví, je dnešní chápání velice podobné tomu římskému, samozřejmě přizpůsobené moderní době, tedy okleštěné o možnost vlastnit otroka a rozšířené na všechny osoby, tedy i na ženy.

1.2 Předmět vlastnictví

Pro následující výklad o nálezů věcí je ještě nutné zmínit, co mohlo být považováno za věc, tedy objekt vlastnického práva. V římském právu mohlo jít pouze o věci hmotné.¹² Předmět musel tvořit samostatný celek, nemohla jím tedy být součást věci před jejím oddělením. Navíc přistupoval požadavek ocenitelnosti věci v penězích, to z důvodu případného soudního sporu, který byl ovládán zásadou pekuniární kondemnace.¹³ Jak je všeobecně známo, v Římské říši mohl být objektem práv i člověk, tedy otrok. Předmětem soukromých práv mohly být pouze věci *in commercio*, tedy takové, které nebyly vyloučené z právního jednání. Objektem vlastnictví proto nemohly být věci vyloučené z právního obchodu, *res extra commercium*. Těch bylo několik druhů. V první řadě to byly nábožensky významné objekty – tedy *res sacrae*. Také pozemky, kde jsou pohřbeni lidé – *res religiosae* a jiným způsobem nedotknutelné pozemky a stavby – *res sanctae*. Souhrnně je můžeme označovat za *res divini iuris*, čili věci božského práva. Dalšími věcmi *extra commercium* jsou pak *res omnium communes*, tedy věci všem lidem společné. Sem spadá vzduch, tekoucí voda, moře a mořský břeh. Takové pak mohl každý volně užívat. Do poslední skupiny vyloučených věcí se řadí věci veřejné, určené k užívání všem lidem. Ty stály ve vlastnictví státu a

---

¹² Ač je pravda, že Římané znali i věci nehmotné (*res incorporales*), předmětem vlastnického práva však byl až jejich konečný hmotný objekt.

¹³ Každá ochrana se realizovala cestou odsouzení rušitele k peněžní částce, proto muselo být možné vyjádřit hodnotu věci peněžní sumou. Viz KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, str. 83.

patřily mezi ně především cesty, náměstí, vodovody apod.

Římské právo však zná i další dělení věcí.¹⁴ Jedním z nejdůležitějších je dělení na věci mancipační (*res Mancipi*) a nemancipační (*res nec Mancipi*). V případě *res Mancipi* šlo o taxativně vyjmenované hospodářsky významné věci. Těmi byly pozemky na italské půdě, otroci, domácí zvířata, která tahají nebo nosí na hřbetě náklady, a pozemkové služebnosti. Specifičnost této kategorie spočívala v tom, že jejich převod byl značným způsobem omezen, byl totiž možný jen slavnostními právními úkony, jimiž byly *Mancipatio* a *in iure cessio*. Proč tomu tak bylo, je vcelku logické. Oba dva způsoby převodu byly formální a zajišťovaly dostatečné potvrzení o tom, že k převodu došlo. Mancipace probíhala za přítomnosti 5 svědků a vážného, injurecese pak před úředníkem. Tím, že bylo nutné před samotným převodem zajistit přítomnost potřebných osob, strany získaly jednak dostatečný čas na rozmyšlenou a jednak jim přítomnost svědků zajistila, že nebude možné uskutečnění převodu později zpochybnit. Tyto ceremoniální formy byly pro převod mancipačních věcí však vyžadovány jen v archaické a klasické době. Za císaře Justiniána byl (i v souvislosti se sjednocením bonitárního a civilního vlastnictví) tento požadavek zrušen a bylo možné je převádět i neformálně pouhým předáním (*traditio*).

Pro naši práci je také významné dělení na věci movité a nemovité. Jelikož shodné dělení známe i dnes, není překvapením, že movitosti jsou věci, se kterými lze volně pohybovat, zatímco nemovitosti jsou pozemky. S tím si římské právo vystačilo, protože se za součást pozemku považovaly i všechny movité věci, které jsou s pozemkem trvale, pevně spojeny. To umožňovala zásada „*superficies solo cedit*“ - povrch ustupuje půdě, která od účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, již platí i v českém právním řádu. Movité pak byly všechny ostatní hmotné věci, tedy i takové, které dříve byly součástí nemovitosti, ale oddělily se od ní.

Snad ještě jedno rozdělení se může následujícího rozboru lehce dotknout, tím je členění na věci dělitelné a nedělitelné. Ač lze prakticky rozdělit na menší kousky téměř každou věc, pro určení, zda je věc dělitelná, je podstatné, jestli si po rozdělení obě věci zachovají svou podstatu a hodnotu. Pro nás je pak důležité, o jakou věc z těchto dvou kategorií jde z toho důvodu, že u nedělitelných věcí v případě více oprávněných spadne

---

¹⁴ Gaius na počátku komentáře druhého svých *Institutiones* uvádí některá dělení věcí.

věc do spoluvlastnictví, zatímco u dělitelných je možné ji rozdělit, a každému pak náleží jeho podíl.

Římské právo zná i další dělení – věci individuálně a genericky určeně, zužitelné a nezužitelné, věci jednoduché a složité, plodonosné a neplodonosné atd. Těch se však práce příliš netýká a není proto účelné blíže si je zde vysvětlovat.

1.3 Nabývání vlastnického práva

Každý vznik, změna nebo zánik právního vztahu je spojen s určitou právní skutečností. Ta pak může být závislá, nebo nezávislá na vůli subjektu a buď půjde o situaci právem předpokládanou, nebo naopak protiprávní. Skutečnost závislá na projevu vůle, která je uskutečněna podle práva, se nazývá právním jednáním, taková, která v souladu s právem není, pak protiprávním jednáním. Některé situace nastávají nezávisle na projevu vůle osoby, těmi jsou pak právní události a protiprávní stavy. Při nálezů věci se můžeme setkat s každou z uvedených čtyř situací. Má-li ale být výsledkem úspěšné nabytí vlastnického práva, budou převažovat skutečnosti, které jsou v souladu s právem, a půjde hlavně o nabývání související s právním jednáním. V souvislosti s členěním právního jednání na jednostranné a dvoustranné, je povahou nálezů dáno, že budeme zkoumat v první řadě situace, ve kterých půjde o jednostranné právní úkony, tedy takové, kde postačuje projev vůle jedné osoby.

Při nabytí (nejen vlastnického) práva mohou vzniknout dvě situace. V první jde o případy odvozeného (derivativního) nabytí práva, kde nabyvatel získal právo k věci, ke které již někdo předtím právo měl, a on svoje oprávnění od takového předchůdce odvozuje. Ve druhém pak vzniká právo nezávisle na vůli nějakého předchůdce, dochází tedy k originárnímu nabytí práva. Historicky starší a v archaickém právu snad jedinou možností bylo originární nabývání práva. Myšlenku převedení práv z jedné osoby na druhou ještě Římané na počátku svého vývoje pravděpodobně neznali.¹⁵ I nabytí z právního úkonu bylo považováno za nové založení práva k věci a tedy za originární nabytí práva. To můžeme dovozovat především podle slavnostních formálních aktů převodu práv – *mancipace* a *injurecese*. Nabyvatel tvrdí existenci práva a převodce

---

¹⁵ Což tvrdí i JÖRS, Paul, KUNKEL, Wolfgang. *Römisches Privatrecht*. s. 125-126.

pouze mlčí a nijak mu neodporuje.¹⁶ Navíc je podstatné, aby byla aktu přítomna i věc, o kterou se jedná, a nabyvatel takovou věc uchopil. Můžeme zde tedy pozorovat jistou podobnost s nejjednodušším a nejstarším nabývacím způsobem vlastnictví - okupací. Proto zpočátku ještě o reálný přenos práva z jedné osoby na druhou nešlo, ale spíše o nabytí původní, za přítomnosti svědků učiněné. Derivatvní způsoby se vyvinuly až později, nejprve nejspíš ve formě translativního převodu všech práv (sukcese). To je taková situace, kde dochází k převodu práv k věci na nabyvatele ve stejném rozsahu, v jakém je dosud měl převodce. V opozitu k němu stojí konstitutivní nabytí práv, u něhož jsou postoupena jen práva některá, a nabyvateli vznikne jen omezené právo. Odvozené nabývání je ovládáno zásadou „*nemo ad alium plus iuris transferre potest, quam ipse habet*“, tedy „nikdo nemůže na druhého převést víc práv než sám má“. Naopak to ale neplatí, je možné převést i jen některé z práv. U translativního převodu pak můžeme rozlišovat sukcesi univerzální, kde dochází ke vstupu do všech práv a povinností předchůdce, a sukcesi singulární, při které dochází k derivativnímu nabývání jednotlivých práv.

Při nálezu věci nás budou zajímat spíše originární způsoby nabytí práva. Běžně půjde o situace, u nichž dochází ke vzniku nového práva, které v uvedenou chvíli k věci nikdo nemá. Může jít jak o případy, že k věci někomu již dříve oprávnění vzniklo, ale pozbyl ho (např. se ho dobrovolně vzdal), nebo dosud k věci nikdo žádné právo neměl (objekt byl do té doby pouze věcí ničí). Mohou nastat ale i situace, kdy právo k uvedenému předmětu nějaká osoba mít bude, avšak nezávisle na její vůli ho získá někdo jiný.¹⁷ Ke všem třem případům může při nálezu věci dojít a všechny mohou skončit úspěšným nabytím vlastnického práva.

Způsoby nabytí vlastnického práva lze členit do různých kategorií. První z těchto kategorií je výše uvedené dělení nabývacích způsobů na originární a derivativní. To je však produktem až pozdější obecné právní vědy, Římané ho tedy ještě neznali. Používali ale rozlišování mezi nabývacími způsoby podle *ius civile* a nabývacími způsoby podle práva národů (*ius gentium*), někdy též označovanými za způsoby podle práva přirozeného. Mezi ty, které uznávalo *ius civile* patřily mancipace,

---

¹⁶ Tato situace nejspíš vedla ke vzniku zásady: „Ten kdo mlčí, souhlasí“. Ta v římském právu ale neplatila sama o sobě, ale jen v situaci, že ten kdo nepromluvil, se projevit měl a mohl.

¹⁷ S takovou situací se můžeme setkat například u vydržení.

injurecese, adiudikace a vydržení. Z přirozeného práva pak vycházela zejména tradice a okupace. Nejasné je postavení nálezů pokladu. V Justiniánských Institucích se o něm pojednává na místě, kde jsou probírány přirozenoprávní způsoby nabývání vlastnictví. Na druhou stranu se připisuje zavedení právní úpravy institutu pokladu zákonodárství císaře Hadriána¹⁸, což značí nabývací způsob dle *ius civile*.

---

¹⁸ Inst. 2, 1, 39: „Poklady, které někdo našel na svém pozemku, přiřknul božský Hadrianus, v souladu s přirozenou spravedlností tomu, kdo je našel.“ - Veškeré citace a překlady z Justiniánových Institucí jsou z KRÜGER, Paul. *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce*. Přel. Peter Blaho, Michal Skřejpek. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010.

2. Jednotlivé způsoby nabývání vlastnického práva

Při nálezu věci se vyskytuje několik situací, ke kterým může dojít. Jen některé z nich ale vedou k získání vlastnického práva, takové nás budou zajímat především. Mezi nimi pak může dojít k několika případům. U okupace a nálezů pokladu dochází k nabytí vlastnictví ihned, u některých jiných předmětů nejprve nastane nabytí držby a k nabytí vlastnictví dojde později, až uplynutím vydržecí lhůty. Tyto případy jsou výjimečnější a dostaneme se k nim v závěru práce. Začneme ale od toho nejjednoduššího a nejběžnějšího nabývacího režimu, okupace.

2.1 Occupatio

2.1.1 Zařazení do systému a definice

Okupace ve smyslu zabránění či obsazení cizího státního území je slovem dobře známým české historii. I římská okupace se přivlastňování týká, a to nejen v souvislosti s územím či pozemky, ale také co se týče předmětů movitých. Okupace byla totiž jedním ze způsobů nabývání vlastnictví k věci. A to způsobem originárním, podle práva přirozeného, který zakládal plnohodnotné civilní vlastnictví k předmětné věci. Ve spisech římských právníků ji nenajdeme pod podstatným jménem *occupatio*, nýbrž pod slovesným tvarem *occupare*.¹⁹ *Capere* přitom znamená tělesné uchopení či chycení věci, *occupare* takovéto uchopení s následkem, že se jí osoba zmocní.²⁰ Okupace jakožto způsob nabytí vlastnického práva se uskutečňovala pouhým uchopením (*adprehensio*) držby věci ničí s vůlí mít jí jako svou vlastní. Nešlo o pouhou manifestaci vůle, ale skutečnou realizaci toho, fakticky se věci zmocnit s vůlí ji ovládat a být jejím vlastníkem. Pokud byly tyto požadavky splněny, vedlo její zmocnění se bez dalšího k okamžitému nabytí kviritského vlastnictví. To dokládá i starý římský spor o věc, kde pro případ, že se někdo dovolává nabytí okupací, postačuje prokázat její průběh bez

¹⁹ HECK, E. Occupatio. In: ZSS RA. 1967, 84, str. 355-357.

²⁰ KARLOWA, Von Otto. *Römische Rechtsgeschichte*. Nachdr. [d. Ausg.] Leipzig 1885/1901. Keip, 1997, 2. díl, str. 411.

nutnosti dokazovat, že předchozí vlastnictví zaniklo.²¹ Navíc se pravděpodobně ani nevyžadovalo okupantovo povědomí o tom, že jde o věc ničí a teoreticky mohlo dojít k nabytí vlastnického práva i v případě, pokud se někdo mylně domníval, že se zmocňuje takové věci krádeží.²² Předmětem okupace mohla být pouze věc ničí, tedy taková, která nestála ve vlastnictví žádného Římana. Sporné je postavení věcí derelikvovaných, tedy takových, kterých se jejich předchozí vlastník vzdal s úmyslem dále je již nemít jako vlastní. Jejich nabytí je pak někdy pod okupaci řazeno, podle jiných názorů jde ale o u opuštěných věcí o rozdílný nabývací způsob. Z okupace se však jistě vydělilo jako samostatné nabytí vlastnického práva k nalezenému pokladu. Ten má minimálně od císaře Hadriána vlastní režim a nepřipadá jako okupace ve všech případech do vlastnictví nálezce, ale někdy také alespoň zčásti vlastníkovu pozemku či státní pokladně.

2.1.2 Vznik a vývoj

Je nemožné dopátrat se přesného vzniku institutu okupace. Přesto víme, že se jedná o nejstarší a nejjednodušší způsob nabývání vlastnického práva. Opatřování si prostředků pro život lovem, rybařením a sbíráním plodů je vlastní celé lidské rase. Všechny civilizace se proto musely nějak vypořádat s tím, že osoby tímto způsobem budou získávat majetek. Nejde tedy ani o institut ryze římský, znají ho všechna antická společenství. V čem se ale právní řády od sebe liší, jsou konkrétní vymezení, co okupovat lze a co nelze. Například ve staroegyptském právu je možné okupovat ladem ležící pozemek jen se souhlasem monarchy.²³ V pozdějším řecko-egyptském právu náležely jak věci ničí (tzv. *ἀδέσποτα*), tak i derelikvované státní.²⁴ Navíc připojíme-li k tomu poznatek, že v té době měl stát monopolní právo na lov a rybolov, může nám být

---

²¹ U okupace se neuplatní ani pravidlo „*usus auctoritas*“, tedy určitý předchůdce římského vydržení. To je totiž spjato s ručitelskou ochranou, na kterou ovšem není osoba okupující věc nijak odkázána, neboť neměla žádného předchůdce. O tom KASER, Max. Die natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht. In: *ZSS RA*. 1947, 65, str. 221.

²² WISSOWA, Georg, KROLL, Wilhelm, MITTELHAUS, Karl, ZIEGLER, Konrat. *Paulys realencyclopädie der classischen Alterumswissenschaft: neue Bearbeitung* (dále jen *PWRE*). Stuttgart: Metzler, 1995, sloupec 684.

²³ TAUBENSCHLAG, Rafał. *Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych*. 1. vydání. Varšava: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1955, str. 119.

²⁴ Tamtéž.

hned jasné, že okupace zde prakticky možná nebyla. Římské ani řecké právo takové výhradní právo lovu neznalo, takže v tomto směru k jeho omezení nedošlo. I tak se ale zužoval okruh předmětů, které se považovaly za věc ničí, proto i v Římě byla možnost nabytí vlastnictví k věci okupací stále menší a menší. V dnešní době se prakticky s věcí ničí již nesetkáváme, proto postupně vymizela i možnost tímto způsobem si věc přivlastnit.

2.1.3 Okupace a formalismus

Ač víme, že okupace je prapůvodní způsob nabývání vlastnictví používaný už od zrodu lidské společnosti, u římského práva je v rozporu s obecně přijímaným názorem, že na počátku bylo římské právo svázáno s přísným formalismem. Z dosavadních poznatků o římském právu víme, že při nabývání vlastnictví se přecházelo od formálních způsobů k neformálním. Okupace je však zcela neformální a přesto vedla ke vzniku plnohodnotného civilního vlastnictví. Pro tento nesoulad existuje několik vysvětlení. Jedním z nich může být, že byl v tomto případě formalismus opuštěn, podobně jako u jiných nabývacích způsobů podle práva národů. To se ale v římském právu dostává k roli až později, v souvislosti se zřízením magistratury cizineckého praetora. My však víme, že okupace je institut mnohem starší. Proto spíše obстоjí vysvětlení jiné. Pokud mluvíme o přísném formalismu stojícím na počátku římského státu, mluvíme o období pozdějším, než ve kterém vznikl institut okupace. Ten byl znám jistě i předstátním uskupením stojícím u zrodu Říma. Taková prvobytně pospolná společenství ve svém primitivním právu musela uznávat „vlastnický“²⁵ vztah založený přivlastněním věci, kterou si nikdo jiný nenárokoval, což se pravděpodobně dělo jako samozřejmost. Navíc onen formalismus je spatřován především u derivativních převodů, ty se však, jak jsme již zmínili výše, vyvinuly až později z originálních. K jejich vývoji mohlo dojít až po vzniku samotného kviritského práva, po rozdělení římského světa na Quirity a barbary, kdy se římská populace dostává do striktně formalistického období, kde při nedodržení formy je nárok ztracen či právní úkon neproveden. Tento stav byl dlouhodobě neudržitelný a následně je formalismus

---

²⁵ V té době se ještě nejspíš lišil i od římského pojetí vlastnického práva, ale určitě musela být známa obdoba, ve které jedna osoba měla k věci bližší vztah než ostatní.

opouštěn a nahrazován pružnějšími formami. Celkové nazírání na onen formalismus se nám proto pozmění takto: Na počátku římského práva, v době před vznikem státu stojí neformálnost právních úkonů. Později se zavádí forma pro některé právní úkony, především pro ty, kde dochází k převodu práv z jedné osoby na druhou. Staré neformální způsoby nabytí vlastnického práva, které existovaly již dříve a které jsou v souladu s přirozenou spravedlností, zůstávají i nadále neformální a k nabytí postačuje uchopení držby. Sem nepatří jen okupace, ale i nabytí vlastnictví k plodům, zpracováním, smíšením nebo jiným derivativním nabývacím způsobem. V souvislosti s rozvojem obchodování v Římě a zřízením magistratury praetora a institutu bonitárního vlastnictví, pak nepružné formální způsoby ustupují do pozadí, až jsou zcela vytlačeny zavedením jednotného vlastnictví císařem Justinianem.

2.1.4 Předmět okupace

Předmětem okupace mohly být pouze věci ničí (*res nullius*). Podle římských představ šlo o takové věci, které vznikly odloučením od věcí všem lidem společných (*res omnium communes*).²⁶ Nešlo ani o všechny věci ničí, ale jen o ty, které bylo možné nabývat do soukromého vlastnictví. Pod ně patří několik druhů věcí. Na prvním místě jsou to takové, které ještě nestály nikdy v soukromém vlastnictví žádné osoby. Zde najdeme především zvířata, která bylo možné obhospodařovat lovem, ale i vzácné kameny, mušle a další cenné přírodniny nalezené na mořském břehu. Myslitelné jsou i další běžně se v přírodě vyskytující věci, zejména pokud by byly nalezeny na veřejném pozemku nebo na jiných pozemcích nestojících v soukromém vlastnictví.

Věci ničí mohl být někdy i samotný pozemek, to v případech, kdy se objevila nová půda, např. ostrov nově vzniklý v moři (*insula in mari nata*). Podobně podléhal okupaci i ostrov vyvstalý v řece či její vyschlé koryto, ty však nemají vlastníka jen pokud jsou hranice okolních pozemků přesně a pevně stanoveny úředním měřením (*ager limitatus*).²⁷

---

²⁶ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, str. 179.

²⁷ Tamtéž.

Dalším předmětem okupace mohly být věci nepřátel (*res hostiles*), a to buď předmětem okupace soukromé, nebo okupace veřejné, při níž připadaly do vlastnictví státu.

Někdy se mezi věci ničí řadí i věci předchozím vlastníkem opuštěné, tzv. derelikvované. U těchto případů je ovšem nejasné, zda opravdu patří pod kategorii věcí ničích, jelikož ty bývají často definovány jako věci, které dosud nikomu vlastnickým právem nepatřily,²⁸ opuštěné věci ovšem před derelikcí vždy stály ve vlastnictví římského občana.

Zcela výjimečně se pod kategorií věcí ničí řadí i poklad.²⁹ Tím je věc tak dlouho ukrytá, že se ztratilo povědomí o tom, kdo je jejím vlastníkem. Vlastníka však má, i přesto, že se neví, kdo jím je. Poklad by tedy nejspíš neměl být řazen pod věc ničí. Je ovšem pochopitelné, proč se tak děje, neboť vlastnictví k němu se získává podobně jako u okupace uchopením držby a v nejstarších dobách se zřejmě mohl přímo pomocí okupace i nabývat.

My se nyní postupně podíváme na všechny uvedené druhy předmětů a ukážeme si zvláštnosti vyskytující se při jejich nabývání.

2.1.5 Okupace nalezených věcí ničích

Nejjednodušším případem okupace je nabytí vlastnictví k nalezeným věcem³⁰, které dosud nebyly ve vlastnictví žádné osoby. Takových situací nebylo mnoho, mohlo jít totiž jen o movité věci, které nebyly v minulosti v soukromém vlastnictví ani nebyly součástí pozemku, který stál v soukromém vlastnictví osoby. Především šlo o různé dary moře – schránky korýšů, mušle, perly, drahokamy a další vyplavené předměty.³¹

---

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Například ho sem řadí učebnice REBRO, K., BLAHO, P.. *Rímske právo*, str. 249.

³⁰ Mezi nalezené věci řadíme pro účely práce pouze movitosti, i když by teoreticky bylo možné nalézt i věc nemovitou. O nemovitostech však bude pojednáno v samostatné kapitole 2.1.7.

³¹ Mluví se o jejich nálezů (*invenire*), ale byly nabývány shodně okamžikem uchopení držby, takže de facto šlo o okupaci. Viz Inst. 2, 1, 18: „*Perly a drahokamy, a to co se najde na pobřeží, náleží podle přirozeného práva nálezci ihned.*“

Ničí však nebyly věci, které byly lidské výroby, jako trosky lodí a jejich náklad, a to ani tehdy, pokud by byl úmyslně vyhozen z lodí, aby se loď zachránila. Je pravděpodobné, že i nabytí vlastnictví k mořským rostlinám a jejich plodům by se uskutečňovalo prostřednictvím okupace, dosud totiž také žádného vlastníka neměly. Mimo moře a jeho břehů je ale myslitelných několik dalších míst, kde se mohou vyskytovat věci ničí. Ač na rozdíl od mořských břehů, patřily břehy řek do soukromého vlastnictví, samotná tekoucí řeka byla všem lidem společná. Je proto logické, že pokud někdo našel přírodniny a obdobné věci přímo v řece, měl by mít možnost si je také přivlastnit. Dokonce pro nález některých věcí nebylo překázkou ani jejich umístění na cizím pozemku. Rostliny a plody (před jejich oddělením) byly, jak je známo součástí pozemku, bylo však možné kdekoliv volně okupovat různé živočišné produkty divoce žijících zvířat, jako jsou například vejce a med³², ale také například peří, drápy, zuby apod. Ač takovému nabytí sice nebránila skutečnost, že se věci nacházejí na cizím pozemku, měl přesto jeho majitel právo, zakázat komukoliv vstup na pozemek.

Vzhledem k římské zásadě *superficies solo cedit* nebylo možné volně nabývat, rostliny, jejich plody a horniny, nacházející se na soukromém pozemku. Je ale otázkou, komu připadaly, pokud se nacházely na veřejném nebo na jiném z pozemků vyloučených z právního jednání. Bylo by možné přivlastnit si například plody z jahodníku vyrostlém na hrobě nebo veřejné cestě? To se dnes dá jen těžko zjistit, v dostupných antických pramenech se takové případy běžně nevyskytují a snad by bylo jejich řešení sporné i v tehdejší době. Snad jen, co se týče veřejných pozemků, můžeme se domnívat, že věci zde nalezené by alespoň v pozdějších dobách připadaly do vlastnictví státní pokladny. Ať už tomu ale bylo jakkoliv, pravděpodobně nešlo o nijak časté nebo závažné případy. Spory o takové věci také příliš nepřipadaly v úvahu, protože zde jen stěžít mohla vystupovat strana opírající svoje oprávnění k věci o svůj vztah k takovému pozemku. Osobě, která si takovou věc přivlastnila tak nemohl stát v cestě prakticky nikdo lépe oprávněný.

---

³² Tento případ výslovně zmiňují Inst. 2, 1, 14: „... Každý si může odnést také plástve medu, které vytvořily včely. Je ale pravda, že dříve než uvedené nastane, jestliže někoho uvidíš vstoupit na svůj pozemek, můžeš mu po právu vstup zakázat.“

2.1.6 Okupace chycených zvířat

Z římského práva se do dnešní doby zachovalo mnoho zdrojů, ze kterých je možné čerpat informace o získání vlastnictví k uloveným zvířatům. Nabytí vlastnictví lovem a rybařením patřilo jistě k nejčastějším případům okupace. Již jsme se výše zmiňovali o tom, že Římané neznali výhradní právo lovu a rybolovu, proto mohl každý svobodně chytat volně žijící zvířata. Nemohlo ale jít o zvířata určitým způsobem ochočená, proto také římské právo věnovalo velkou pozornost rozlišení, kdy jde o divoká zvířata a kdy o zvířata, která již někdo vlastní. Takovými byla hlavně domácí zvířata, ta nemohla být okupována za žádných okolností, ani pokud uprchla či se ztratila. O tom, která zvířata sem patří, nás informují Justiniánské Instituce³³:

„Naše slepice a husy nejsou od přírody divoké. Zřejmé je to podle toho, že existují slepice, které označujeme jako divoké, a stejně tak i husy, které označujeme také jako divoké. Jestliže se tvoje husy nebo slepice něčím vyplaší a odletí, zůstanou proto tvým vlastnictvím, ať už jsou na jakémkoliv místě, i když je ty nevidíš. Je zřejmé, že zlodějem bude ten, kdo si je ponechá s úmyslem se obohatit.“

Vidíme tedy, že mezi domácí zvířata patřily slepice a husy, ale byla to jistě i zvířata jiná, např. krávy, koně, osli, prasata a další, která za domácí označujeme i dnes. U takových zvířat se projevovala typická vlastnost vlastnického práva – trvalost. Proto si je nikdo nemohl přivlastnit, ani když se dostala z dosahu moci svého majitele. Pokud by tak někdo učinil, dopustil by se deliktu krádeže.

Opačná situace však platila u divokých zvířat, která někdo chytil. Právě u nich totiž existovala pro římské právo poněkud netypická výjimka z trvalosti vlastnictví. To se totiž ztrácelo ve chvíli, pokud takto zajaté zvíře uprchlo nebo ztratilo vůli se navrátit. O tom, že tomu tak bylo, se dočteme například u Gaia:³⁴

„Proto chytíme-li divoké zvíře nebo ptáka nebo rybu, stane se ihned naším vlastnictvím to, co jsme tak chytili, a za naše vlastnictví se pokládá tak dlouho, dokud je drženo v našem zajetí. Jestli však z tohoto zajetí vyvázne a dosáhne přirozené svobody,

---

³³ Inst. 2, 1, 16.

³⁴ Gaius *Institutiones* II, 67.

stane se zase vlastnictvím toho, kdo je okupuje, protože naším být přestává. Má se pak za to, že přirozené svobody dosáhne tehdy, když nám buď zmizí z očí anebo sice v našem dohledu zůstane, ale jeho pronásledování je obtížné.“

Z uvedeného vyplývá, že vlastnictví trvá pouze, dokud je zvíře v péči (*custodia*) nějaké osoby. S jejím ukončením, tedy jakmile zvíře uprchne, vlastnictví zaniká a zvíře je dál volně přístupné k nové okupaci. Vlastnictví trvalo, jen dokud trvala držba takového zvířete. Gaius to ještě doplňuje určením okamžiku, kdy k takové ztrátě držby dochází, ta nastane, ztratí-li se zvíře z dohledu nebo je jeho pronásledování obtížné.

U některých chycených divokých zvířat však setrvalo vlastnictví, i když se ztratila z dohledu. To u takových, která mají ve zvyku se vzdalovat a zase vracet (mají tzv. *animus revertendi*), těmi mohli být například holubi, včely a jeleni. Ke ztrátě jejich vlastnictví docházelo až v případě, ztratila-li pud k návratu, což nastalo tehdy, když si odvykla vracet se. Až poté se opět mohla stát předmětem okupace.³⁵ Tato zkrocená zvířata stála někde na pomezí mezi domácími a divokými, určitá kontrola nad nimi přetrvávala, i pokud nebyla na dohled, proto bylo vhodné poskytnout jejich vlastníkům takovou ochranu. Někdy nebylo snadné určit, zda se zvíře považuje za divoké, ohočené či domácí, proto například i Justiniánovy Instituce³⁶ vysvětlují některé spornější případy:

„Také včely jsou z pohledu přírody divokými zvířaty. Jestliže uletěly na tvůj strom, nejsou tvoje do té doby, dokud jsi je neuzavřel do úlu, stejně jako ptáci, kteří si na tvém stromě vybudovali hnízdo. Jestliže je chytí někdo jiný, stane se jejich vlastníkem... Za tvé vlastnictví bude považován včelí roj, který vyletěl z tvého úlu, dokud ho uvidíš a nebude obtížné ho pronásledovat. V opačném případě se stane vlastnictvím toho, kdo ho ovládne jako další.“

Následující paragraf³⁷ nám pak říká:

„Také pávi a holubi jsou podle přírody divokými zvířaty. Není přitom rozhodující, že jsou zvyklí odletět a pak znovu přiletět. Vždyť včely dělají totéž a jsou určitě divokými

---

³⁵ O tom se dozvíme u Gaia v *Institutiones* II, 68: „Pro ta zvířata, která mají ve zvyku se vzdalovat a zase vracet, například pro holuby, včely, také jeleny, kteří chodívají do lesů a přicházejí zpátky, máme takové staré pravidlo, že ztratila-li pud k návratu, přestávají patřit také nám a stávají se vlastnictvím těch, kdo je okupují. Má se pak za to, že pud k návratu ztrácejí tehdy, když si odvyknou se vracet.

³⁶ Inst. 2, 1, 14.

³⁷ Inst. 2, 1, 15.

zvířaty. Někteří zkrotili také jeleny natolik, že odejdou do lesa a pak se znovu vrátí, a přece nikdo nepochybuje, že jsou od přírody divocí. Ohledně zvířat, která se podle svého zvyku obyčejně vzdalují a pak se znovu vrátí, platí pravidlo, že se považují za tvá tak dlouho, dokud nepozbudou vůli k návratu. Jestliže totiž vůli k návratu ztratí, přestanou ti patřit a stanou se vlastnictvím toho, kdo se jich zmocní jako další. Vůli k návratu beze všech pochyb ztrácejí tehdy, když si odvyknou vracet se.“

Tyto dva paragrafy nám dobře demonstrují ztrátu *animalis revertendi* u včel, tedy zvířete, které patří mezi ty, co mají ve zvyku se vzdalovat a zase navracet. Pokud opouští úl celý roj včel, není pravděpodobné, že by se měl v úmyslu vrátit zpět a ztrácí tedy pud k návratu. Naopak, pokud jde o jednotlivé včely, typicky dělnice, jejich vzdalování se a navracení je běžné a vůle vrátit se nepopíratelná. Je otázkou, pokud by se celý roj opět do úlu vrátil, zda by po celou dobu jeho nepřítomnosti zůstal ve vlastnictví majitele, ale dá se předpokládat, že u včel a jiných zvířat by původní vlastnictví skončilo a případně by vzniklo nové až další okupací, protože zde *animus revertendi* alespoň nějakou dobu chyběl a vlastnictví proto bylo přerušeno.

V římském právu byla hojně řešena i otázka, kdy dochází k nabytí vlastnického práva k ulovenému zvířeti. Postoje římských právníků nebyly ohledně jejího vyřešení jednotné. Trebatius zastával názor, že držba a vlastnictví vznikají již v okamžiku poranění zvířete, jiní právníci spojují vznik držby až s jeho chycením.³⁸ O tomto sporu a jeho konečném vyřešení nás informují Instituce³⁹:

„Jeden člověk se ptal, zda to divoké zvíře, které je zraněno takovým způsobem, že je možné ho chytit, se považuje za tvé vlastnictví ihned. Někteří zastávali takový názor, že ti náleží okamžitě, a že zůstane ve tvém vlastnictví, dokud ho pronásleduješ; jestliže ho ale pronásledovat přestaneš, tvým vlastnictvím být přestane a bude patřit tomu, kdo se ho zmocní jako další. Jiní se domnívali, že se zvíře stane tvým vlastnictvím teprve poté, co ho chytíš. My jsme se rozhodli přiklonit se ke druhému názoru, neboť se často něco stane, a ty pak zvíře nechytíš.“

---

³⁸ WISSOWA, G., KROLL, W., MITTELHAUS, K., ZIEGLER, K. *PWRE*. Suppl. 7, sloupec 685.

³⁹ Inst. 2, 1, 13.

Ač se tedy Triboniánova komise⁴⁰ připojila k druhému názoru, ani první není zcela neopodstatněný. Mohla by se totiž vyskytnout situace, kde jedna osoba zvíře zraní, ale jiná se k němu dostane dřív. Jelikož i poraněné, nebo dokonce mrtvé zvíře by v tomto případě bylo stále věcí ničí, nabyla by zvíře do vlastnictví ta osoba, která se ho zmocní první. Původní lovec by tak přišel o kořist, ač to byl on, kdo vynaložil úsilí k jejímu ulovení. Na druhou stranu je logické i druhé řešení, neboť jsme dříve zmínili, že existence vlastnictví k divokým zvířatům je závislá na trvání jejich držby, proto by i jeho počátek měl přijít až s faktickou možností kořist ovládat.

Posledním důležitým pravidlem při okupaci zvířat je možnost lovit zvíře kdekoliv, i na cizím pozemku, a to i bez souhlasu vlastníka.⁴¹ Vlastník pozemku má sice právo, nedovolit osobám vstoupit na jeho pozemek, ale na vlastnictví ke zvířeti to nemá žádný vliv.⁴² Nedovolený vstup na pozemek se kvalifikoval jen jako porušení držby pozemku, případně jako civilní delikt, ochrana se zaměřovala tedy jen na ochranu prostoru pozemku, ne na ochranu věcí, zde se nacházejících. Instituce⁴³ nás poučují i o této situaci:

„...A není žádný rozdíl v tom, jestli někdo ulovil divoká zvířata na svém vlastním pozemku nebo na cizím. Tomu, kdo by chtěl vstoupit na cizí pozemek za účelem lovu nebo chytání ptáků, však vlastník může zabránit to učinit, jestliže to zpozoruje.“

Z uvedeného ovšem nevyplývá, zda a případně jaké prostředky by mohl lovec použít k vydání zvířete, pokud by mu byl přístup na pozemek zakázán. Není totiž ani definitivně jasné, zda by vlastnické právo v takovém případě ke zvířeti vůbec nabylo. Záleželo by totiž zejména na konkrétní situaci – zda už zvíře nemělo kam utéci, bylo smrtelně zraněno a na cizím pozemku již pouze kleslo mrtvé k zemi, či naopak ihned zmizelo z dohledu a víc se již neobjevilo. Jaké faktory mohly ovlivnit nabytí vlastnictví ke zvířeti, vysvětluje Proculus v 41. knize Digest⁴⁴. Zde se snaží nalézt odpověď na

---

⁴⁰ Tribonián v komisi spolu s Theofilem a Dorotheem byli tvůrci Justiniánských Institutiones.

⁴¹ D. 41, 1, 3, 1. *„Nec interest quod ad feras bestias et volucres, utrum in suo fundo quisque capiat an in alieno. Plane qui in alienum fundum ingreditur venandi aucupandive gratia, potest a domino, si is providerit, iure prohiberi ne ingrederetur.“* Latinské citace z Digest převzaty z MOMMSEN, Theodor, ed. a KRÜGER, Paul, ed. *Corpus iuris civilis. Volumen primum*. Ed. Stereotypa 11. Berolini: Weidmann, 1928.

⁴² FALZEA, Angelo. *Enciclopedia del diritto: aggiornamento*. Varese: Giuffrè, 2001, XXVII, str. 612.

⁴³ Inst. 2, 1, 12.

⁴⁴ D. 41, 1, 55: *„In laqueum, quem venandi causa posueras, Aper incidit: cum eo haereret, exemptum eum abstuli: num tibi videor tuum aprum abstulisse? Et si tuum putas fuisse, si solutum eum in silvam*

otázky vysvětlující, jakému režimu podléhá divoké zvíře chycené do pasti. Dopouští se krádeže ten, kdo ho z ní vyjme a odnese, aniž by to byl on, kdo nastražil past? A zaniklo nebo trvalo vlastnictví lovce, pokud cizí osoba pouze zvíře pustí na svobodu? Může se lovec domáhat právní ochrany? Od Procula se dozvídáme, že odpovědi na uvedené otázky ovlivňuje více faktorů. Jedním z nich je, kde se past nacházela - zda na veřejném nebo soukromém pozemku. Pokud na soukromém, pak zda na vlastním nebo cizím. Pokud na cizím, pak je rozhodující, zda sem byla umístěna se souhlasem nebo bez souhlasu vlastníka. V neposlední řadě také zda se z pasti zvíře samo dostat nijak nemohlo nebo zda by se zvíře mohlo déle trvajícím úsilím osvobodit. I přes mnoho daných faktorů, přináší fragment velice jednoduché řešení dané situace. Při aplikaci totiž stačí zjistit, zda se zvíře v daný moment nalézá v moci lovce nebo ne. Pokud ano, lovec zároveň získal i vlastnictví, takže odnesení nebo propuštění takového tvora by bylo protiprávní. Pokud se ale poté takové zvíře dostane na svobodu, vlastnictví k němu zanikne, a proto by měl podle Procula mít lovec právo žalovat osobu za to zodpovědnou.

Jak je možné vidět, při okupaci zvířat mohlo nastat mnoho různých situací, se kterými se tehdejší právní věda musela vypořádat. Existovalo tu několik sporných otázek, proto také institutu nabývání vlastnictví ke zvířatům dává konečnou podobu až Justinánská kodifikace, která úpravu uceluje, vysvětluje sporná místa a nachází jejich konečné řešení, platné až do zániku Římské říše.

2.1.7 Okupace nemovitých věcí

Mimo nejrůznější movité věci podléhaly okupaci i vybrané nemovitosti. Z nich bylo pouze málo takových, které nikdy nestály v soukromém vlastnictví žádné osoby. Mohly to být opět jen takové, které se oddělily od *res omnium communes*, tedy takové,

---

dimissem, eo casu tuus esse desisset an maneret? Et quam actionem mecum haberes, si desisset tuus esse, num in factum dari oportet, quaero. respondit: laqueum videamus ne intersit in publico an in privato posuerim et, si in privato posui, utrum in meo an in alieno, et, si in alieno, utrum permissu eius cuius fundus erat an non permissu eius posuerim: praeterea utrum in eo ita haeserit aper, ut expedire se non possit ipse, an diutius luctando expediturus se fuerit. Summam tamen hanc puto esse, ut, si in meam potestatem pervenit, meus factus sit. Sin autem Aprum meum ferum in suam naturalem laxitatem dimisisses et eo facto meus esse desisset, actionem mihi in factum dari oportere, veluti responsum est, cum quidam poculum alterius ex nave eiecisset.“

kteře dřívě byly určené k užívání všem lidem, nově však získaly takové vlastnosti, že se za ně již dále považovat nemohly. Mezi ně se řadil např. ostrov nově vzniklý v moři (*insula in mari nata*) nebo výjimečně i ostrovy v řece (*insula in flumine nata*) či opuštěná řečiště (*alveus derelictus*). Poslední dvě však patřily mezi věci ničí jen v případě, že byly hranice sousedních pozemků přesně stanoveny úředním měřením (*agri limitati*). To se dozvídáme z Digest 41, 12, 1, 6-7.⁴⁵ Tyto nemovitosti připadají jako obvykle do vlastnictví toho, kdo je jako první okupuje. Pravidla pro nabývání těch, které takto změřené nebyly a jejich hranice byly proto určené přirozenou hranicí (*agri arcifinales*) jsou následující:

„Ostrov, který vznikne v moři, což se nestává často, se stane vlastnictvím toho, kdo se ho zmocnil jako první. Má se totiž za to, že předtím nepatřil nikomu. Pokud ostrov vznikne v řece, což se stává častěji, a pokud leží uprostřed řeky, je ve spoluvlastnictví těch, kteří drží pozemky na obou stranách řeky, a to v poměru k šířce řeky, na jejichž březích mají své pozemky. Jestliže však leží ostrov blíže k jednomu břehu než ke druhému, pak se vlastníky stanou pouze ti, jejichž pozemky leží na bližším břehu. Pokud se tok řeky na jednom místě rozdělí, aby se dále opět spojil, a učiní tak z jednoho pozemku ostrov, zůstane tento pozemek ve vlastnictví toho, jemuž patřil předtím.“⁴⁶

Obdobná pravidla jako pro ostrov v řece platí i pro opuštěné řečiště:

„Jestliže však řeka opustila své přirozené koryto a začala téci jiným směrem, náleží opuštěné koryto řeky těm, jejichž pozemky leží na břehu, a to v poměru šířky, kterou má každý pozemek ležící na břehu. Nové koryto je pak podřízeno stejnému právnímu režimu jako řeka samotná, a je proto věcí veřejnou. Pokud se řeka po určité době navrátí do svého původního koryta, patří ono nové koryto opět těm, kteří drží pozemky na jejím břehu.“

---

⁴⁵ „Si insula in publico flumine fuerit nata inque ea aliquid fiat, non videtur in publico fieri. Illa enim insula aut occupantis est, si limitati agri fuerunt, aut eius cuius ripam contingit, aut, si in medio alveo nata est, eorum est qui prope utrasque ripas possident.“

⁴⁶ Inst. 2, 1, 22. Obdobné ustanovení i v D. 41, 1, 7, 3-4.

Rozdílná⁴⁷ situace nastane, jestliže je zcela zaplavena něčí půda. Záplava totiž vlastnost pozemku nemění; je zřejmé, že až voda opadne, tak pozemek zůstane ve vlastnictví toho, komu náležel předtím.“⁴⁸

V případech, že hranice pozemků budou určeny přirozenou hranicí, věc ničí vůbec nevzniká a nově vzniklé pozemky není možno okupovat, automaticky se totiž připojují podle uvedených zásad k sousedním pozemkům. Zajímavé je, že pokud řeka své nové koryto vytvoří na soukromém pozemku, vlastník tím o vlastnické právo k němu bez náhrady přijde, a pokud koryto opět opustí, nenabývá ho ani zpět v původní míře, maximálně v té části, s níž jeho pozemek i nadále sousedí. Je tedy značně znevýhodněn oproti situaci, kdy je jeho pozemek jen zaplaven a jeho vlastnictví vůbec nezaniká.

Podobné se mohou jevit situace, kdy k jednomu pozemku přibývá další půda buď odtržením jiného pozemku, či jako naplavenina. Zde však k žádné okupaci nedochází, ale jde o odlišné nabývací způsoby, nejčastěji akcesí⁴⁹. O naplaveninu jde v tomto případě:

„Podle téhož (přirozeného) práva stává se však naším vlastnictvím i to, co nám přibývá jako naplavenina. Má se pak za to, že jako naplavenina nám přibývá to, co řeka na náš pozemek přináší tak pomalu, že nejsme s to posoudit, jak mnoho v tom kterém okamžiku toho přibývá. Proto se běžně říká, že jako naplavenina přibývá to, co přibývá tak pomalu, že klame náš zrak.“⁵⁰

Nemohlo zde jít o okupaci, neboť přírůstek se nestává ani na okamžik věcí ničí ani ho nemůže nikdo okupovat, případně rovnou do vlastnictví vlastníka pozemku, ke kterému naplavenina přibývá.

O okupaci nejde evidentně ani v případě, že řeka odtrhne kus pozemku:

„Jestliže ti však síla řeky odtrhla část pozemku a odnesla ho k sousednímu pozemku, je zřejmé, že tato část zůstane ve tvém vlastnictví. Jestliže zůstane tato část delší dobu spojena se sousedním pozemkem a stromy, které se nacházely na tomto

---

⁴⁷ V originálním překladu se vyskytuje slovo stejná, ale došlo zde omylem k chybnému překladu, neboť v latině jsou použita slova „*Alia sane causa est...*“ znamenající „Rozdílná situace nastane“.

⁴⁸ Inst. 2, 1, 23-24.

⁴⁹ Nabytí vlastnického práva přírůstkem. Viz KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJEK, M. *Římské právo*, str. 180.

⁵⁰ Gaius *Institutiones* II, 70.

*odtrhnutém pozemku, zakoření do sousedova pozemku, má se za to, že od tohoto okamžiku se stává součástí sousedního pozemku.*⁵¹

Tato poslední situace však dle mého názoru opět platí pouze v případě, že hranice pozemku, k němuž odtržený kus půdy přibyl, nebyla určena úředním měřením. V opačném případě by ke ztrátě vlastnictví nemuselo vůbec dojít a pozemek dosavadního vlastníka by byl pouze přenesen jinam. Není zde přeci žádný rozdíl oproti předchozím situacím, kde jakmile byly pozemky úředně změřeny, jejich hranice byly dané a nic k nim dále nepřibývalo.

V souvislosti s okupací pozemků se v římském právu vyskytuje ještě několik zajímavých pojmů. Jedním z nich je například *ager occupatorius*. To byl takový (římským státem) dobytý pozemek, který není určený k prodeji ani k asignaci na soukromé osoby a proto zůstává nezměřený a nerozdělený.⁵² Jednalo se o určitý druh veřejného pozemku (*ager publicus*). Jeho výměra byla určena přirozenými hranicemi pozemku, proto se o něm často mluví také jako o *ager arcifinius*. Dozvídáme se o něm ze spisů římských *Agrimensores* či z Appiánova spisu *Bellum civile*. Jak jsme si již výše konstatovali, veřejné pozemky byly takové, které mohl každý volně užívat. V souvislosti s tímto volným užíváním docházelo od nejstarších dob k situacím, kdy byla v praxi tato půda držena jednotlivci bez jakéhokoliv právního titulu. Podle Appiána pak byl ediktem každý římský občan zmocněn takovou půdu zabrat a obdělávat, obdržel ji však ne do vlastnictví, ale do držby. Stát pak měl možnost vzít si půdu nazpět, kdykoliv to potřeboval. O této situaci se mluví dokonce jako o okupaci, proto i o uvedené půdě jako o *ager occupatorius*. Je jasné, že nemohlo jít o stejnou okupaci, jako o tu, kterou jsme probírali dosud, neboť nedocházelo k nabytí vlastnického práva. Vlastníkem zůstával stát a držitel pozemku při skončení svého práva měl povinnost věc vydat. Nemohlo dojít ani k vydržení těchto pozemků. Appián navíc dokonce tvrdí, že bylo užívání těchto pozemků zpoplatněno a byl vybírán *vectigal*:

„Obdělanou půdu získanou ve válce pokaždé hned rozdělovali osadníkům, prodávali ji nebo ji dávali do nájmu. Pokud to byly pozemky ležící ladem vzhledem k válce – a těch bylo pohříchu hodně – nerozdělovali je losem, nýbrž vyhlásili, že ji

---

⁵¹ Inst. 2, 1, 21.

⁵² WISSOWA, G., KROLL, W., MITTELHAUS, K., ZIEGLER, K. *PWRE*. Suppl. 7. sloupec 698.

*zatím může obdělávat kdokoliv za roční dávky z výnosů, a to za desátek z obilovin a pětinu ze stromů.*⁵³

To ovšem mnoho autorů⁵⁴ zpochybňuje, zejména vzhledem k neexistující evidenci těchto pozemků, jejich nejasným hranicím a s tím spojenou administrativní náročností, kde by výběr poplatku mohl být finančně náročnější než výnos. Stát neměl jak určit produkci jednotlivých okupantů ani dostatečný úřednický aparát. Proto ve skutečnosti šlo pravděpodobně jen o snahu zavést zpoplatnění těchto pozemků, ke kterému v praxi nejspíš nikdy nedošlo.⁵⁵ Ať tomu však bylo jakkoliv, je zřejmé, že uvedená okupace neodpovídá předmětu našeho zkoumání a proto se jí nadále nebudeme dále zabývat.

K nabytí vlastnictví ostatně samo o sobě nevedlo ani zmocnění se *agri deserti*, tedy vlastníkem opuštěné neobdělávané půdy.⁵⁶ Ani pokud šlo o ornou půdu opuštěnou v době hospodářského úpadku od dob konce republiky. Více bude o *ager desertus* řečeno v kapitole 2.2.9 v rámci pojednání o opuštěných věcech.

2.1.8 *Occupatio rerum hostilium*

O *occupatio rerum hostilium* jde v případě nabytí vlastnictví k věcem nepřátel. Někdy se toto označuje také jako *occupatio bellica*. Tato okupace vychází z mezinárodního válečného práva. Složitě je vymezení, které z věcí nepřátel podléhalo okupaci jednotlivci a které připadaly státu. O *occupatio publica* jde v případě válečné kořisti získané vojskem nebo vojáky, ať už od vojáků, skupin osob nebo jednotlivců.

---

⁵³ Appianos. *Bellum civile* 1, 7. Použit překlad z APPIANOS. *Krise římské republiky: římské dějiny*. Přeložili Burian, J. Mouchová, B. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, str. 23.

⁵⁴ Například WEBER, M. *Die römische Agrargeschichte*, str. 126. KASER, M. Die Typen der römischen Bodenrechte in der späteren Republik. *ZSS RA*. 1942, 62, str. 1-81. KARLOWA, Von Otto. *Römische Rechtsgeschichte*, str. 95-96. ROSELAAR, S. T. *Public land in the Roman Republic: a social and economic history of the ager publicus*, str. 87 a násl.

⁵⁵ Teorii je ale víc, stejně tak je problém s časovým zařazením Appianova prohlášení. Blíže k tomu ROSELAAR, S. T. *Public land in the Roman Republic: a social and economic history of the ager publicus*, str. 86-92.

⁵⁶ BERGER, Adolf. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1953, str. 357.

To dokládají například Digesta:⁵⁷

„Božský Commodus nařídil, že jak majetek rukojmí, tak zajatců, se v každém případě zabavuje ve prospěch fisku (státní pokladny)“

Nebo na jiném místě Digest:⁵⁸

„Osoba, která ukradla kořist získanou od nepřítele je odpovědná podle zákona o zpronevěře (veřejných peněz) a je povinna zaplatit čtyřnásobek (quadruplum).“

Kořist získaná od nepřítele a majetek zajatců nutně proto museli připadat do vlastnictví státu a podléhali veřejné okupaci.

Oproti tomu o soukromou, a tedy pro tuto práci důležitější okupaci, šlo zejména ve dvou případech. V prvním, pokud se jednotlivý římský občan, který není vojákem, zmocnil nějaké věci příslušníka národa, s nímž je Řím ve válečném stavu. Ve druhém případě šlo o situaci, kdy se jednatel ujal držby k věcem, které patřily příslušníkům státních útvarů, které nebyly ve spojení s Římem. Římské právo neposkytovalo ochranu příslušníkům národů, které nebyly uznány smlouvou o spolupráci, tzn. nebyly v přátelském ani spojeneckém vztahu k Římu. Na takové cizince pak bylo nahlíženo stejně jako na nepřátele (*hostes*) a na jejich věci jako na *res hostiles*.⁵⁹ Je nejisté, zda se opravdu dá mluvit o okupaci v pravém slova smyslu. Princip a fungování jsou jistě podobné, předmětem okupace však není věc ničí (*res nullius*), ale věc patřící nepříteli (*res hostiles*). V pramenech se pak v těchto případech setkáváme i s pojmem *capere* (ve spojení např. *capere ex hostibus* nebo *capere iuris gentium*), jehož význam je často překládán jako zmocnit se. I zmocnění se *res hostiles* pak můžeme považovat za případ okupace. Podívejme se nyní na několik fragmentů:

---

⁵⁷ D. 49, 14, 31 (Marcianus libro quatro institutionum): „*Divus Commodus rescripsit obsidum bona sicut captivorum omnimodo in fiscum esse cogenda.*“

⁵⁸ D. 48, 13, 15 (13) (Modestinus libro secundo de poenis): „*Is, qui praedam ab hostibus captam subripuit, lege peculatus tenetur et in quadruplum damnatur.*“

⁵⁹ D. 49, 15, 5, 2. (Pomponius lib. 37 Ad Quintum Mucium): „*In pace quoque postliminium datum est: nam si cum gente aliqua neque amicitiam neque hospitium neque foedus amicitiae causa factum habemus, hi hostes quidem non sunt, quod autem ex nostro ad eos pervenit, illorum fit, et liber homo noster ab eis captus servus fit et eorum: idemque est, si ab illis ad nos aliquid perveniat. Hoc quoque igitur casu postliminium datum est.*“

„A věci nepřátel, které se u nás nachází, se nestávají veřejným majetkem, ale toho, kdo je první uchopí.“⁶⁰

Věcmi nepřátel, které se nachází u nás, se mají na mysli věci, které se nalézají na římském území.⁶¹ Proč nepřipadají do vlastnictví státu, ale soukromníkům, bude nejspíš způsobeno tím, že státu mají připadat jen věci, které jsou kořisti či získané z důvodu války. Těžko se však vojsko bude v nějaké dobytvačné válce zmocňovat kořisti, která již na římském území je. Jakmile vypukne válka mezi Římem a jiným národem, věci příslušníků takových národů na území Říma pozbývají právní ochrany a stávají se předmětem volné okupace.

„Také to, co vezmeme nepřátelům, se podle práva národů stává naším vlastnictvím, a to tak, že svobodní se dokonce stanou našimi otroky. Jestliže se však dostali z naší moci a vrátili se domů, získají opět své původní právní postavení.“⁶²

Tato situace nám ukazuje zajímavou věc, a to sice, že otrokem se člověk mohl stát nejen veřejnou okupací, jak by se dalo očekávat, ale i soukromou. Tato možnost vychází z práva národů, a proto také platí jen tehdy, dokud je otrok v zajetí. Jakmile uprchne, navrátí se do předešlého právního postavení. To platí nejen ze strany Římanů vůči cizincům, ale i naopak, kdy se stejně tak může stát otrokem římský občan, pokud upadne do zajetí cizího národa. Vyvázne-li ze zajetí, navrátí se do svého dřívějšího postavení pomocí *ius postliminium*.⁶³

Zajímavé je ještě tzv. *direptio* – vojenskými veliteli povolené drancování. To bylo velice rozšířeno ještě v poklasické době. Bylo povoleno až na zvláštní znamení, když velitel zajistil hlavní kořist pro stát.⁶⁴ Nejasné je postavení majetku z tohoto drancování získaného. Připadal do vlastnictví státu nebo soukromých osob? Rozpory se objevují i v následujícím úryvku z Tacitových dějin, kde popisuje drancování Cremony:

„...Letité starce a ženy sešlé již věkem, bezcenné pro kořist, odvlékali na posměch; kdykoli dospělá dívka nebo někdo nápadný pěkným zevnějškem jim padl do

---

⁶⁰ D. 41, 1, 51, 1: „*Et quae res hostiles apud nos sunt, non publicae, sed occupantium fiunt.*“

⁶¹ HEYROVSKÝ, L., SOMMER, O., VÁŽNÝ, J. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 7. vyd. V Bratislavě: nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1929, VIII, XV, str. 236.

⁶² Inst. 2, 1, 17.

⁶³ Vyvázl-li Říman ze zajetí a vrátil se na teritorium Říma, vstupoval do všech svých dřívějších právních vztahů, jako by v zajetí vůbec nebyl, s výjimkou vztahů faktického rázu. Viz KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJEK, M. *Římské právo*, str. 63.

⁶⁴ BATOŠEK, M. *Encyklopedie římského práva*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1981, str. 136.

rukou, byl násilnými rukama únosců rozsápán a nakonec vehnal uchvatitele do vzájemné záhuby. Zatímco vlekli každý pro sebe peníze nebo těžké zlaté chrámové dary, byli jinými silnějšími přemoženi a usmrceni. Někteří nestáli o to, co jim přišlo do cesty, a bičováním a mučením pánů pátrali po skrytém majetku, vyhrabávali zakopané věci s pochodněmi v rukou, a jakmile vynesli kořist, svévolně házeli pochodně na vyprázdněné domy a vypleněné chrámy...“⁶⁵

Používání pojmu kořist značí veřejnou okupaci státem. Naopak použití slov „pro sebe“ odkazuje na nabytí do soukromého vlastnictví. I divoký způsob, jakým k drancování docházelo a souboje, ke kterým mezi příslušníky jedné strany docházelo, by svědčily spíše o tom, že vojáci nabývali získané věci do svého vlastnictví. Soukromá okupace se tedy jeví jako pravděpodobnější. *Direptio* bylo však výrazně omezeno císařem Justiniánem.⁶⁶

---

⁶⁵ Tacitus *Historiae* 3, 33. Překlad převzat z TACITUS, Publius Cornelius. *Z dějin císařského Říma: Dějiny; Život Iulia Agricoly; Germánie; Rozprava o řečnících*. Vyd. 1., (Dějiny druhé., přeprac. vyd.). Praha: Svoboda, 1976.

⁶⁶ C. 8, 53, 36, 1. Viz WISSOWA, G., KROLL, W., MITTELHAUS, K., ZIEGLER, K. *PWRE*. Suppl. 7, sl. 687.

2.2 Nabytí vlastnictví k opuštěným věcem

Dosud jsme probrali mnoho situací, u kterých může dojít k okupaci. Je však jasné, že u některých se jen těžko představuje, že by při nich docházelo k nálezům věcí. Někdy se sice stane, že například při okupaci zvířat může docházet k nálezům zvířat chycených v pasti, a věci cizincům nemusí nikdo nutně odnímat násilím, ale například je získat nálezem v jeho domě a podobně, není to však běžné. Typičtější situace spjaté s nálezem jsou však jiné. Často jde o případy, kdy osoba najde v lese nebo na poli nějaké cenné či bezcenné předměty. Těmi pak bývají buď ztracené nebo vlastníkem opuštěné (derelikvované) předměty. To, o které z nich se jedná, je však v praxi těžko rozpoznatelné. Důsledek je přitom velice podstatný. U ztracených věcí k nabytí vlastnického práva nedochází, u derelikvovaných naopak. Otázkou ovšem je, jakým způsobem se vlastnictví k opuštěným věcem získává. Donedávna převládá názor, že se tak děje prostřednictvím okupace. Proto také ve starších učebnicích⁶⁷ nacházíme tvrzení, že věci opuštěné (*res derelictae*) se považují za věci ničí a podléhají proto okupaci. V poslední době se ale rozmáhá teorie, že u opuštěných věcí dochází k jinému způsobu nabytí vlastnického práva, než je okupace.

2.2.1 Derelikce a věc opuštěná

Nejprve je nezbytné vysvětlit si, co to je vlastně derelikce a jakou povahu má *res derelicta*. Derelikce je takové jednostranné právní jednání vlastníka věci, při němž se vzdává držby věci s úmyslem dál ji již nemít jako svou vlastní (*animus derelinquendi*). Vlastník věc opouští a zříká se tak i vlastnického práva k ní. O derelikci však nejde v případě, kdy jsou vyhozeny věci z lodě, aby nedošlo k jejímu potopení.

---

⁶⁷ Je tomu tak i v učebnici KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, str. 179. Stejně tak SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. 2. vyd. nákladem spolku čsl. právníků "Všehrd", 1946, díl II, str. 203.

„Věc vyhozená z lodě zůstává ve vlastnictví svého pána a nestane se vlastnictvím toho, kdo se jí zmocní, protože se nepovažuje za opuštěnou.“⁶⁸

I v Justiniánských *Institutiones* se vyskytuje podobné ustanovení. Následuje po paragrafu 2, 1, 47 mluvícím o opuštěných věcech a říká:

„Jinak je to s věcmi, které jsou vyhozeny z paluby lodě do moře za nepříznivého počasí proto, aby se loď odlehčila. Tyto zůstávají vlastníkově z toho důvodu, neboť nebyly z lodě vyhozeny s tím záměrem, že by je vlastník již nechtěl mít, ale byly vyhozeny proto, aby loď lépe odolávala nebezpečí moře. Ten, kdo si takové věci vyplavené z moře na pobřeží, nebo se nacházející na otevřeném moři, ponechá s úmyslem se obohatit, dopustí se krádeže. Tyto věci se bezesporu neodlišují od věcí, které vypadly z jedoucího vozu, aniž by si toho vlastník všimnul.“⁶⁹

V obou uvedených případech chybí *animus dereliquendi*, proto nemohlo jít ani o derelikci, ani nebylo možné nabýt k takové věci vlastnické právo. Tyto věci stály naroveň věcem ztraceným a každý o nich mohl předpokládat, že nejsou věcmi nikomu nepatřící. Proto i jejich ponechání si bylo považováno za krádež. Derelikci dále není ani rozhazování mincí či jiných cenností mezi lid. To se považovalo za tradici neurčitým osobám. I o ní se dozvídáme z Institucí:

„A někdy se vlastnické právo převádí na neurčité osoby vůlí vlastníka k tomu směřující; například praetori nebo konsulové, kteří rozhazují mezi lid dary, neví, kdo co chytne; protože však chtějí, aby se něco stalo vlastnictvím toho, kdo to uchopí, stane se ten vlastníkem hned.“⁷⁰

Tradice neurčitým osobám a derelikce se drobně liší. U obou zde existuje vůle nemít již dále věc jako svou vlastní, ale zatímco u tradice předpokládáme a chceme, aby věc někdo zároveň nabyl do svého vlastnictví, u derelikce tomu tak být vůbec nemusí a následný osud věci pro nás již nijak důležitý není.

---

⁶⁸ Dig. 14.2.2.8 (Paulus 34 Ad edictum): „*Res autem iacta domini manet nec fit adprehendentis, quia pro derelicto non habetur.*“

⁶⁹ Inst. 2, 1, 48. Rovněž D. 41, 1, 9, 8 (Gaius lib. 2. Rer. cott.).

⁷⁰ Inst. 2, 1, 46. Rovněž D. 41, 1, 9, 7 (Gaius lib. 2. Rer. cott.).

Po derelikci získala věc povahu opuštěné věci (*res derelictae*), kterou mohly být jak věci movité, tak nemovité. O opuštěných nemovitostech se pak mluví jako o *agri deserti*. Je sporné, zda-li *res derelicta* byla vždy považována za věc ničí. Záleží na tom, zda se sem řadí pouze věci nikdy nestojící ve vlastnictví žádné osoby nebo sem patří i věci, které již vlastníka měly, ale vlastnictví zaniklo.

2.2.2 Možné způsoby nabývání vlastnictví k opuštěné věci

Ač jsme si již v předchozích kapitolách řekli, že okupace je institut, který se v průběhu existence Římské říše prakticky nevyvíjel, k některým změnám přece jen docházelo a s největší pravděpodobností se vyskytovaly zejména u okupace opuštěných věcí. Lze totiž vysledovat rozdíly mezi postavením opuštěných věcí v době klasické a v justiniánském právu.

Existuje více teorií o tom, jakým způsobem se nabývalo vlastnictví k derelikvovaným věcem v období klasického římského práva. První teorie říká, že se jakákoliv opuštěná věc stává věcí ničí a ta se nabývá do vlastnictví okupací.⁷¹ Druhá pak nesouhlasí se vznikem věci ničí a připisuje nabytí vlastnictví k opuštěným věcem až jejich vydržení.⁷² Poslední pak rozlišuje mezi nabýváním opuštěných mancipačních a nemancipačních věcí. Podle některých romanistů se nebývalo vlastnické právo k nemancipačním věcem okamžitě s jejich uchopením, u mancipačních až uplynutím vydržecí doby. Pro každý z těchto názorů existují podklady a žádný není zcela nesmyslný. První se dnes právními romanisty považuje za přežitý. Druhý začíná v poslední době získávat vůdčí pozici, ale třetí také našel rovněž mnoho svých zastánců. Nyní se podrobněji zaměříme na to, o co se která teorie opírá a pokusíme se mezi nimi vybrat tu, která nejlépe obstojí.

---

⁷¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, str. 179. SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*. 2. vyd. nákladem spolku čsl. právníků "Všehrd", 1946, díl II, str. 203.

⁷² Tuto teorii zastává například Krüger, H. v *Mnemosyne Pappoulia*. Viz WISSOWA, G., KROLL, W., MITTELHAUS, K., ZIEGLER, K. *PWRE*. Suppl. 7, sloupec 688-689.

2.2.3 Teorie o nabytí opuštěných věcí okupací

U prvních dvou teorií nalezneme shodnou představu o tom, že se nerozlišuje mezi nabýváním mancipačních a nemancipačních věcí. Toto stanovisko se zakládá na faktu, že nikde v pramenech se neobjevuje žádná zmínka o tom, že by existoval odlišný režim pro věci mancipační a nemancipační. První teorie tvrdí, že k opuštěným věcem lze získat vlastnictví jejich okupací. Derelikvované věci považuje za věci ničí, neboť jejich opuštěním vlastnické právo zaniká a jsou tedy bez vlastníka. Jejich následné možné nabytí okupací je dovozováno jednak z obdobné možnosti pro ostatní věci ničí, jednak z následujícího ustanovení Institucí:

„Proto se zdá být spravedlivějším, aby se někdo stal vlastníkem v okamžiku zmocnění se věci, kterou vlastník považuje za opuštěnou. Za opuštěné je považováno to, čeho se vlastník zbavil s úmyslem, aby to více nebylo součástí jeho majetku, a z tohoto důvodu přestává být hned vlastníkem.“⁷³

Podobné ustanovení obsahují i Digesta 41, 7, 1:

„Jestliže věc je považována za opuštěnou, přestává být okamžitě naší a patří tomu, kdo ji první uchopí, protože nám stejným způsobem přestane patřit, jako se nabývá někým jiným.“⁷⁴

Jelikož se zároveň neobjevuje žádné rozlišení mezi nabýváním mancipačních a nemancipačních věcí, nebyl důvod předpokládat jejich rozdílný režim. Navíc odkaz Digest na Ulpiana vedl k zařazení tohoto pravidla do období klasického římského práva. S ohledem na dnešní poznatky se ovšem uvedené ustanovení považuje za interpolované a proto často zpochybňované.⁷⁵ To, že se v Digestech objevovala i ustanovení o vydržení opuštěných věcí z titulu *pro derelicto*, vedlo k zavrnutí teze, že bylo možné v klasické době získávat do vlastnictví opuštěné věci čistě jen okupací. Okupace se

---

⁷³ Inst. 2, 1, 47: *„Qua ratione verius esse videtur et, si rem pro derelicto a domino habitam occupaverit quis, statim eum dominum effici. Pro derelicto autem habetur, quod dominus ea mente abiecerit, ut id rerum suarum esse nollet, ideoque statim dominus esse desinit.“*

⁷⁴ D. 41, 7, 1 (Ulpianus libro 12 Ad edictum): *„Si res pro derelicto habita sit, statim nostra esse desinit et occupantis statim fit, quia isdem modis res desinunt esse nostrae, quibus adquiruntur.“*

⁷⁵ Krüger v Mnemosyne Pappouliá, 1934, str. 155 a násl. a na něj navazující KASER, Max. Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht. In: ZSS RA. 1947, 65, str. 221-223.

začala považovat až za institut ryze císařský, předchozímu období se přiřklo vydržení. Pokud zcela popřeme okupaci jako možný způsob nabytí vlastnictví k derelikvovaným věcem pro klasickou dobu, dostáváme se ke druhé teorii.

2.2.4 Teorie o nabytí opuštěných věcí vydržením

Druhá teorie předpokládá, že v klasické době se všechny opuštěné věci získávaly do vlastnictví až jejich vydržením. Jejimi zastánci jsou slavní právní romanisté Hugo Krüger a Max Kaser. Proč se domnívají, že tomu tak bylo, se opírá o následující důvody. Prvním z nich je, že římské právo údajně nepovažovalo opuštěné věci za věc ničí. Mezi věci ničí řadí totiž pouze takové, které nikdy nestály ve vlastnictví žádného Římana. Již z předchozího výkladu víme, že slovo *occupare* se někdy používalo i ve smyslu nabytí věci do pouhé držby místo do vlastnictví. Proto zastánci této teorie, pokud se v pramenech s odkazem na klasickou dobu objeví slovo *occupare* či jeho odvozeniny, poukazují na tento jeho význam nebo ho považují za interpolaci kompilátorů.⁷⁶ Na druhou stranu vyzdvihují fragmenty, v nichž se mluví o vydržení opuštěné věci, ty nacházíme především v 7. titulu 41. knihy Digest s názvem *Pro derelicto*.

„To co je považováno za opuštěné a my to proto držíme, můžeme vydržet, také když nevíme, kým to bylo opuštěné.“⁷⁷

Vydržení tato teorie považuje za jediný způsob nabytí vlastnictví k opuštěné věci. Okupaci ve smyslu nabytí vlastnického práva k věci pak připouští nanejvýš jen pro období Justiniánského práva. Tato teorie se zakládá na rozumných úvahách, avšak proti některým argumentům stejně neobstojí. Derelikce věci by podle ní totiž nebyla pravým vzdáním se vlastnického práva. Přitom Římané si velice zakládali na širokém rozsahu vlastnických oprávnění. Digesta i na jiných místech ukazují na to, že se vlastnického práva dalo vzdát.⁷⁸ Pokud připustíme, že nutnost vydržení opuštěné věci sama o sobě

---

⁷⁶ K rozboru jednotlivých interpolací viz KASER, M. *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, str. 222-224.

⁷⁷ D. 41, 7, 4 (Paulus lib. 15 Ad Sabinum): *„Id, quod pro derelicto habitum est et haberi putamus, usucapere possumus, etiam si ignoramus, a quo derelictum sit.“*

⁷⁸ Například v případě opuštění otroků v kapitole 2.2.8.

nebrání vzdání se vlastnického práva, co potom bránilo držiteli okamžitě věc nabyt do kviritského vlastnictví? Kaser⁷⁹ podpírá své teze (kromě výše uvedeného) také podobou starého římského vindikačního procesu. Při něm se požaduje prokázání skutečně derelikce⁸⁰, pokud se někdo dovolává nabývacího titulu *pro derelicto*. Kaser zde poukazuje na odkázanost takové osoby na záruku nebo alespoň důkazní pomoc osoby, která věc opustila. Přičemž ve spojení s pravidlem „*usus auctoritas*“⁸¹ nechává držitele nabyt plnohodnotné kviritské vlastnictví až uplynutím vydržecí lhůty. Z toho, že toto pravidlo platilo jak pro mancipační, tak i pro nemancipační věci, vyvozuje, že vydržení je požadováno pro všechny opuštěné věci. Proč tomu tak je, však není dostatečně jasně vysvětleno, pouze je poukázáno na podobnost *res derelictae s res hereditariae*. Ani jedna z nich totiž nepřechází z jedné osoby na druhou právním úkonem. Zde se zjevně Kaser snaží poukázat na postavení uprázdněné pozůstalosti, u které také nedochází k okamžitému nabytí vlastnického práva okupací, ale až vydržením. Na druhou stranu, někdy se i u uvolněné pozůstalosti zmiňuje možnost její volné okupace, neboť i ta mohla být považována za věc nikomu nepatřící. Na vydržení je pak nahlíženo jen jako na pozdější vývojovou fázi. Uvedené pravidlo „*usus auctoritas*“ však může stejně tak podporovat teorii třetí, která rozlišuje mezi mancipačními a nemancipačními věcmi, jak si ukážeme dále.

2.2.5 Teorie rozlišující mezi nabýváním mancipačních a nemancipačních věcí

Proč se většina autorů dnes domnívá, že existují pro mancipační a nemancipační věci různá pravidla má hned několik důvodů. Že nemohlo u mancipačních věcí dojít k okamžitému nabytí vlastnického práva, je snadno prokazatelné. Víme totiž, že v klasické době byla k plnohodnotnému převodu *res Mancipi* potřebná buď injurecese,

---

⁷⁹ KASER, M. *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, str. 222-224.

⁸⁰ A případně i na prokázání vlastnického práva osoby, která derelikci provedla.

⁸¹ LDT VI, 3: „*Usus auctoritas fundi biennium est, ceterarum rerum annuus est usus*.“ Šlo o pravidlo stanovující, jakou dobu bylo nutné v případném sporu odkazovat se na svého právního předchůdce - auktora. Pokud byl v této době nabyvatel žalován, auktor měl povinnost být mu k dispozici a zaručovat mu jeho právní postavení. Lhůta činila 2 roky pro pozemky a 1 rok pro ostatní věci. K tomu blíže MAYER-MALY, Theo. *Studien zur Frühgeschichte der Usucapio I-III*. In: *ZSS RA* Vídeň: Böhlau. 1961, 1962, 1963, svazky 77-79. KASER, Max. *Altrömisches Eigentum und „usucapio“*. In: *ZSS RA*, 1988, svazek 105, str. 122-164.

nebo mancipace, k získání kviritského práva nepostačovalo převedení pouhou tradicí. Za předpokladu, že by se kviritské vlastnictví nabylo okamžitě okupací opuštěné mancipační věci, bylo by možné formální převod jednoduše obejít opuštěním věci a jejím následným vzetím do držby. Pokud by převodce s nabyvatelem nebyli schopni zajistit podmínky pro některý z formálních převodů, pravděpodobně by používali tuto možnost spíše než převod mancipačních věcí tradicí, při které vznikalo jen bonitární právo vlastníka. Nebylo by tedy nutné takovým vztahům poskytovat praetorskou ochranu. Takový postup se ale nepoužíval a jistě ani nebyl v římském právu možný. Z toho můžeme soudit, že k opuštěným mancipačním věcem nebylo možné okupací získat kviritské vlastnictví. To však nebránilo jejich nabytí do bonitárního vlastnictví. Plnohodnotné kviritské vlastnictví by pak přistoupiło až s jejich následným vydržením. Aby k němu došlo, musely být samozřejmě splněny všechny předpoklady vydržení - tedy držba (*possessio*) věci způsobilé k vydržení (*res habilis*), čas (u movitých věcí 1 rok, u nemovitostí 2 roky), dobrá víra (*bona fides*) a v neposlední řadě také titul. Právě existence titulu *pro derelicto* nejspíš vedla k prvotnímu zpochybnění názoru, že opuštěné věci připadaly do vlastnictví okupanta ihned. Protože prameny pro nabytí opuštěných věcí zmiňují jak možnost jejich okupace, tak vydržení, přičítá tato teorie nabytí vlastnictví k nemancipačním věcem okamžitě okupací, k mancipačním až jejich vydržením. Na druhou stranu se však v pramenech u vydržení *pro derelicto* nikde neobjevuje spojitost s *res Mancipi*, ani u *occupatio* s věcmi *nec Mancipi*, což uvedenou teorii sice nepodporuje, na druhou stranu ani nijak nevyvrací.

S bezformálností, která se později začala objevovat, a se zavedením jednotného vlastnictví za císaře Justiniána pak již přestalo být nutné rozlišovat mezi nabytím mancipačních a nemancipačních věcí a oba druhy věcí bylo do budoucna možno získávat již pouhou okupací.

Oprostíme-li se od všech pramenných zdrojů a zaměříme-li se čistě na elementární instituty a hlavní myšlenky římského práva, dospějeme k následujícímu. Mancipační věci získaly svoje zvláštní postavení proto, že byly z hospodářského hlediska velice podstatné pro efektní fungování římské rodiny. Jejich převod byl omezen formálními, slavnostními převody nejen proto, aby bylo jejich postavení zcela jasně stanoveno, ale také proto, aby nedocházelo k jejich nerozvážnému převodu a tedy i odnímání z majetku sloužícímu celé rodině. Pokud by se *pater familias* choval

nerozumně a špatně s takovými věcmi hospodařil, mohlo by v krajním případě dojít až k omezení jeho způsobilosti a ustanovení opatrovníka (*curator prodigi*). Jelikož špatným hospodařením mohl být i úplatný převod, pokud nebyla například věc prodána za odpovídající cenu, bezdůvodné derelikvování cenných mancipačních věcí je vskutku opravdová marnotratnost. Proto je možné uvažovat nad tím, zda byla derelikce mancipačních věcí vůbec možná. Dalo se vůbec vzdát vlastnictví k věci tak ekonomicky významné pro celou římskou rodinu? Nevedlo by však zakázání tohoto práva k nepřiměřenému zásahu do vlastnických oprávnění, na nichž si římská společnost tolik zakládala? Pokud budeme považovat derelikci těchto věcí za přípustnou, mělo by pravděpodobně římské právo alespoň tendenci chránit vlastnictví k nim co možná nejdéle. Nutnost vydržení k nabytí vlastnického práva by pak tomuto naprosto odpovídala. Mohli bychom uvažovat i nad druhou variantou, derelikci mancipační věci považovat za nemožnou, to ovšem soudobé poznatky vylučují. Prameny totiž ukazují, že k derelikci mancipačních věcí docházet mohlo, například u otroků. Několik fragmentů⁸² pojednává o možnosti zbavit se vlastnictví k otrokovi jeho opuštěním. Co však podporuje teorii o nemožnosti věc derelikvovat je výraz, který se v těchto případech používá. Není jím opuštěný otrok (*servus derelictus*), ale *servus quem dominus pro derelicto habet*, tedy otrok, jehož jeho vlastník považuje za opuštěného. To by mohlo naznačovat, že reálně k jeho opuštění nedošlo, ale pouze ho vlastník za opuštěného považoval. To ovšem může být pouhé zdání, protože výraz *quem pro derelicto habet* se vyskytuje téměř v každém případě popisujícím derelikvovanou věc. Je možné, že mezi nimi existuje určitá souvislost, ta však zatím zůstává našemu poznání skryta.

I nemancipační věci však mohly mít někdy značnou hodnotu. Proto se teoreticky i u nich nabízí snaha o jejich co možná největší ochranu. Proto i druhá teorie má své opodstatnění. Jejím problémem je však již výše uvedené bezdůvodné omezení vlastnických oprávnění. Situace je zde odlišná než u mancipačních věcí, u nich je totiž omezení zakotveno již s ohledem na nutnost jejich převodů slavnostními formami. Není však vyloučena ani další varianta. Například, že se vydržení vyskytovalo u nemancipačních věcí jen v některých ojedinělých případech. Můžeme si představit například situaci, kde byl před provedenou derelikcí *pater familias* zbaven způsobilosti

---

⁸² D. 9, 4, 38, 1; D. 45, 3, 36. Blíže kapitola 2. 2. 8.

a byl mu zřízen *curator prodigi*⁸³. Je logické, že by v takovém případě nedisponoval oprávněním věc vyšší hodnoty derelinkvovat. Je tedy logické, že i v takových případech by byla připuštěna možnost požadovat věc zpět, pokud dosud nedošlo k jejímu vydržení. Stejná situace by se mohla objevit i u nedospělé či ženy *sui iuris*, jejichž způsobilost k právům je také omezena. Na druhou stranu, je otázkou, zda by vůbec šlo v těchto případech o platně provedenou derelikci. Měli bychom zde sice skutečného vlastníka věci, ovšem nezpůsobilého k právnímu úkonu takového druhu. Status věci by pak byl spíše ztracená než opuštěná. Vlastnictví by proto nezaniklo z důvodu nezpůsobilosti vlastníka, ne z důvodu nezpůsobilosti věci stát se *res derelictae*, jak tomu mohlo být u mancipačních věcí.

Z uvedeného vyplývá několik možných závěrů: U věcí, u kterých je derelikce zjevná, zvláště pokud okupant o jejím provedení ví, by mohlo docházet k nabytí vlastnictví ihned její okupací. Pokud by však šlo o věc k derelikci nezpůsobilou (například mancipační) nebo o derelikci pouze domnělou, mohlo by dojít k jejímu nabytí až po uplynutí vydržecí lhůty. Musela zde tedy existovat nějaká překážka, která způsobovala, že vlastnictví nemohlo být nabyto okamžitě okupací předmětné věci.

2.2.6 Vydržecí titul pro derelicto

Existuje více myslitelných překážek, které by zabránily okamžitému nabytí vlastnictví k věci okupací. Většina z nich však nevedla k vydržení z titulu *pro derelicto*, ale z jiného titulu. To by mohl být i případ věci derelikvované nedospělcem, ženou či marnotratníkem. K vydržení z titulu *pro derelicto* nestačilo ani provedení derelikce osobou, která věc nevlastní, neboť pokud vlastnické právo nemá (dokonce aniž o tom ví) nemůže se ho ani platně vzdát. Pokud se okupant jen domnívá, že došlo k derelikci, která však ve skutečnosti neproběhla, nemůže se totiž o případ vydržení z titulu *pro derelicto* jednat. To nám výslovně stanovují prameny:

„*Nikdo nemůže vydržet nějakou věc z titulu pro derelicto, když se mylně*

---

⁸³ Opatrovník nad marnotratníkem.

domnívá, že věc byla opuštěna.“⁸⁴

V takovém případě sice je vydržení možné, jen se zde bude jednat o jiný vydržecí titul, pravděpodobně *pro suo*. O titul *pro derelicto* by se teoreticky mohlo jednat v případě, že nový vlastník nenabyl věc okupací opuštěné věci, ale jiným způsobem, například koupí od nevlastníka, kdy došlo k jejímu opuštění pravým vlastníkem.⁸⁵ Nezdá se však, že by to byla jediná situace, kde může dojít k vydržení z titulu *pro derelicto*, a přesto by se o ní pojednávalo na několika místech v Digestech. Proto se jako pravděpodobnější jeví, že vydržecí titul *pro derelicto* sloužil právě i pro nabytí mancipačních věcí, kde překážkou pro jejich okamžité nabytí byly výše uvedené důvody.

Shrneme-li předchozí, můžeme konstatovat, že pravděpodobně se opuštěné věci nabývaly buď okupací nebo vydržením z titulu *pro derelicto* a domněle opuštěné věci bylo možné nabýt vydržením z jiného nabývacího titulu. Okupace byla nejspíše běžným základním způsobem jejich nabytí, pokud jí však něco bránilo, nastalo nabytí až vydržením z titulu *pro derelicto* a pokud se osoba, která má věc v držbě jen domnívala, že byla dereliktce provedená, avšak nebylo tomu tak, nabývalo se vlastnictví až vydržením z jiného vydržecího titulu, tedy jako by byla věc například ztracená. Samozřejmě jenom pokud domněle opuštěná věc nebyla kradená nebo jinak z vydržení vyloučená.⁸⁶

2.2.7 Zánik vlastnictví k opuštěným věcem

Otázka, kterým okamžikem zaniká vlastnické právo k opuštěné věci je jistě jedna z častých podpůrných nebo vyvracejících argumentů pro předchozí teorie. Celou ji rozdmýchává tento fragment z Digest:

---

⁸⁴ D. 41, 7, 6 (Iulianus libro 3 Ad Urseium Ferocem): „*Nemo potest pro derelicto usucapere, qui falso existimaverit rem pro derelicto habitam esse.*“

⁸⁵ O této situaci nám vypovídají D. 41, 7, 5 pr.: „*Si id, quod pro derelicto habitum possidebas, ego sciens in ea causa esse abs te emerim, me usucapturum constat nec obstare, quod in bonis tuis non fuerit: nam et si tibi rem ab uxore donatam sciens emerero, quia quasi volente et concedente domino id faceres, idem iuris est.*“ K tomu více BESSNYŮ, Andreas. Zum Problem des Ersitzungstitels pro derelicto. In: *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs Publicata* [online]. Pecs, 1996, svazek 123, str. 52 - 64 [cit. 03. 03. 2014].

⁸⁶ Gaius *Institutiunes* II, 45.: „*Někdy však, byť i někdo drží věc v sebelepší dobré víře, mu vydržení přece jen neprospívá, například tomu, kdo drží věc ukradenou nebo násilně do držby vzatou.*“

„pr. Můžeme nabyt vlastnictví na základě derelikce, pokud víme, že je věc považována za opuštěnou svým vlastníkem. (1) Proculus ale říká, tato věc ale nepřestává patřit vlastníkov, než je vzata někým jiným do držby. Julianus si však myslí, že to přestává patřit vlastníkov, když ji opustí, ale nestane se vlastnictvím jiné osoby, dokud ta nezíská držbu věci, a má pravdu.“⁸⁷

Juliánus byl jedním z hlavních představitelů školy Sabiniánů, z čehož se dovozuje, že nad uvedenou problematikou panovala nejednotnost názorů mezi Prokuliány a Sabiniány. Prokuliáni zastávají názor, že vlastnictví trvá také po derelikci až do uchopení držby, zatímco podle Sabiniánů vlastník ztratí právo již opuštěním a věc se stane věcí ničí. To mohlo celkově vést k nejasnému postavení opuštěné věci v římské právní historii. Obě školy se shodují na nabytí vlastnictví k uvedené věci jejím vzetím do držby, ani jedna nepředpokládá vydržení, ale zatímco u Sabiniánů se jedná o okupaci věci ničí, mínění Prokuliánů směřuje spíš k tradici neurčitým osobám (*traditio ad incertam personam*).

Juliánus a jeho názor, ke kterému se přiklonilo i justiniánské právo, se objevuje ještě na dalším místě Digest:

„Juliánus ale píše ve 22. knize Digest, že pokud opustím otroka, který ukradl tvůj majetek, jsem osvobozen z odpovědnosti, protože mi přestane patřit; jinak může být žalován on (otrok), který nemá žádného vlastníka.“⁸⁸

Že jde o názor nejen Juliána, ale sabiniánské školy vůbec dokládá tento fragment:

„Pokud vlastník opustil věc, neukradl jsem ji, ani pokud jsem měl úmysl tak udělat; krádeže se není možné dopustit, ledaže je tu někdo komu věc může být ukradena. Avšak, pro případ, že není nikomu ukradena, se přijal Sabinův a Casiův názor, kteří si myslí, že nám věc ihned přestane patřit, jakmile jí opustíme.“⁸⁹

---

⁸⁷ D. 41, 7, 2 (Paulus lib. 54 Ad edictum): „pr. Pro derelicto rem a domino habitam si sciamus, possumus acquirere. 1. Sed Proculus non desinere eam rem domini esse, nisi ab alio possessa fuerit: Iulianus desinere quidem omittentis esse, non fieri autem alterius, nisi possessa fuerit, et recte.“

⁸⁸ D. 9, 4, 38, 1 (Ulpianus libro 37 Ad edictum): „Iulianus autem libro vicensimo secundo digestorum scribit, si servum pro derelicto habeam, qui tibi furtum fecerat, liberari me, quia statim meus esse desinit, ne eius nomine, qui sine domino sit, furti sit actio.“

⁸⁹ D. 47, 2, 43, 5 (Ulpianus lib. 41 Ad Sabinum): „Quod si dominus id dereliquit, furtum non fit eius, etiamsi ego furandi animum habuero: nec enim furtum fit, nisi sit cui fiat: in proposito autem nulli fit,

Z uvedených fragmentů víme, že Justiniánské právo se přiklonilo k tezi Sabiniánů a samo považuje za tradici neurčitým osobám situaci jinou, kterou jsme zde již dříve zmínili, tedy rozhazování mincí či jiných cenností mezi dav.⁹⁰ Není však jasné, zda takové rozuzlení existovalo již v době klasické. Pokud by za vítězný byl považován názor Sabiniánů, došlo by u všech věcí k jejich okamžitému nabytí do vlastnictví, pokud však měli pravdu Prokuliáni, a šlo by reálně o tradici, odůvodňovalo by to odchylné postavení pro mancipační věci. Ty přece nebylo v klasické době možné nabýt tradicí, a to ani tradicí neurčitým osobám. Je tedy jednou z možností, že v klasické době se názor Prokuliánů považoval za správný a až Justinián se s ohledem na potřeby doby přiklonil k názoru Sabiniánů, jelikož v době jednotného vlastnictví a vymizení formálních převodů došlo i k setření rozdílů mezi mancipačními a nemancipačními věcmi. Jelikož Digesta čerpají z děl právníků doby klasické, je logické, že se zde objevila i pravidla o nabývání opuštěných věcí vydržením, ovšem tou dobou už k němu prakticky docházet nemohlo, neboť do vlastnictví okupanta připadaly téměř vždy ihned. Pokud k vydržení docházelo v justiniánské době, bylo to spíše z jiných titulů než *pro derelicto*, který takřka vymizel se sjednocením režimu pro mancipační a nemancipační věci.⁹¹ Proto se kompilátoři pravděpodobně také snažili nenechávat v Digestech žádné fragmenty, ze kterých by bylo odchylné postavení pro mancipační a nemancipační věci zřejmé. I pokud ale dáme za pravdu Sabiniánům a připustíme tedy, že se vlastnictví pozbývalo ihned derelickí věci, nepřičí se to tomu, že mancipační věci musely být nejprve nabyté do bonitárního a až vydržením do kviritského vlastnictví. Není to sice výslovně stanoveno, ale jejich odchylné postavení se dá dovodit z římského právního systému i bez takového explicitního odkazu. Již výše jsme totiž řekli, že v opačném případě by derelickí a následnou okupací bylo možné obejít formální převody vlastnického práva. Je tedy velice pravděpodobné, že mancipační věci mohly v klasické době, ať už se dá za pravdu názoru Sabiniánů či Prokuliánů, do kviritského vlastnictví přejít až vydržením.

---

quippe cum placeat sabini et cassii sententia existimantium statim nostram esse desinere rem, quam derelinquimus.“

⁹⁰ Inst. 2, 1, 46.

⁹¹ Snad se zachoval pouze pro nabytí koupí od nevladníka pro situaci, kdy pravý vlastník považoval věc za opuštěnou. Viz již zmíněný fragment D. 41, 7, 5, pr.

U uvedeného fragmentu D. 41, 7, 2, 1 se však vyskytuje více teorií⁹², o tom, jak zněl původně a co měl znamenat. Většinou jsou tyto názory účelově přizpůsobovány tomu, jakým způsobem se autor domnívá, že se vlastnictví k opuštěným věcem nabývalo. Krüger a Kaser například uvedený spor škol omezují jen na mancipační věci.⁹³ To je poněkud zvláštní, neboť sami jsou zastánci teorie, že všechny opuštěné věci se získávají až vydržením, tudíž že se postavení mancipačních a nemancipačních věcí neliší.

2.2.8 Opuštění otroka

Při derelikci věcí se můžeme setkat s několika zajímavými situacemi. Jednou z nich je právě i opuštění otroka. Jak jsme již zmínili v předcházejících kapitolách, předmětem vlastnického práva mohly být v římském právu dokonce i živé osoby, tedy otroci. Bylo možné nabýt k nim vlastnictví různými způsoby, přičemž jedním ze základních mohla být i již zmíněná *occupatio bellica*. Samozřejmě mohli přecházet do vlastnictví i převodem z jedné osoby na druhou, například koupí, jednalo se ovšem o věc mancipační, takže v úvahu připadala pouze jejich mancipace a injurecese. Pokud spojíme uvedené s předchozími poznatky, po jeho opuštění mohlo okupací dojít okamžitě jen ke vzniku bonitárního vlastnictví. Pro kviritské se vyžadovalo ještě vydržení. Jelikož otrok měl velice specifické postavení, je u něj důležité přesně vědět, jak to v ten který okamžik s vlastnickým právem k němu přesně bylo. Skrze otroka totiž mohlo docházet k nabývání vlastnických práv pro jeho vlastníka. Nejdůležitější je tedy přesně si určit, kdy vlastnictví k otrokovi zaniká a kdy vzniká nové. Pokud se vrátíme k předchozímu sporu škol, je evidentní, že každá tento okamžik vidí v jiné chvíli. Podle Sabiniánů končí vlastnictví k otrokovi ihned jeho opuštěním, otrok se stával otrokem *sine domino*, měl status věci ničí. Od té doby tedy nenabýval pro pána ani ho nemohl zavazovat. Opuštěného otroka bylo možné nabýt okupací a v okamžiku, kdy se tak stalo, začal nabývat pro nového pána. Je otázkou, co by se stalo s majetkem nabytým v mezidobí. Otroky neměl právní subjektivitu a těžko by proto mohl nabývat takové věci

---

⁹² Jedna z nich například říká, že se spor týká jen případu, kdy věc okupuje sama osoba, která ji opustila. Tu zastává Romano. Viz PWRE, Suppl. 7, 688

⁹³ KASER, M. *Natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht*, str. 223.

do svého vlastnictví. Je tedy možné, že jakékoliv právní úkony učiněné v jeho prospěch, by byly neplatné. Podle stanoviska Prokuliánů však trvalo vlastnictví až do doby, než k této nové okupaci došlo, proto i cokoliv by otrok v mezidobí nabyt, stávalo by se vlastnictvím jeho dosavadního vlastníka. Z pramenů se dozvídáme, že Digesta se opět přiklánějí spíše k Sabiniánskému postoji.⁹⁴ Za otroka *sine domino* se považuje i *servus poenae*, tedy svobodný muž, který se stal otrokem odsouzením k trestu smrti. Ten pak také mohl být kýmkoliv volně okupován. Opuštěním otroka se také, jak jsme si již výše zmínili, jeho vlastník mohl zbavit i odpovědnosti za delikty otrokem spáchané.⁹⁵ V císařském právu pak v ojedinělých případech, mohla derelikce otroka vést k jeho propuštění na svobodu.⁹⁶ V justiniánském právu je pak postavení derelikvovaného otroka již jasné, neboť císař zavedl, že opuštěním se každý otrok stává svobodným.

2.2.9 Ager desertus

Další z věcí, u nichž opuštění vyvolávalo speciální důsledky, byly opuštěné pozemky. Ohledně nich se dozvídáme, že nedochází uchopením jejich držby bez dalšího ke vzniku vlastnictví.⁹⁷ Jednalo se ale přece jen o další opuštěnou věc. Proč je zde režim jiný, než u ostatních, se dá vysvětlit snadno. Pod pojmem *agri deserti* se zřejmě skrývaly pozemky opuštěné fakticky, ne však právně, mohla zde zůstat vůle je mít dál ve vlastnictví. Půda pouze ležela ladem, aniž by se o ni nikdo staral. Ve všech případech derelikce věci se bude nejhůře prokazovat právě ona vůle nemít již dál věc za svou vlastní. Pokud vlastník vyloženě věc zahodil, prokázat to snad ještě možné bylo, u pozemků může být ale *animus derelinquendi* takto zjevný jen těžko. Proto se dá říct, že

---

⁹⁴ D. 45, 3, 36.: „*Quod servus stipulatus est, quem dominus pro derelicto habebat, nullius est momenti, quia qui pro derelicto rem habet, omnimodo a se reiecit nec potest eius operibus uti, quem eo iure ad se pertinere noluit. Quod si ab alio adprehensus est, stipulatione ei adquirere poterit: nam et haec genere quodam donatio est. Inter hereditarium enim servum et eum, qui pro derelicto habetur, plurimum interest, quoniam alter hereditatis iure retinetur, nec potest relictus videri qui universo hereditatis iure continetur, alter voluntate domini derelictus non potest videri ad usum eius pertinere, a quo relictus est.*“

⁹⁵ D. 9, 4, 38, 1.: „*Iulianus autem libro vicensimo secundo digestorum scribit, si servum pro derelicto habeam, qui tibi furtum fecerat, liberari me, quia statim meus esse desinit, ne eius nomine, qui sine domino sit, furti sit actio.*“

⁹⁶ Císař Claudius zavedl pro případ, že pokud byl pánem opuštěn starý či nemocný otrok, a přežil, stal se svobodným. Neboť se takoví otroci často nechávali zemřít na Asklépiově ostrově, začalo se jim říkat Asklépiovi propuštěnci. Viz KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. Římské právo, str. 61.

⁹⁷ WISSOWA, G., KROLL, W., MITTELHAUS, K., ZIEGLER, K. *PWRE*. Suppl. 7, sloupec 690.

ager desertus je téměř každý derelikvovaný pozemek. Je otázka, zda by s právními důsledky vůbec byla derelikce proveditelná. U italských pozemků by jistě opět šlo o mancipační věci, jejichž převod podléhal uvedeným pravidlům, proto i zde se nabízí trvání vlastnictví i po jejich opuštění. Proto se dá opět zvažovat nabytí vydržením spíše než okupací.

O okupaci opuštěných pozemků se objevují zprávy z poklasické doby, u období hospodářského úpadku. Ten, kdo vzal do držby vlastníkem opuštěný pozemek ležící na hranicích státu, stal se po uplynutí dvouleté lhůty vlastníkem pozemku. Rovněž, pokud vlastníkem opustí pozemek z důvodu nemožnosti zaplatit daně a do 6 měsíců se nevrátí, ztrácí své vlastnické právo ve prospěch osoby, která je ochotná daň zaplatit.⁹⁸ Zvláštní postavení *agri deserti* přináší císařské právo, které stanovuje, že vlastníkem ztrácí svá práva, když určitý čas po okupaci pozemku nevyžaduje vydání a okupantovi nenahradí náklady.⁹⁹

Co se týká derelikvovaných věcí, jejich postavení je dle výše uvedeného značně nejasné, pravidla jejich nabývání nejsou podle pramenů jednoznačně určitelná. Některá ustanovení mluví o okupaci, jiná o vydržení. Je těžké najít mezi nimi schůdnou přijatelnou cestu, o to zajímavější však jejich probádávání je. To také dává prostor pro mnoho různých teorií a spekulací, jak to tenkrát bylo. My ale nyní tento nabývací způsob opustíme a podíváme se na další, jímž je nález pokladu.

---

⁹⁸ Viz SOMMER, O. *Učebnice soukromého práva římského*, str. 229.

⁹⁹ C. 11, 59, 8; Cod. Theod. 5, 15, 12.

2.3 Nález pokladu

Dalším nabývacím způsobem, u kterého je nález dokonce jeho pojmovou složkou, je nález pokladu (*invenitio thesauri*). Pravděpodobně nešlo zrovna o nejčastěji se vyskytující institut, na druhou stranu v porovnání s dnešní dobou byl jeho výskyt jistě mnohonásobně frekventovanější. Poklady se snad nenalézaly jen ojedinele, o čemž svědčí i rozsáhlá právní úprava, která byla docela podrobná a složitá, doufejme proto, že ne pouze teoretická.

2.3.1 Vznik a vývoj

Nejprve je potřebné zasadit nález pokladu do historického kontextu. Při pátrání po počátcích tohoto institutu se budeme potýkat s řadou těžkostí. S jistotou víme, že jej znala už antická společenství a reflektovala jej ve svých právních rádech. A to nejen civilizace římská, jak se dalo očekávat, ale dokonce i řecká¹⁰⁰ či chetitská.¹⁰¹ Pro nás však bude nyní stěžejní především právní úprava římská, jakožto základna, ze které vycházejí moderní zákoníky.

V nejstarších dobách římské společnosti ještě žádný speciální způsob pro nabývání vlastnictví k pokladu nebyl znám, s tím se setkáváme až za císařství. To však neznamená, že by do té doby neexistovaly věci, které pozdější právo pod pojem poklad zahrnuje. I k takovým předmětům bylo možné určitým způsobem vlastnické právo nabýt. Poklad proto musel, do doby než se odštěpil jako věc *sui generis*, být obsažen v některé z kategorií, které římské právo znalo již ve starších dobách. Problém „kam s ním?“ se stal předmětem diskuzí antických právníků, kteří, snažíce se tuto otázku zodpovědět, vytvářeli různorodé teorie. Jednou z nich bylo považování věci později označované za poklad za *res nullius*. V takovém případě by se vlastnické právo k ní

---

¹⁰⁰ Např. řecké právo říká: *kdo prošel kolem pokladu a nevšimne si ho, nic nedostane; ale ty, kteří si ho všimli, ale ještě kolem něj nepřešli, mají si ho mezi sebou rozdělit.*

Bliže k úpravě pokladu v řeckém právu viz TAUBENSCHLAG, R. Das attische recht in der Komödie Menandres „Epitrepontes“ In: ZSS RA. Wien: Bohlau. 1926, 46, str. 76-79.

¹⁰¹ k tomu bliže TAUBENSCHLAG, Rafał. *Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych*. 1. vydání. Varšava: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1955, str. 119.

nabývalo prostým uchopením držby, tedy výše zmíněnou okupací (*occupatio*). Další možností je považování pokladu za součást pozemku. Někteří antičtí autoři zastávají totiž názor, že vlastnictví k pokladu získává vlastník pozemku přírůstkem (*accessio*). Snad ještě zajímavější je pokládání pokladu za uprázdněnou pozůstalost - *bona vacantia*, které se objevilo na počátku principátu.¹⁰² V takovém případě připadl jako odúmrt' do vlastnictví státní pokladně (*aerarium*).¹⁰³

Za těchto okolností, kdy nebyla stanovená pevná hranice, se mohlo snadno stát, že se u jedné věci objevilo více osob vznášejících na ni nárok, každý z jiného titulu. Za takového stavu mohlo docházet k právně neřešitelným vlastnickým sporům, při jejichž rozhodování by záleželo jen na tom, které z uvedených teorií dá soud přednost. Právě nejednotnost v právním zařazení takového předmětu mohla být důvodem k úpravě pokladu, jakožto samostatného a specifického druhu věci. Navíc se v zájmu spravedlnosti k tomu připojil i nový způsob nabývání vlastnického práva k takto kvalifikované věci.

Není jisté, kdy přesně došlo k takovému samostatnému vyčlenění, ale máme již spolehlivě dochované zprávy o úpravě pokladu v konstituci císaře Hadriana z 1. poloviny 2. století n. l. V této podobě (s drobnými odchylkami) byl institut převzat i do kodifikace císaře Justiniána. Chceme-li se dozvědět o nález pokladu v římském právu co možná nejvíce, výborně nám k tomu právě *Tria Volumina* poslouží. Na prvním místě v počtu fragmentů týkajících se pokladu v rámci *Corpus Iuris Civilis* (CIC), budou *Digesta seu Pandectae*, ale mimo ně najdeme zmínky i v justiniánském *Codexu* a *Institutiones*. Je s podivem, že ač se jednalo spíše o jeden z méně významných způsobů nabývání vlastnického práva, přesto se v Digestech objevuje ve více než 10 fragmentech. Poklad tedy byl, alespoň z pohledu římských právních juristů, institutem zajímavým a často komentovaným. Snad tomu bylo pro jeho nedostatečné právní zakotvení, snad pro emoce, jež nález pokladu u mnohých zúčastněných i nezúčastněných osob vyvolával. Ať už tomu bylo jakkoliv, dnes můžeme být rádi, že nám takovouto bohatou materií antičtí právníci zanechali, budeme mít proto v následujícím rozboru z čeho čerpat.

---

¹⁰² Pod tuto kategorii je nejspíš zařadili zákony Juliovy či císař Claudius.

¹⁰³ viz SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. str. 106;

PWRE. 2. Reihe. 11. Halbband. Stuttgart: Metzler, 1936, sloupec 9.

2.3.2 Zařazení do systému a definice

Slovo poklad (*thesaurus*)¹⁰⁴ samo o sobě vypoví jen máloco o tom, jak se s ním v rámci systému práva vypořádat. Mohlo by se jednat téměř o cokoliv, poklad by mohl být třeba i větší obnos peněz či osoba někomu drahá. Proto nám pro jeho zařazení do právního systému lépe poslouží sousloví nález pokladu - *inventio thesauri*. Zde si již můžeme všimnout, že se jedná o určitý proces. Nahlédneme-li do antických římských učebnic¹⁰⁵ či do moderních učebnic římského práva¹⁰⁶, pojem *thesaurus* nalezneme na místech, v nichž se pojednává o způsobech nabývání vlastnického práva. Nález pokladu je proto, za splnění stanovených podmínek, jedním z možných způsobů, jímž se dá získat vlastnické právo k věci. Dále z těchto zdrojů zjistíme, že se jedná o originární (původní) způsob nabývání vlastnictví, jelikož právní postavení nabyvatele nezávisí na jeho předchůdci.

Složitější však bude tento pojem definovat, jelikož, jak už tomu v právnické profesi bývá, se ani antičtí juristé neshodli na jednotné právní kvalifikaci tohoto pojmu.¹⁰⁷ Opomineme-li různé drobné odchylky v názorech, dospějeme k této definici: „Pokladem (*thesaurus*) rozumíme drahocenné věci, skryté po delší dobu v pozemku, jejichž vlastníka¹⁰⁸ nelze vypátrati.“¹⁰⁹ K jeho nabytí dostačovala pouhá skutečnost nálezu a docházelo k němu již okamžikem nalezení. Z uvedeného vyplývají dva zásadní poznatky: zaprvé, poklad nebyl obyčejnou věcí ničí (ale ani věcí ztracenou či opuštěnou) a zadruhé, pro jeho nabytí nebylo nutné uchopit se držby nalezených věcí.¹¹⁰ Právě to ho odlišuje od výše již zmíněného způsobu nabývání vlastnického práva, okupace.

---

¹⁰⁴ Neboli *thesaurus*.

¹⁰⁵ Inst. 2. 1. 39.

¹⁰⁶ SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*, str. 106; KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*, str. 180.

¹⁰⁷ Např. Paulus za poklad považoval jisté množství peněz, ale řada dalších stanovisek svědčí o tom, že byl pojem chápán v širším smyslu a zahrnoval tedy i další cennosti.

¹⁰⁸ Přičemž se zde zároveň jedná i o dědice uvedeného původního vlastníka, neboť smrtí toto vlastnictví nezaniká a přechází do pozůstalosti, a to dokonce i v případě, že dědicové nevědí, kde se poklad nachází, pokud je možné se jich dopátrat.

¹⁰⁹ HEYROVSKÝ, L., SOMMER, O., VÁŽNÝ, J. *Dějiny a systém soukromého práva římského.*, str. 236.

¹¹⁰ I když Sabiniáni tvrdí, že zde muselo být i uchopení držby (viz níže).

Tyto dva instituty si byly velice blízké a existovala mezi nimi jen tenká hranice. Je otázkou, kde jeden končil a druhý začínal, zejména pak z časového hlediska. Jak jsme si ale již řekli výše, nejpozději od císaře Hadriana zde existovala právní úprava zřetelně odlišující oba nabývací způsoby. Vznikla nám zde tedy nová na okupaci nikterak nezávislá možnost nabytí vlastnického práva k věci.

V následujících kapitolách se tedy zaměříme na tuto již vyvinutou formu institutu, především pak na výslednou podobu, jež měl v CIC, neboť právě tato úprava byla nejčastěji recipována následnými právními řády.

2.3.3 Kvalifikace věci jakožto pokladu

Různé podrobnosti o pokladu se dozvídáme z děl antických právníků, kteří na tento institut rádi narážejí a snaží se o jeho ještě přesnější vymezení. Proto kompilátoři jejich výroky nešetřili a hojně je přebírali do Pandekt. Snad nejznámější fragment o pokladu, který nabízejí, nám přináší Paulus:¹¹¹

„Poklad je stará úschova peněz, u nichž neexistuje povědomí o tom, komu patří. Proto poklad patří tomu, kdo jej našel, neboť nepatří nikomu jinému. Ale jinak je tomu v případě, že někdo něco uložil pod zem buď z důvodu strachu nebo za účelem zisku nebo jako dočasnou úschovu, pak se nejedná o poklad a ten, kdo jej vezme, spáchá krádež.“

Tato definice nejspíše nebyla zcela přesná ohledně tvrzení, že se jedná jen o peníze a správně by tedy měla zahrnovat i další předměty, které mohou mít vysokou hodnotu. O tom, zda měl na mysli takové věci už Paulus, nebo se hodnotné věci přidaly do definice až později, se vedou spory.¹¹² V dalších definicích se totiž s tímto

---

¹¹¹ D. 41, 1, 31, 1 (Paulus 31. lib. Ad edictum): *„Thensaurus est vetus quaedam depositio pecuniae, cuius non exstat memoria, ut iam dominum non habeat: sic enim fit eius qui invenerit, quod non alterius sit. alioquin si quis aliquid vel lucri causa vel metus vel custodiae condiderit sub terra, non est thensaurus: cuius etiam furtum fit.“*

¹¹² Viz SALÁK, Pavel. "Cennost" pokladu v římském a moderním právu. In: *Constans et perptua voluntas - Pocta Peteru Blahovi k 75. narozeninám*. 1. vydání. Trnava: Trnavská univerzita v Trnavě, 2014. s. 512-514.

omezeným výrazem nesetkáváme. Dalším problémem je považování pokladu za věc nikomu nepatřící. Již výše jsme si řekli že *res nullius* je buď věc, která nikdy nestála ve vlastnictví žádného Římana, nebo podle druhé teorie i věc, která sice vlastníka měla, ale ten ji buď opustil, nebo jinak přestala být ve vlastnictví osoby. V uvedeném případě ale vlastník neměl vůli věc opustit a vlastnictví k ní stále trvá. Jen bylo ztraceno povědomí o tom, kdo vlastníkem je. Jak můžeme z uvedené definice také vidět, kvalifikace věci jakožto pokladu je závislá na vůli jejího uschovatele, případně na nálezcově schopnosti rozpoznat tuto vůli. Není pokladem, co bylo ukryto z důvodu strachu (*metus*), za účelem zisku (*lucrum*) a z důvodu opatrnosti (*custodia*), tedy dočasné úschovy. Problémem však, je že za takovým účelem se uschovávaly téměř všechny poklady. Zbývá snad jen kategorie dlouhodobě uschovaných věcí s neziskovým účelem. Proto je možné, že pokladem se mohly stát i z uvedených důvodu ukryté věci, které tím, že již dlouhou dobu byly ukryté a jejich vlastník není znám, tento účel ztratily.¹¹³ I pokud by vlastník ztratil zájem je za tímto účelem mít ukryté, mohly by se změnit ze skryté věci na poklad. Stačilo by proto, že vlastník již například zemřel a dědicové, kteří o nich nevěděli, je za tímto účelem ani nemohli mít. Nálezce by měl být schopen určit, zda se nejedná o některou ze zmíněných účelově ukrytých věcí a zda jejím přivlastněním nezpůsobí někomu újmu, což zjistí asi nejlépe ze způsobu ukrytí věci, případně mu to může indikovat zašlost věci či její znatelná starobylost.¹¹⁴ Dalším kritériem je právě ono stáří této úschovy peněz, ukrytá věc se stane pokladem až ve chvíli, kdy se ztratí obecné povědomí o tom, kdo a za jakým účelem si ji ukryl. Lhůta, kdy k tomu dojde, není, jak je možno vidět, nijak konkrétně stanovena. Závisí pouze na tom, zda je či není vlastník dohledatelný.

---

¹¹³ BĚLOVSKÝ, P. Nález pokladu ve vývoji soukromého práva. In: *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C.H. Beck. 2004, č. 24. str. 896.

¹¹⁴ Pokud tedy nalezne v čerstvě rozryté hlíně 5 stop pod zemí pytel čerstvě ražených sesterciů, zřejmě se o poklad nejedná.

2.3.4 Vliv místa na nález pokladu

Základní úpravu nabývání pokladu najdeme právě v základní pomůcce každého studenta práv - učebnici. V *Institutiones seu Elementa* 2. 1. 39¹¹⁵ je psáno:

„Poklady, které někdo našel na svém pozemku, přiřknul božský Hadrianus v souladu s přirozenou spravedlností tomu, kdo je našel. A stejně rozhodl také v tom případě, když někdo našel poklad náhodou na posvátném nebo zasvěceném místě. Naproti tomu, pokud ho našel náhodou na cizím pozemku, tedy aniž by ho chtěl hledat, přiřknul císař polovinu vlastníkovu pozemku. Stejně rozhodl v případě, když je nalezen poklad na císařském pozemku, tehdy patří polovina nálezci a druhá polovina císaři. Také jestliže někdo nalezne poklad na veřejném pozemku nebo na pozemku patřícímu státní (císařské)¹¹⁶ pokladně, náleží polovina nálezci a druhá obci nebo státní pokladně.“¹¹⁷

Z uvedeného vyplývá, že císař Hadrianus byl pravděpodobně tím, kdo dal úpravě nalézání pokladu pevný řád a vydělil jej tak jako samostatný, specifický způsob nabývání vlastnického práva. Text navíc stanovuje kritéria, podle kterých se určí, kdo se stane vlastníkem pokladu. Přičemž tímto kritériem je místo a náhodnost nálezu. Zda ovšem byl celý zde uvedený úryvek uveden již v Hadrianově konstituci, o tom se na poli právních romanistů vedou spory. Někteří právníci se přiklánějí k tomu, že se zde vyskytovalo jen vyjádření o pokladu nalézajícím se na vlastním, cizím a císařském pozemku.¹¹⁸ Je však stejně dobře možné, že zmínění všech uvedených míst je prací Hadriana.¹¹⁹ V takovém případě by vlastní pozemek, *locus religiosus* a *locus sacer* znamenaly úplné vlastnictví nálezce. Naopak cizí pozemek, *locus Caesaris, publicus* a *fiscalis* byla místa, která způsobovala rozdělení pokladu na dvě poloviny, ze kterých

---

¹¹⁵ „*Thesaurus, quos quis in suo loco invenerit, divus Hadrianus, naturalem aequitatem secutus, ei concessit qui invenerit. idemque statuit, si quis in sacro aut in religioso loco fortuito casu invenerit. at si quis in alieno loco non data ad hoc opera sed fortuito invenerit, dimidium domino soli concessit. et convenienter, si quis in Caesaris loco invenerit, dimidium inventoris, dimidium Caesaris esse statuit. cui conveniens est et si quis in publico loco vel fiscali invenerit, dimidium ipsius esse, dimidium fisci vel civitatis.*“

¹¹⁶ Poznámka autorky pro upřesnění - zde míněn *fiscus* = státní pokladna za císařství.

¹¹⁷ KRÜGER, Paul. *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce*, str. 105-106.

¹¹⁸ Takový názor zastávají např. Ferrini, Kübler viz PWRE 2. Reihe. 11. Halbband. Stuttgart: Metzler, 1936, sl. 10.

¹¹⁹ MAYER-MALY, Theo. Der Schatzfund in Justinians Institutiones. In: *Studies in Justinian's Institutes in memory of J. A. C. Thomas*. London: Sweet & Mawell. 1983, strany 109-117.

pouze jedna připadala nálezci. Dle Digest 49. 14. 3. 10¹²⁰ císaři Marcus Aurelius a Lucius Verus (*divi fratres*) ještě pozměňují (či naopak teprve oni jako první stanovují) tyto podíly tak, že fisku připadá polovina, pokud byl poklad nalezen na zasvěceném místě (což platí i pro *locus sacer*), *in monumento*, pozemku patřícím císaři či fisku nebo na veřejném místě. Podíly však byly v průběhu římského vývoje stanovovány různě.¹²¹ Záleželo na konkrétní době a mnohdy i na konkrétním císaři. Setkáváme se jak s nabytím celého pokladu (z počátku principátu) státní pokladnou, tak i s podílem pro nálezce ve velikosti jedné čtvrtiny.¹²²

Jak si můžeme všimnout, podstatně se nám změnil osud pokladu nalezeného na zasvěceném místě. Ačkoliv za Hadriana by zde nalezený poklad znamenal úplné vlastnictví nálezce, v době Marka Aurelia (o necelé půlstoletí později) už nálezci přísluší pouze polovina. Zasvěcenému místu se více věnuje ještě Marcianus ve 14. knize svých Institucí:

*„Non fit locus religiosus, ubi thesaurus invenitur: nam et si in monumento inventus fuerit, non quasi religiosus tollitur. quod enim sepelire quis prohibetur, id religiosum facere non potest: at pecunia sepeliri non potest, ut et mandatis principalibus cavetur.”*¹²³

Fragment nám vysvětluje, že poklad není *res religiosae*, ani kdyby byl nalezen v památníku (*in monumento*). Protože do památníků je zakázáno pohřbívat, nemohly být místem zasvěceným. Monumenty tedy sice nepatří mezi *locus religiosus*, ale je jim poskytována stejná ochrana.¹²⁴ Na tomto místě je vysvětlena odlišnost mezi nimi, proto i v předchozím rozboru můžeme vidět, že *divi fratres* vedle zasvěcených věcí monument samostatně jmenují v uvedeném výčtu. Druhá část Marcianova fragmentu říká, že císařský soud ve svém rozsudku stanovil, že peníze není možné pohřbít (spolu s mrtvými), proto nemohou být zasvěcenými věcmi. Co se týče příslušnosti pokladu k *res religiosae*, již zákoník XII desek stanovil:

---

¹²⁰ „*Si in locis fiscalibus vel publicis religiosisve aut in monumentis thesauri reperti fuerint, divi fratres constituerunt, ut dimidia pars ex his fisco vindicaretur. item si in caesaris possessione repertus fuerit, dimidiam aequae partem fisco vindicari*“.

¹²¹ Viz k vývoji pokladu SALÁK, P. Vliv římského práva v oblasti práva věcného v občanském právu na našem území v 19. a 20. století. In: *Soukromé právo v proměnách věků: sborník příspěvků z letní školy*. 2011, s. 11-25.

¹²² Codex Theodosianus X 18, 2. Z r. 380 n. 1.

¹²³ D. 48, 13, 5, 3.

¹²⁴ Např. je zakázáno u něj nebo na něm bydlet, či odstraňovat z něj nápisy (*Sententiae Pauli* 21.12; 21.8).

„...ani zlato nedávej. Má-li však zlatem spravené zuby a pohřbí ho anebo s ním spálí, nebudiž to na újmu.“¹²⁵

Zákaz pohřbívat mrtvé s penězy (či zlatem) je tedy dokonce ještě mnohem starší než uváděné rozhodnutí císařského soudu. Poklad nemůže být věcí zasvěcenou, nepatří totiž mezi věci, které je možné uložit do hrobu spolu s mrtvými. Ačkoliv je zakázáno cokoli z hrobů odnímat,¹²⁶ poklad je pravděpodobně možné vyjmout, neboť součástí hrobu není, ani dle uvedeného být nesmí. Proto je možné volně nabývat vlastnické právo k pokladu, který je nalezen na zasvěceném místě. Jedinou podmínkou je, aby nedošlo k porušení hrobu (*sepulchrum violatum*).

2.3.5 Zákaz úmyslného hledání

Vrátíme-li se ale k textu z Institucí, můžeme si povšimnout, že kromě nálezu na vlastním pozemku, se navíc u všech ostatních uvedených míst uvádí a zdůrazňuje, že k objevení muselo dojít náhodou. Zdá se, že už v této době bylo požadavkem pro nabytí vlastnictví, aby se nejednalo o úmyslné hledání pokladu na cizím pozemku. Zjevně však na vlastním pozemku tento zákaz neplatil. Další podobný výrok najdeme v Codexu 10.15.1.¹²⁷ Zde uvedená konstituce císařů Lea a Zena stanovuje, že poklad lze úmyslně hledat na vlastním pozemku, ne však na pozemcích cizích, a to ani se souhlasem vlastníka. Kdyby se někdo přece jen odvážil hledat ho na cizím pozemku, je povinen vrátit věc vlastníkovu pozemku a navíc ho stihne trest podle zákona. Tato konstituce však přišla až o několik století později než Hadriánova úprava. Přidává však jistá další opatření. Konstituce stanovila, že vlastníci pozemků nemusí žádat císaře o povolení, hledají-li poklad na vlastní půdě, je totiž nesmyslné schvalovat něco, co je dovoleno.

---

¹²⁵ LDT 10. 8. „*neve aurum addito. At cui auro dentes iuncti essunt, ast im cum illo sepeliet uretve, se fraude esto.*“ viz SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. 2. vyd. Praha: LexisNexis, 2004, str. 49.

¹²⁶ Sententiae Pauli 21, 5. Text z SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva*. 2. vyd. Praha: LexisNexis, 2004, str. xx.

¹²⁷ „*In alienis vero terrulis nemo audeat invitis, immo nec volentibus vel ignorantibus dominis opes abditas suo nomine perscrutari. Quod si nobis super hoc aliquis crediderit supplicandum aut praeter huius legis tenorem in alieno loco thesaurum scrutatus invenerit, totum hoc locorum domino cedere compellatur et velut temerator legis saluberrimae puniatur.*“

Jen nesmí ani k hledání na vlastním pozemku použít nedovolené prostředky či magii¹²⁸, jinak ztrácí svůj nárok ve prospěch fisku. Již za císařů Marca Aurelia a Lucia Vera (označovaných též jako *divi fratres*), nepodléhal oznamovací povinnosti takový poklad, ze kterého nemá císařské pokladně připadnout žádný díl. Pokud by ale někdo zapřel nález pokladu fisku z poloviny náležejícího, pak byl potrestán zaplacením dvojnásobku ceny pokladu.

2.3.6 Vztah pokladu k pozemku

Papinian v dalším z fragmentů¹²⁹ zkoumá přítomnost vědomí či nevědomí o pokladu z hlediska uschovatele. Pokládá si otázku, zda nepřestává mít „poklad“¹³⁰ v držbě ten, který zapomene, kde si věc ukryl. Přičemž odpovídá, že oslabení paměti nezpůsobuje vůči držbě žádný následek a vysvětluje to tím, že v opačném případě by stačilo ke ztrátě vlastnictví k otrokovi na okamžik nevědět, kde se právě nachází. Zároveň Papinianus tvrdí, že je navíc irrelevantní, zda je *thesaurus* skrytý na vlastním nebo cizím pozemku. To zdůrazňuje právě z důvodu původně nejednotné koncepce ohledně nabývání vlastnictví k pokladu. Jak jsme již řekli výše, je pravděpodobné, že ještě předtím, než se právně zakotvila úprava přesně nařizující, kdo a za jakých podmínek získá vlastnické právo k pokladu, zde existoval problém se zařazením takové věci do správné skupiny. Papinian zde reaguje na teorii, že poklad přechází do držby vlastníka pozemku. Jeho mínění tak stojí v kontrapozici s názorem Bruta a Manilia¹³¹,

---

¹²⁸ O magii blíže MAYER-MALY, T. Ducente Fortuna. In: *Studies in Roman Law: In Memory of A. Arthur Schiller*. Leiden, 1986. s. 141-146.

¹²⁹ D. 41, 2, 44 pr. (Papinian lib. 23. Quaestiones): „*Peregre profecturus pecuniam in terra custodiae causa condiderat: cum reversus locum Thensauri memoria non repeteret, an desisset pecuniam possidere, vel, si postea recognovisset locum, an confestim possidere inciperet, quaesitum est. Dixi, quoniam custodiae causa pecunia condita proponeretur, ius possessionis ei, qui condidisset, non videri peremptum, nec infirmitatem memoriae damnum adferre possessionis, quam alius non invasit: alioquin responsuros per momenta servorum, quos non viderimus, interire possessionem. Et nihil interest, pecuniam in meo an in alieno condidissem, cum, si alius in meo condidisset, non alias possiderem, quam si ipsius rei possessionem supra terram adeptus fuisset. Itaque nec alienus locus meam propriam aufert possessionem, cum, supra terram an infra terram possideam, nihil intersit.*“

¹³⁰ Zde se vlastně nejedná o poklad v právním smyslu, protože stále známe jeho vlastníka.

¹³¹ D. 41, 2, 3, 3: „*Neratius et Proculus et solo animo non posse nos acquirere possessionem, si non antecedit naturalis possessio. Ideoque si Thensaurum in fundo meo positum sciam, continuo me possidere, simul atque possidendi affectum habuero, quia quod desit naturali possessioni, id animus implet. Ceterum quod Brutus et Manilius putant eum, qui fundum longa possessione cepit, etiam Thensaurum cepisse, quamvis nesciat in fundo esse, non est verum: is enim qui nescit non possidet*“

kteří tvrdí, že osoba vydržením pozemku vydrží i poklad, dokonce i když ani neví o tom, že se na jeho pozemku nachází. Ti považují poklady za součást půdy, která je skrývala. Papinian tuto možnost definitivně vylučuje a tvrdí, že k nabytí držby je nutno nabýt věc mimo zem. To potvrzuje a doplňuje i Paulus v 54. knize *Ad edictum*,¹³² kde mimo jiné navrhuje právě uvedený názor Bruta a Manilia, neboť držba pozemku automaticky neznamená současnou držbu pokladu. Navíc potvrzuje i shodný názor Massuria Sabina, že držbu pokladu může vlastník pozemku nabýt, až když ho vykope, protože do té doby nebyl v jeho moci. Na tom, že předchozí doktrína je nesprávná, se dokonce shodli i Sabinus s Proculem.¹³³ Kvůli vzájemným rozporům každý ovšem navrhl jiné řešení. Proculus za vlastníka považuje toho, kdo o něm ví a chce se ho zmocnit, Sabinus až toho, kdo si ho i přisvojí a ochrání. Ať tak či onak, v nejstarších dobách nejspíše hojně zastávaný názor, že poklad připadá vlastníkovu pozemku, byl klasickými právníky vyvrácen a poklad tedy nebylo dále možno považovat za součást pozemku.

Že se nejedná ani o plod pozemku nám sděluje ještě jedna věta z Digest, konkrétně D. 24. 3. 7. 12¹³⁴, kde Ulpianus používá poklad jako příklad věci nenáležící k plodům, aby vysvětlil, kdy se nepovažují ani stromy za plody pozemku. Definitivně tedy docházíme k výsledku, že ač se v některých případech stane vlastník pozemku zároveň i vlastníkem pokladu, nedochází k tomu z důvodu akcese pokladu k pozemku ani z jiného podobného nabývacího titulu závislého na vlastnictví pozemku.

Thensaurum, quamvis fundum possideat. Sed et si sciat, non capiet longa possessione, quia scit alienum esse. Quidam putant Sabini sententiam veriorem esse nec alias eum qui scit possidere, nisi si loco motus sit, quia non sit sub custodia nostra: quibus consentio.“

¹³² Tamtéž.

¹³³ LAURIA, Mario. Dal possessore del tesoro all' «inventor». In: *Labeo: rassegna di diritto romano*. Napoli. Número 1/1. 1955. s. 21-31.

¹³⁴ „*Si fundum viro uxor in dotem dederit isque inde arbores deciderit, si hae fructus intelleguntur, pro portione anni debent restitui (puto autem, si arbores caeduae fuerunt vel gremiales, dici oportet in fructu cedere), si minus, quasi deteriorem fundum fecerit, maritus tenebitur. Sed et si vi tempestatis ceciderunt, dici oportet pretium earum restituendum mulieri nec in fructum cedere non magis, quam si thensaurus fuerit inventus: in fructum enim non computabitur, sed pars eius dimidia restituetur quasi in alieno inventi.*“

2.3.7 Nabývání pokladu prostřednictvím podřízených osob

Velice podrobnou úpravu obsahovala Pandekta ohledně nabývání vlastnického práva k pokladu skrze jiné osoby. Této velice složité problematice se věnoval Tryphoninus v 7. knize *Disputationes*, přičemž kompilátoři tuto část převzali (bohužel, jak už tomu bývá, s drobnými nesrovnalostmi)¹³⁵ do 63. fragmentu 41. knihy, 1. titulu *De acquirendo rerum dominio*. Claudius Tryphoninus byl žákem Q. Cervidia Scaevoly a členem císařské rady Septimia Severa, který žil v letech 151-200 n. l. Vycházíme zde tedy již ze stavu, který byl zakotven císařem Hadrianem, navíc doplněného císaři Markem Aureliem a Luciem Verem.

K nabývání vlastnického práva skrze jiné osoby může dojít hned několika možnými způsoby a při nabývání pokladu se nám celá situace značně komplikuje. Poklad totiž, jak jsme si již dříve řekli, patří nálezci, případně si ho nálezce dělí s vlastníkem pozemku. V těchto případech se nám zde vyskytuje více osob: vlastník pozemku, nálezce a osoba, jejíž moci je nálezce podřízen. V principiu se nesetkáme s ničím zvlášť novým, osoba *alieni potestas* nabývá z pokladu nalezeného na cizím pozemku pro osobu, jíž je podřízena, polovinu, z pokladu na pozemku svého ascendenta nebo pána (*dominus*) poklad celý.¹³⁶ K zajímavějším situacím se dostáváme v dalších větvích.

V §1 se již setkáváme se situací, kdy nálezcem je otrok ve spoluvlastnictví více osob a poklad je nalezen na cizím pozemku.

*„Když otrok ve spoluvlastnictví najde poklad na cizím pozemku, nabývá pro své pány podle jejich podílů na vlastnictví nebo stejně ve všech případech? Případ je stejný jako s dědictvím nebo odkazem nebo čímkoliv, co je dáno někým jako dar otrokovi, protože i poklad je považován za dar štěstěny, takže jistě polovina připadající nálezci patří spoluvlastníkům v poměru podílů, který každý z nich má na vlastnictví otroka.“*¹³⁷

¹³⁵ viz SCHULZ, Fritz. Fr. 63 D 41, 1 (Zur Lehre vom Schatzerwerb). In: ZSS RA. 1914, 35, str. 94-112.

¹³⁶ D. 41, 1, 63 pr.: „*Si is qui in aliena potestate est Thensaurum invenerit, in persona eius cui acquirit hoc erit dicendum, ut, si in alieno agro invenerit, partem ei adquirat, si vero in parentis dominive loco invenerit, illius totus sit, si autem in alieno, pars.*“

¹³⁷ D. 41, 1, 63, 1: „*Si communis servus in alieno invenerit, utrum pro dominii partibus an semper aequis adquirit? Et simile est atque in hereditate vel legato vel quod ab aliis donatum servo traditur, quia et*

V uvedeném fragmentu je položena otázka, zda si polovinu spoluvlastníci dělí podle svých podílů nebo rovným dílem. Podle Digest Tryphonin zvolil variantu rozdělení podle podílů, stejně jako by spoluvlastníci nabývali v případě dědictví nebo odkazu směřovaného otrokovi. Je však podivné, proč je zde uvažováno rozdělení na stejné části, pravděpodobně v tomto případě kompilátoři Tryphonina pochopili špatně, neboť ten měl v otázce spíše na mysli alternativu, že by mohl nabýt pouze jeden z nich celou polovinu sám. Situace, kdy nabývá jen jeden ze spoluvlastníků, se sice může objevit u některých právních úkonů, ale není myslitelná při nabytí dědictví otrokem nebo pokud mu byl zanechán odkaz.¹³⁸ Pokud se jedná o poklad na cizím pozemku, rozdělit polovinu připadající nálezci podle podílů se jeví jako vcelku rozumné a spravedlivé. Za cizí pozemek jsou zde samozřejmě považovány i ostatní místa, která způsobují, že z pokladu zde objeveného připadá do vlastnictví nálezce jen polovina. Jelikož v uvedeném fragmentu se hovoří pouze o rozdělení této poloviny mezi podíly, můžeme zauvažovat ještě nad situací, kdy bude poklad nalezen sice mimo pozemek některého ze spoluvlastníků, přesto však nálezci dle práva má připadat celý díl. V této době jako takové místo připadá v úvahu pouze *locus sacrae*, z pokladů nalezených na zasvěcených místech přidělili *divi fratres* polovinu fisku. Samozřejmě ani zde není důvod postupovat jinak, a tak bude i pro tyto pravděpodobně platit stejná úprava, tedy že si dělí poklad podle podílů.

Složitější je posouzení jakým způsobem se posoudí, objeví-li společný otrok poklad na pozemku jednoho z vlastníků. V §2 se právě uvedená situace řeší.

„Když otrok ve spoluvlastnictví najde něco na pozemku, který je ve výlučném vlastnictví jednoho ze spoluvlastníků, není zde pochybnost ohledně poloviny, která vždy náleží vlastníkovu půdy, že ta patří vlastníku půdy samotnému, ale může být zváženo, zda druhý spoluvlastník bude mít něco z druhé poloviny a zda je případ analogický s tím, kde otrok slibuje stipulací na příkaz jednoho svého pána nebo něco dostává jako zásilku nebo jako speciální prohlášení pro něj.“¹³⁹

Thensaurus donum fortunae creditur, scilicet ut pars, quae inventori cedit, ad socios, pro qua parte servi quisque dominus est, pertineat. “

¹³⁸ SCHULZ, Fritz. *Fr. 63 D 41, 1 (Zur Lehre vom Schatzerwerb)*, str. 100.

¹³⁹ D 41, 1, 63, 2: “*Si communis servus in domini unius fundo proprio invenit, de parte, quae soli domino semper cedit, non est dubium, quin solius domini praedii sit: verum an aliquid ex parte ferat alter socius, videndum est, et numquid simile sit, atque cum stipulatur servus iussu unius domini aut per traditionem aliquid accipit vel nominatim alteri: quod magis dici poterit.* “

Jedna z možností je postupovat podle §1 a první polovinu dát vlastníkovu pozemku, v tomto případě tedy jednomu ze spoluvlastníků, druhou pak rozdělit podle podílů mezi spoluvlastníky. Na první pohled to vypadá, že zde není důvodu pro jiný postup. Někomu by se ale mohlo zdát spravedlivější, že poklad připadne do vlastnictví jen toho ze spoluvlastníků, který je zároveň i vlastníkem pozemku. Musíme totiž uvažovat, že *inventio thesauri* na vlastním pozemku se řídí drobně odchylnými pravidly. Je zde totiž navíc připuštěna možnost úmyslného hledání pokladu, což je na ostatních místech zakázáno. Mohlo by tedy dojít k situaci, kdy pán otrokům nařídí, aby kopali na jeho pozemku a snažili se najít poklad. Pokud by našel poklad otrok, který je v jeho výlučném vlastnictví, nabyl by poklad celý sám. V případě, že by však našel poklad otrok ve spoluvlastnictví a postupovali bychom podle pravidla uvedeného v §1, vlastník pozemku by tím získal horší postavení a část z takového pokladu by připadla i dalším spoluvlastníkům. Znamenalo by pro něj tedy riziko takovému otrokovi toto nařizovat, a tak by bylo pro něj výhodnější pustit se do hledání pokladů na vlastní pěst. Proto může stejně tak obstát i názor, že pokud otrok najde poklad na pozemku jednoho ze spoluvlastníků, nabývá ho jen pro něj. Tryphonius navíc uvádí, že může být v tomto případě analogicky zvažena i situace, kdy nabývá z právních úkonů otroka jen jeden ze spoluvlastníků, což je v případě, že otrok tak činí na jeho příkaz. Tato analogie se dá ale použít jen v případě, že by *servus* opravdu jednal na příkaz. Pokud by poklad našel náhodou, je otázkou, zda by přece jen nebylo v takové situaci vhodnější, použít rozdělení podle podílů.

2.3.8 Požívací právo a nález pokladu

Mohou se ale vyskytnout i další situace, kdy je k otrokovi více oprávněných osob. K tomu dojde, například bude-li k otrokovi zřízen *ususfructus*. To je také další z případů, kterým se uvedený fragment zabývá. Opět může dojít hned k několika možnostem. Přichází zde v úvahu několik různých pozemků, buď pozemek usufruktáře, či cizí pozemek. Také je možné zohledňovat, za jakých okolností otrok poklad našel, zda při práci nebo jen tak mimo ni. Bohužel konstrukce celé věty je poměrně dosti složitá a kolísá z jedné strany na druhou. Nejprve je určeno, že pokud se najde poklad

při práci otroka, podíl pro nálezce patří usufruktáři, pokud byl nalezen poklad jindy než při práci, pak připadá vlastníkovi. Hned na to Tryphonin usufruktáři díl odepírá a tvrdí, že bude náležet polovina vlastníkovi otroka, i pokud došlo k jeho nalezení při práci, dokonce i na půdě usufruktáře. Usufruktáři ho zřejmě přiznává jen v případě, pokud se jedná o úmyslné hledání, to je však samozřejmě možné jen na jeho vlastním pozemku (což bohužel už fragment neuvádí). Používání práce otroka není hledáním pokladu, jen mu při používání otroka k jedné práci štěstí přinese jinou (...*sed alii rei operam insumebat et fortuna aliud dedit...*).¹⁴⁰ Tato podivná konstrukce je jistě dílem pozdějších interpolací, jak uvádí ve svém rozboru i Schulz.¹⁴¹ Vypadá to, že Tryphoninus se zde snažil nesouhlasit s tím, co nám říká již Gaius¹⁴², tedy s tím, že u otroků, k nimž bylo zřízeno poživací právo, platí, že pro usufruktáře nabývají vše, co nabývají pomocí jeho majetku nebo z vlastní práce. Tryphonin tedy nepovažuje poklad za nabytý z této práce, ale pouze při ní. Proto i v takových případech podíl pro nálezce podle něj přísluší vlastníkovi otroka. Celý uvedený případ se týká pouze otroka, ke kterému je zřízeno poživací právo. Myslitelná je i situace, kdy poklad bude nalezen na pozemku, který je v usufructu. Zde ale žádný podíl poživateli nepřisluší (nezískává-li podíl nálezcův), jak jsme již řekli výše, poklad totiž k plodům nepatří.¹⁴³ To je také důvodem, proč ani osoba, která má právo usufructu k otrokovi, díl pro nálezce nedostane. Usufruktář má totiž právo jen na plody a obvyklé výnosy, poklad ale nepatří k plodům pozemku ani k plodům otroka, či otrokovi práce.

2.3.9 Nabývání pokladu na základě jiných skutečností

Stále ještě u Tryphonina nalezneme v poslední větě uváděného fragmentu speciální právní úpravu ohledně nálezu pokladu na pozemku, který má v zástavě věřitel. Objeví-li věřitel na takovém místě poklad, získává vlastnictví k polovině, k druhé půli

---

¹⁴⁰ k významu fortuny u pokladu viz MAYER-MALY, T. Ducente Fortuna. In: *Studies in Roman Law: In Memory of A. Arthur Schiller*. Leiden, 1986. s. 141-146.

¹⁴¹ SCHULZ, Fritz. Fr. 63 D 41, 1 Zur Lehre vom Schatzerwerb. In: *ZSS RA*. 1914,35, str. 103-108.

¹⁴² GAIUS. *Institutiones*. 2. 94: „... to je, že pro nás se nabývá všeho, co nabývají pomocí našeho majetku anebo z vlastní práce.“

¹⁴³ D. 24. 3. 7. 12 (viz výše).

ho nabývá vlastník pozemku. Je-li věřiteli přiřknuto na základě *impetratio domini*¹⁴⁴ vlastnictví k zastavené věci, získá tím i vlastnické právo k celému pokladu. Podíl připadající vlastníkovu však musí vydat, pokud zastavenou věc dlužník vykoupí během lhůty k plnění. Z uvedeného vyplývá, že se tedy věřitel může v případě, že jeho pohledávka nebude splacena, hojit kromě zastavené věci i z druhé poloviny pokladu, který zde byl nalezen a případně mu tedy do vlastnictví celý, jako by on sám byl vlastníkem pozemku už v době nálezů.

Tryphonin tedy ve fragmentu celkem rozsáhle ze všech možných pohledů rozebírá, k jakým situacím mohlo při takovém nabývání pokladu dojít. Zaslouží si jistě uznání, ale nedá se říci, že by zde byly vyčerpány naprosto všechny možnosti. Další v úvahu přicházející situace by mohl být například poklad nalezený na pozemku v nájmu či v pachtu. U nájmu nejspíš nebude sporu, že poklad bude patřit vlastníkovu pozemku a ne pronajímateli. U pachtu však už může být situace opět složitější. *Emphyteusis* bylo totiž ještě širší než právo poživací. Oprávnění, která byla pachtýři přiznána, se blížila vlastnickým. Přesto zde pravděpodobně není dáno žádné speciální oprávnění, které by mohlo být důvodem pro nabytí vlastnictví k pokladu emphyteutou. Bude se zde tedy postupovat také tak, že polovinu dostane vlastník pozemku a polovinu nálezce. Další možností, kromě usufruktu k otrokovi, je možnost jeho nájmu či půjčky. Pro takové vztahy bude jistě také analogicky možné použít ustanovení upravující poživací právo k otrokovi. Také je zde možnost zřízení služebnosti *operae*, zde nejspíše také není důvod postupovat jinak.

2.3.10 Prostředky k získání pokladu

Ohledně prostředků k získání pokladu musíme rozlišovat mezi prostředky k získání dílu, jež náleží po právu vlastníkovu pozemku a prostředky k zajištění nerušeného vykopání pokladu z cizího pozemku. O druhém případě se dozvídáme z Digest 10.4.15.¹⁴⁵ Labeo říká, že není možné žalovat ani pro krádež ani na vydání,

¹⁴⁴ Nepodařilo-li se zástavnímu věřiteli nalézt vhodného kupce pro zástavu, skýtalo římské právo další způsob jeho uspokojení. Zástavní věřitel byl oprávněn požádat císaře, aby mu přiřknul zástavu za její odhadní hodnotu.

¹⁴⁵ „*Thesaurus meus in tuo fundo est nec eum pateris me effodere: cum eum loco non moveris, furti*

pokud se můj poklad nachází na tvém pozemku a ty mě ho nenecháš vykopat, protože ty ho ani nedržíš, ani ses držby lstivě nezbavil. A není to nespravedlivé, když si obstarám interdikt nebo žalobu, přísahám-li, že to nedělám se záměrem tě obtěžovat, a zaručím-li se ti kaucí proti hrozící škodě. Pak ty nesmíš použít násilí, abys mi zabránil vyhrabat, vzít a odnést takový poklad pryč. Je ale možné žalovat pomocí *actio furti*, pokud je poklad ukraden.

V tomto fragmentu se ale nejspíše nejedná o poklad v pravém slova smyslu. Existují zde dvě možnosti, jak bychom se mohli v tomto případě stát vlastníkem uvedeného pokladu. První je, že jsme našli poklad na cizím pozemku, ale neměli možnost jej vykopat a chceme se na místo vrátit. V tomto případě by se jednalo o poklad v pravém smyslu a postupovalo by se tedy podle běžných ustanovení o pokladu. Druhá možnost je, že bychom byli osobou, která zde zanechala onen *thensaurus*. V tomto smyslu by se nejednalo o poklad v právním smyslu, protože o ten nemůže jít, je-li nám vlastník znám. Jedná se tedy o poklad ve faktickém smyslu, tedy o určité množství cenných předmětů, které by se jím eventuálně mohly stát, pokud by se vlastník nedal dohledat. Jako pravděpodobnější se jeví, že zde byla míněna právě tato situace, ale není důvod, proč by uvedené prostředky nemohly být použity i u pravého pokladu. Tak jako tak, v obou případech má vlastník pozemku možnost získat poklad pomocí interdiktu či žaloby. Podmínkou je, že toho nesmí nijak zneužívat a nesmí způsobit škodu, případně ji musí nahradit. Vše uvedené platí ale jen v případě, že vlastník pozemku se nijak nepokusil poklad získat, pokud ano, je možné jej žalovat z krádeže (*furtum*).

Jiné prostředky lze použít v případě, má-li osoba nárok pouze na podíl z pokladu, nejčastěji z titulu vlastníka pozemku (či z důvodu vlastnictví otroka, který našel poklad). Pokud je poklad reálně dělitelný, jedná-li se například o peníze, pak připadá v úvahu jeho prosté rozdělení podle dílů. Pak, není-li mu jeho podíl vydán, je nejspíše oprávněn žalovat věcnou žalobou, či dokonce pomocí *actio furti* (či *condictio*

---

quidem aut ad exhibendum eo nomine agere recte non posse me labeo ait, quia neque possideres eum neque dolo feceris quo minus possideres, utpote cum fieri possit, ut nescias eum thensaurum in tuo fundo esse. non esse autem iniquum iuranti mihi non calumniae causa id postulare vel interdictum vel iudicium ita dari, ut, si per me non stetit, quo minus damni infecti tibi operis nomine caveatur, ne vim facias mihi, quo minus eum thensaurum effodiam tollam exportem. quod si etiam furtivus iste thensaurus est, etiam furti agi potest.“

furtiva). Navíc v některých případech (neoznámí-li nález pokladu vlastníkoví vůbec, nebo ho hledá úmyslně bez povolení vlastníka) pak může žalovat o celý poklad a nejen o polovinu, na kterou by měl nárok. Jelikož ale poklad mohou být i jiné cennosti než peníze, může se stát, že bude spočívat v nedělitelných věcech. Pak bude oprávněným osobám náležet ideální podíl k pokladu. V takových případech se nabývá poklad do podílového spoluvlastnictví. Prostředkem k získání svého dílu pak jistě bude *actio communi dividundo*.

V Digestech se uvádí ještě jedna možnost, jak získat od nálezce podíl z pokladu. Labeo uvádí, že když jeden z dědiců objeví zůstavitelem zanechaný poklad, podléhá *actio familiae erciscundae* a to i když se má dělit s *extraneem*¹⁴⁶.

Opět se zde nejedná o poklad v pravém slova smyslu, známe totiž původního vlastníka - zůstavitele. Vypadá to tedy, že *actio familiae erciscundae* přicházel v úvahu i v případě, kdy byl nalezen poklad, který patřil zůstaviteli a nejspíš se zpětně takto započítával do dědictví.

---

¹⁴⁶ *heres extraneus* = dědic cizí, opak *heres domesticus*, což byl příslušník zůstavitelovy rodiny

2.4 Nález bezprostředně nevedoucí k získání vlastnického práva věci

2.4.1 Nález věci ztracené a skryté

Při nálezu jsou běžné ještě dvě další situace. Jednou z nich je nález věci skryté, druhou nález věci ztracené. Skryté se svou povahou velice podobají pokladu, ztracené se zase blíží opuštěným. Přesto mezi nimi existují drobné rozdíly, které ovšem mají velice podstatné důsledky. Na rozdíl od předchozích kategorií totiž uchopení držby ani skrytých ani ztracených věcí nevede samo o sobě k nabytí vlastnického práva.

Ztracená věc vždy zůstává ve vlastnictví osoby, která ji ztratila. Nepovažuje se za opuštěnou, neboť zde chybí *animus derelinquendi*, nestává se proto ani věcí ničí. Vlastník k ní sice ztratil držbu, ale jeho vlastnické právo trvá i nadále. Tím se odlišuje ztracená věc jak od *res derelicta*, u které vlastnické právo zaniká, tak od pokladu, u něhož ke ztrátě držby nedochází, dokonce ani tehdy, když vlastník neví přesně, kde se jeho věc nachází.¹⁴⁷

U skryté věci obecně nedochází k pozbytí vlastnictví, pokud vlastník neví, kde si věc ukryl. Pro vysvětlení, kdy jde o věc skrytou, je pravděpodobně nejlepší použít negativní definici. Za skrytý můžeme považovat takový předmět, který vlastník nějakým způsobem ukryl, a není přitom pokládán za poklad. Pro rozlišení je proto nutné připomenout si definici pokladu a znegovat ji. Skrytá věc tedy může být taková, která buď nemá vysokou hodnotu, nebo je její vlastník znám či dohledatelný, anebo je ukrytá z důvodu strachu, zisku či opatrnosti.

Toto je ovšem pouze teoretické pojetí, římské právo se nezabývalo pojmy, jako je věc ztracená nebo věc skrytá. To může vyplývat z jeho kazuistické povahy. Římští právníci na problematiku nahlíželi poněkud dvoustrannějším pohledem, zabývali se spíše otázkami: Kdy může a kdy nemůže dojít k nabytí vlastnictví? Kdy ještě nejde a

---

¹⁴⁷ Viz výše v kapitole 2.3.6.

kdy už se jedná o krádež? Nerozlišovalo se mezi ztracenými věcmi a skrytými. Nalezené věci proto rozdělovalo mezi věci ničí, opuštěné a poklad na jedné straně a na druhé na věci, které nejsou opuštěnými ani pokladem.

Někdy je ovšem složité zjistit, jestli jde o věc skrytou nebo o poklad, přesná pravidla stanovena nejsou. Mnohdy se nálezce může domnívat, že se jedná o poklad, ale později se o takový nález přihlásí někdo, kdo bude moci doložit vlastnické právo. Pokud bude očividné, že o poklad nejde, nebude mít nálezce možnost nabýt k věci vlastnické právo. Když však bude situace sporná, může se stát, že nabude nálezce skrytou věc do držby a v případě, že nikdo jeho držbu ve vydržecí lhůtě nezpochybní, stane se vydržením jejím kviritským vlastníkem. I pokud totiž věc splňuje všechny prvky definice pokladu a znenadání se objeví vlastník, věc dosud považovaná za poklad jím přestane být a nabývací titul se stane neplatným. Nálezce by však v takovém případě nebyl odpovědný z krádeže. Naopak, pokud by bylo zjevné, že jde o věc skrytou, která vlastníka má a nálezce by si ji přisvojil, krádeže by se dopustil a nemohlo by proto nikdy dojít k jejímu vydržení.

V ojedinělých případech lze získat i ke ztracené věci vlastnické právo. Může se tak stát jen pokud nálezce neví, že se jedná o ztracenou věc. Pokud si totiž někdo přivlastní věc, o které sám ví, že má status ztracené věci, dopouští se krádeže. V některých případech dokonce musí předpokládat, že jde o věc, která nebyla opuštěná, například pokud se jedná o zboží vyhozené z lodě.¹⁴⁸ Právní úprava se pak zaměřuje především na to, kdy se nálezce nedopouští a kdy dopouští krádeže v případě, že jde (nebo si myslí, že jde) o opuštěnou věc.

Už jsme si výše řekli, že pokud skutečně byla provedena derelikce, není podle Digest možné, aby se ten, kdo si opuštěnou věc přivlastní, dopustil krádeže.¹⁴⁹

I v opačném případě, když věc opuštěná není, ale nálezce ji za takovou považuje,¹⁵⁰ nedopustí se krádeže.¹⁵¹

---

¹⁴⁸ Inst. 2, 1, 48, kapitola 2.2.1.

¹⁴⁹ D. 47, 2, 43, 5, kapitola 2.2.7

¹⁵⁰ D. 47, 2, 43, 9 (Ulpianus lib. 41 Ad Sabinum): „*Quid ergo, si ehuretra quae dicunt petat? Nec hic videtur furtum facere, etsi non probe petat aliquid.*“

¹⁵¹ D. 47, 2, 43, 6 (Ulpianus lib. 41 Ad Sabinum): „*Sed si non fuit derelictum, putavit tamen derelictum, furti non tenetur.*“

Pokud se krádeže nálezce nedopouští, ale nejde přitom o opuštěnou věc, je (při splnění ostatních podmínek) možné ji vydržet. Titulem ovšem není, jak jsme již zmínili výše¹⁵², titul *pro derelicto*, protože domnělé opuštění tento nezakládá, ale pravděpodobně půjde o titul *pro suo*.

Další možností, která mohla nastat, byla taková, kde nálezce bude vědět, že věc není opuštěná, ale ujme se jí s úmyslem vydat ji tomu, komu patří. Ani pokud neví, kdo takovou osobou je, nezakládá to odpovědnost za krádež.¹⁵³ Na druhou stranu ale v tomto případě nemůže dojít k platnému vydržení, neboť nálezce jednak nemá věc v držbě, ale pouze v detenci, a jednak ví, že věc vlastníka má.

V souvislosti s otázkou krádeže věcí, které nejsou opuštěné, se dozvídáme i o tom, že římské právo znalo institut nálezného. Ovšem Římané ho pouze znali, nebylo pravidlem, ba naopak bylo považováno za nemorální, jak ukazují i Digesta:

„Co se stane, pokud požaduje odměnu za nalezení věci? Není to považováno za krádež, ačkoli není čestné cokoliv požadovat.“

---

¹⁵² Kapitola 2.2.6.

¹⁵³ D. 47, 2, 43, 7-8.

3. Recepce nálezů a současná česká právní úprava

3.1 Historický vývoj nálezů na českém území

3.1.1 Úprava nálezů v Obecném zákoníku občanském

Se zánikem Východořímské říše našťestí nedošlo automaticky k zániku římského práva. Zejména *Corpus Iuris Civilis* byl hojně používán při tvorbě soukromoprávních kodexů 19. století. Mimo jiné¹⁵⁴ se tak stalo u rakouského ABGB¹⁵⁵, jenž platil i na českém území jako zákon č. 946/1811 ř. z. pod názvem Obecný zákoník občanský (dále jen OZO). Ten z velké části recipuje ustanovení justiniánské kodifikace a obsahově se od ní odchyluje jen málo. Nález je upraven v druhém díle, prvním oddílu, třetí hlavě OZO s názvem O nabytí vlastnictví přivlastněním v §380 až §403. Zákoník právo na přivlastnění spojuje s věcí ničí. Definici nacházíme v §381:

„§381. Titulem u věci bez pána je jejich vrozená volnost, ujmouti se jejich držby. Způsobem nabytí je přivlastnění, jímž se někdo zmocní věci bez pána v úmyslu nakládati s ní jako s vlastní.“¹⁵⁶

Předpokladem okupace tedy bylo, že věc musí být bez pána a že okupant musí nabytí držby s úmyslem si ji ponechat.¹⁵⁷ Sedláček nám ve svém komentáři navíc vysvětluje, kdy šlo o věc ničí (bez pána).¹⁵⁸ Těmi jsou buď věci, které ještě nestály ve vlastnictví soukromé osoby, tedy byly od počátku bez pána, nebo věci opuštěné, které dosavadní vlastník derelinkvoval.

---

¹⁵⁴ Z nichž nejvýznamnějšími byly zejména německý BGB a francouzský Code civil.

¹⁵⁵ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie

¹⁵⁶ Text českého znění zákona č. 846/1811 ř. z. (OZO) použit ze SEDLÁČEK, Jaromír; SPÁČIL Jiří. *Vlastnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, str. 205-245.

¹⁵⁷ SEDLÁČEK, J., SPÁČIL, J. *Vlastnické právo*, str. 207-208.

¹⁵⁸ Tamtéž: „Věci jsou bez pána: a) které od počátku bez pána byly, jako je zvíř, též vejce volně žijících ptáků; podle našeho práva nejsou věcmi bez pána houby, bobule, chvojí, listy, šišky, ačkoli mezi lidem je takové mínění rozšířeno; voda tekoucí, meteority jsou věcmi bez pána, zvíř v zahradě není věcí bez pána; b) věci, které dosavadní vlastník opustil, derelinkvoval.“

Ustanovení §382 dovoluje nabývat věci ničí všem členům státu¹⁵⁹, pokud to neomezují zákon nebo pokud některým členům nepřísluší přednostní právo přivlastnění.¹⁶⁰ Víme, že takové výhradní právo římské právo neznalo. V OZO jde především o případy práva honitby a rybolovu. O tom pojednává §383¹⁶¹ a odkazuje na trestní zákony, pokud by došlo k nerespektování tohoto práva, tedy k pytláctví. Divoká zvířata, která nebyla předmětem honebního práva, mohla být ulovena a přivlastněna kýmkoliv. Jde zejména o dravé ptáky a jinou nelovnou zvěř. V komentáři¹⁶² se dozvídáme, že na rozdíl od římského práva už nelze lovit zvěř na cizím pozemku a je to dál možné už jen na pozemcích veřejných (a samozřejmě také na vlastním). Na cizím pozemku však je dovoleno stíhat jiná zvířata, která divoká nejsou:

„§384. Domácí roje včel a jiná krotká nebo zkrocená zvířata nejsou předmětem volného chytání zvířat, naopak vlastník má právo stíhati je na cizím pozemku; než přece má majiteli pozemku nahraditi škodu mu snad způsobenou. V případě, že vlastník mateřského úlu nepronásledoval roj po dva dny; anebo že zkrocené zvíře po dvačtyřicet dnů samo se nevrátilo, může je na obecné půdě kdokoli; na vlastní vlastník pozemku pro sebe vzíti, a podržeti.“

Znění některých vět velice připomíná některá římskoprávní ustanovení. Rozlišují se zde tři kategorie zvířat, první jsou včely, druhou zkrocená zvířata a třetí zvířata krotká. Včelí roj zůstává podle římského práva ve vlastnictví osoby, dokud ho vidí a není obtížné ho pronásledovat. V ABGB je proti tomu stanovena lhůta dvou dní, v nichž vlastník musí začít roj pronásledovat, aby nedošlo ke ztrátě jeho vlastnictví ke včelám. U zkrocených zvířat je vlastnictví závislé v římském právu i v ABGB na vůli zvířat vrátit se. V OZO je stanovena lhůta 42 dnů, po které se zvíře opět začne považovat za

---

¹⁵⁹ A i cizincům, jsou-li postaveni na roveň

¹⁶⁰ §382 OZO: „Věci bez pána mohou býti získány přivlastněním ode všech členů státu, pokud není toto právo omezeno politickými zákony, anebo pokud některým členům státu nepřísluší přednostní právo přivlastnění.“

¹⁶¹ „To platí nanejvýš o chycení zvířat. Komu náleží právo honiti anebo rybařiti; jak má býti zabráněno předejiti přílišnému vzrůstu zvěře a jak má býti nahrazena škoda, zvěří způsobená; jak se má zabrániti krádeži medu cizími včelami, jest určeno v politických zákonech. Jak se mají trestati pytláci, je ustanoveno v trestních zákonech.“ Stejný důsledek má i §385 OZO: „Žádný soukromník není oprávněn přivlastnit si věci, které jsou státu politickými nařízeními vyhrazeny.“

¹⁶² SEDLÁČEK, J., SPÁČIL, J. *Vlastnické právo*, str. 211.

divoké, pokud se nevrátí. Poté bude pro kohokoliv přípustné jej okupovat. Mezi krotká zvířata patří zejména domácí zvířata, teda ta, která „nemají pud po svobodě“¹⁶³. K takovým zvířatům se vlastnictví neztrácí, ani pokud uprchnou.

Dále je v OZO pojednáno i o osudu opuštěných věcí, ty podle §386 podléhaly okupaci:

„§386. Movité věci, které vlastník nemíni již pro sebe ponechati a je tedy opustí, může si každý člen státu přivlastniti.“

Derelikce je tedy jedním ze způsobů zániku vlastnictví k věci, opuštěné věci mají režim věci bez pána. Podle uvedeného ustanovení bylo možné přivlastnit si jen věci movité. Postavení věcí nemovitých určoval následující paragraf:

„§387. Politické zákony ustanovují, pokud je považovati pozemky, poněvadž nebyly vůbec obdělávány, anebo stavení, poněvadž nebyly opravovány, za opuštěné anebo pokud mají býti odňaty.“

V uvedeném ustanovení se sice mluví o tom, které pozemky je nutné považovat za opuštěné, o derelikci v římskoprávním smyslu zde však nejde. Jedná se spíše o ustanovení určující vlastníkům pozemků povinnost se o ně starat pod hrozbou vyvlastnění. Derelinkvovat nemovitou věc pouhým projevem vůle možné nebylo, takové účinky by měl pouze výmaz z veřejných knih.¹⁶⁴

Zákoník v následující části rozlišuje mezi nálezem několika druhů věcí, vytváří zde 3 kategorie: nález věcí ztracených, věcí skrytých a pokladu. Pro každou kategorii pak platí jiná pravidla ohledně jejich právního postavení.

Nejprve se pojednává o osudu věcí ztracených:

„§388. V pochybnostech nelze za to míti, že někdo chtěl pustiti své vlastnictví; proto nesmí žádný nálezce nalezenou věc považovati za opuštěnou a si ji přivlastniti. Tím méně smí si někdo osobovati právo pobřežní.“

Toto ustanovení stanovuje domněnku proti derelikci. Pokud někdo považuje věc za opuštěnou, musí k tomu mít nějaký důvod, proč se domnívá, že k derelikci došlo. Osoba, která si takovou věc přisvojí, musí dokázat proto i projev vůle vlastníka věc

---

¹⁶³ Tentýž, str. 214.

¹⁶⁴ Viz §444 OZO.

opustit. Pokud tedy nešlo o opuštěnou věc, muselo se jednat o věc ztracenou, nebo skrytou (případně o poklad). Ztracenou věc byl nálezce povinen vrátit, nebo alespoň ohlásit. Postup je stanoven v následujících paragrafech:

„§389. Nálezce je tedy povinen vrátiti věc dřívějšímu držiteli, bude-li zřejmě poznán ze známek věci anebo z jiných okolností. Není-li mu dřívější držitel znám, musí, jestliže věc nalezená přesahuje na ceně jeden zlatý, nález do osmi dnů oznámiti způsobem v každém místě obvyklým, a jestliže nalezená věc má cenu vyšší dvanácti zlatých, oznámiti místní vrchnosti.“

§390. Vrchnost má učiněné oznámení, aniž se dotýká zvláštních znamení věci, neprodleně oznámiti způsobem v místě obvyklým; jestliže však vlastník nebude zjištěn v době poměrům přiměřené a cena věci přesahuje dvacetpět zlatých, třikráte ve veřejných novinách oznámiti. Není-li možno nalezenou věc bez nebezpečí nechati v rukou nálezcových, pak musí býti věc anebo, není-li možno věc bez patrné škody uschovati, hodnota, stržená za ni veřejným prodejem, uložena u soudu anebo třetí osobě odevzdána k úschově.“

Je zde tedy stanovena oznamovací povinnost nálezce věc vrátit, nebo, pokud je hodnota nad jeden zlatý, oznámit. V dalším ustanovení je pak stanovena oznamovací povinnost místního vrchnostenského orgánu, tedy místní policie nebo četníků, kteří musí vyhlásit, že došlo k nálezu nějaké věci. Také se zde stanovuje, kdo může být mezitímním schovatelem věci. Pokud jde o věc podléhající zkáze, existuje zde možnost ji veřejným prodejem zpeněžit a uschovat místo věci výtěžek z jejího prodeje.

„§391. Přihlásí-li se dřívější majitel nebo vlastník nalezené věci do roka, od provedení vyhlášky, a prokáže-li své právo, vydá se mu věc anebo za ni utržené peníze. Jest však povinen nahraditi výlohy a nálezci na jeho žádost zaplatiti deset ze sta obecné ceny. Jestliže však podle tohoto výpočtu dosáhla odměna tisíc zlatých, má se mu co do zbytku vyměřit jen pět ze sta.“

OZO zde zavádí nárok na nálezné. Jak jsme řekli výše, nálezné sice římské právo znalo, ale nezavedlo povinnost ho vyplácet. Nálezné v OZO činilo 10 procent, navíc byl vlastník věci povinen nahradit výlohy s uschováním věci spojené.

„§392. Nebude-li věc během roční lhůty od nikoho právem požadovaná, obdrží nálezce právo užívati věci anebo hodnotu za ni získanou. Přihlásí-li se dřívější majitel později, musí mu po srážce útrat a nálezného vrácena býti věc nebo hodnota získaná i s pobíranými úroky. Teprve po promlčecí lhůtě dosáhne nálezce práva vlastnického jako poctivý držitel.“

OZO přiznává nálezci právo užívací a dle Sedláčkova komentáře i právo poživací, neboť má právo i na užitky, tedy plody věci. O věc musí pečovat jako řádný hospodář a v případě přihlášení se vlastníka mu věc vrátit, užitky mu však zůstávají. Zvláštností ovšem je, že nálezce, ač není držitelem věci, může nabýt vlastnické právo k věci po uplynutí „promlčecí“ lhůty. Tou se i podle Sedláčka myslí lhůta vydržecí, která dle něj počíná běžet od uplynutí roční lhůty pro přihlášení se o věc a trvá pak tři, popř. šest let.

V §393 je pak pojednáno ještě o odpovědnosti za nerespektování předchozích ustanovení, kde v případě jejich porušení zejména ztrácí nárok na nálezné, odpovídá za škodu, a může dokonce být i trestně odpovědný za podvod.

Poslední paragraf o nálezku ztracených věcí pak již pouze přisuzuje stejnou míru práv a povinností spolunálezce věci a definuje, kdy se o spolunálezce jedná.

Podobná ustanovení jako o ztracené věci platí i o věci skryté. Tou je věc zakopaná, zazděná nebo jinak skrytá. I o nálezku skryté věci je nutné učinit oznámení. Dále je v této části stanovena už pouze povinnost věc vrátit a v ostatním se odkazuje na ustanovení o ztracené věci.

Jiná je situace u nálezku pokladu, kde jsou stanovena pravidla jiná. Nejprve je poklad definován, a to velice podobně jako tomu bylo u římského právníka Paula.

„§398. Pozůstávají-li nalezené věci v penězích, skvostech nebo jiných cennostech, které tak dlouho byly ukryty, že není možno zjistiti jejich vlastníka, nazývají se pokladem. Nález pokladu je vrchností oznámiti zemskému úřadu.“

Stejně jako v římském právu může poklad spočívat jen v movitých cenných dlouho ukrytých věcech, jejichž vlastníka není možné dohledat s ohledem na stáří věci. Je zde stanovena oznamovací povinnost, ale ta, jak jsme již řekli výše¹⁶⁵, nebyla ani

---

¹⁶⁵ Kapitola 2.3.5.

římskému právu vždy zcela cizí. Ale i pro OZO byla tato oznamovací povinnost v roce 1846 zrušena, což ovšem přinášelo problém, že pokud někdo neoznámil nález věci, kterou považoval za poklad, a nakonec se ukázalo, že šlo pouze o věc skrytou, vystavoval se tím sankcí za neoznámení.¹⁶⁶

Následující §399 určuje, jakým způsobem se poklad dělí mezi oprávněné osoby:

„Z pokladu připadne třetina jmění státnímu. Ze zbylých dvou třetin obdrží jeden díl nálezce, druhý vlastník pozemku. Je-li vlastnictví rozděleno, připadne díl vlastníkům vrchnímu a užitkovému vlastníku stejným dílem.“

Zde však došlo k jeho novelizaci, a ačkoliv původně se třetina odebírala státu a zbytek si dělil nálezce a vlastník pozemku, později¹⁶⁷ se přistoupilo k pro klasické římské právo bližšímu dělení na poloviny, bez podílu pro stát. Nakonec¹⁶⁸ se ale opět zase navrací původní rozdělení na třetiny. V tomto paragrafu si můžeme povšimnout, že OZO již měl jasno ohledně postavení usufruktáře (užitkového vlastníka), ten bez ohledu na to, kde a kým byl poklad nalezen, má právo na svůj podíl.

Římskoprávní úpravu napodobuje OZO i ohledně ztráty pokladu v případě zatajení, nebo pokud se při nálezce dopustil nálezce nedovoleného jednání. Dokonce i co se týče vědomí vlastníka pozemku, musí být s hledáním pokladu na svém pozemku minimálně srozuměn a nic proti němu nenamítat.

„§400. Kdo se při tom dopustí nedovoleného činu, kdo bez vědomí a vůle užitkového vlastníka našel poklad, anebo kdo nález zatajil, toho podíl připadne udavači, anebo, není-li udavače, státu.“

Proč je zde nutnost informovat i užitkového vlastníka vyplývá z jeho nároku na část pokladu.

Poslední paragraf této části nám pojednává o nabytí pokladu skrze jiné osoby. Jedná se o případ, kdy naleznou poklad dělníci, přičemž se rozlišuje, zda se tak stane náhodou nebo zda byli k jeho hledání najati. V prvním případě obdrží dělníci nálezcův podíl (ve výši třetiny či poloviny), ve druhém jen mzdu, která je jim za to placena. Toto uspořádání se zdá být velice spravedlivé a na římskou koncepci navazující, neboť podle

---

¹⁶⁶ Viz SEDLÁČEK, J., SPÁČIL, J. *Vlastnické právo*, str. 237-239.

¹⁶⁷ Dekretem z roku 1846 č. 970 sb. z. s.

¹⁶⁸ Ve znění OZO pro naše území k 1. 1. 1925 a následujících až do nahrazení OZO občanským zákoníkem z roku 1950. Naproti tomu v rakouské podobě zůstalo rozdělení na poloviny až do dnes.

něj má nálezci připadnout jeho díl jen pokud mu k nálezu dopomohla „šťěstěna“.¹⁶⁹ Proto v Římě bylo prakticky zakázáno hledat úmyslně poklad jinde než na vlastním pozemku. Římské právo proto rovněž upravovalo případy, v nichž někdo našel poklad na základě příkazu ho hledat, zejména v ustanoveních o nabývání prostřednictvím jiných osob.¹⁷⁰

Poslední situace, kterou ohledně přivlastnění OZO řeší, se týká kořisti. Paragraf pouze odkazuje na válečné zákony. Neexistuje zde možnost nabytí kořisti do soukromého vlastnictví, můžeme zde tedy vidět podobnost jen s *occupatio publica* římským státem.

Podíváme-li se obecně na úpravu uvedených institutů v OZO, můžeme vidět velice blízké souvislosti s právem římským, třebaže jsou určité právní poměry upraveny odchylně, inspirace je zjevná. Naštěstí se právní úprava uvedených institutů, až na drobné výjimky, které byly zmíněny výše, po celou dlouhou dobu účinnosti OZO prakticky neměnila, takže není naštěstí nutné zkoumat jeho změny a obsáhle dál o OZO pojednávat.

3.1.2 Nález věci v tzv. středním občanském zákoníku¹⁷¹

Pomineme-li stav legálního bezpráví válečných let a přeskočíme-li až k občanskému zákoníku z roku 1950, zjistíme, že ten sice z OZO převzal dělení na věci ničí, ztracené a skryté, avšak poklad již neupravil, a celkově se úpravě OZO velice vzdálil. To je vidět už na pouhém rozsahu, neboť oproti dvaadvaceti paragrafům věnujícím se přivlastnění v OZO, se zde úprava zkrátila na pouhých pět.

První z nich se věnuje věcem nikomu nepatřícím:

„§119 Věci, které nenáleží nikomu jinému, jsou ve vlastnictví státu, nemají-li cenu jen nepatrnou. K věcem nepatrné ceny, které nikomu nenáleží, může nabyt vlastnického práva každý tím, že si je přivlastní.“

---

¹⁶⁹ Viz MAYER-MALY, T. Ducente Fortuna. In: *Studies in Roman Law: In Memory of A. Arthur Schiller*. Leiden, 1986. s. 141-146.

¹⁷⁰ Kapitola 2.3.7.

¹⁷¹ Za střední občanský zákoník se označuje zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, zde v původním znění.

Můžeme si zde povšimnout pronikání snahy socialistického zákonodárství po co možná nejširším přivlastnění majetku státem. Z věcí nikomu nepatřících lze do soukromého vlastnictví nabýt nově už jen předměty nepatrné hodnoty, ač předchozí úprava dovolovala mnohem širší okruh věcí. Zákoník navíc již nedefinuje, co vše je považováno za „nikomu nepatřící“, ale můžeme odhadovat, že sem spadaly takové předměty, které považoval i předchozí zákoník za věci, které nemají pána.

Právní úpravu věcí ztracených a skrytých OZ 141/1950 Sb. již plně sjednocuje, navíc, se zánikem institutu pokladu, sem začaly spadat i předměty dříve za poklad považované. Osud věcí ztracených a skrytých se alespoň částečně předchozí úpravě blíží, věc zůstává ve vlastnictví osoby, která ji ztratila či ukryla, nadále existuje ohlašovací povinnost nálezce, dokonce zde byl zachován institut nálezného včetně jeho výše. Určité odchylky zde ale existují.

„§120 Nalezne-li někdo věc, nechť ji vydá po srážce nebo po zaplacení nákladů a nálezného jejímu vlastníku nebo tomu, kdo ji ztratil, ledaže ví, že ten k věci nemá práva. Neučiní-li tak a jde-li o nález, který nemá jen nepatrnou cenu, je nálezce povinen nález bez odkladu ohlásit u místního národního výboru.“

Drobná změna zde nastala u věcí nepatrné hodnoty, jejichž nález není nutno ohlašovat, jinak se právní úprava oproti OZO principiálně neliší.

„§121 (1) Přihlásí-li se vlastník věci nebo ten, kdo ji ztratil, do roka od vyhlášení nálezu, vydá se mu věc i s užitky nebo peněžitá částka za ni stržená po srážce nebo po zaplacení nákladů a nálezného. (2) Jestliže se o věc do roka nikdo nepřihlásí, nabude vlastnictví k věci ceny nikoli jen nepatrné stát, k věci nepatrné ceny nálezce. Stane-li se takto vlastníkem stát, přísluší nárok na zaplacení nákladů a nálezného proti státu.“

I uvedené ustanovení se může jevit právní úpravě OZO podobné, odchylky zde ale jsou. Nyní po uplynutí roční lhůty zaniká možnost vlastníka přihlásit se o věc. Vlastnictví si nyní opět osobuje stát, ledaže jde o věc nepatrné hodnoty, která zůstává nalezci. Neexistuje zde žádné právo nálezce na užitky věci, které nově připadají vlastníkovu věci, pokud se o ní v roční lhůtě přihlásí.

Nálezne bylo zachováno a zároveň i jeho desetiprocentní výše:

„Nálezne činí deset procent ceny nálezů. Soud však může nálezne přiměřeně snížit, přihlížeje k poměrům nálezce a vlastníka nebo toho, kdo věc ztratil, anebo kdyby plně nálezne bylo nepřiměřeným ziskem.“¹⁷²

Tímto úprava uvedených institutů končí a v posledním paragrafu pouze odkazuje na použití ustanoveních o nálezů ztracené věci i na věci skryté, u nichž není jejich vlastník znám. To pouze za předpokladu, nebrání-li tomu zvláštní předpis. Tím pak byl zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách, který upravoval náhodný nález skryté věci kulturní a historické hodnoty. Zákon upravuje například ohlašovací povinnost, odměnu za nález a jiné majetkové poměry, vzniklé v souvislosti s nálezem. Vlastníkem takto nalezených movitých archeologických památek se stává stát, do soukromého vlastnictví osob připadat nemohou, takže poklad, jak jsme ho znali dosud, z české právní úpravy zcela vymizel.

3.1.3 Právní úprava nálezů v zákoně č. 40/1964 Sb.

Ač již právní úprava nálezů ve středním občanském zákoníku byla velice strohá, občanský zákoník z roku 1964 se jí v tomto ohledu nejen vyrovnává, ale dokonce překonává. Vystačí si s jediným paragrafem, který se navíc neobjevuje, jak by se dalo očekávat u způsobů nabytí vlastnického práva, ale u odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v původním znění totiž možnost získat nalezenou věc do osobního vlastnictví vůbec nepřipouštěl. Osud věci ztracených, skrytých a opuštěných upravoval v následujícím ustanovení §453:

„(1) Neoprávněný majetkový prospěch má také ten, kdo si ponechá věc nalezenou. Nelze-li nalezenou věc vrátit tomu, kdo ji ztratil, je nutno nález hlásit bez zbytečného odkladu místnímu národnímu výboru. Nepřihlásí-li se vlastník nalezené věci do roka, připadá věc státu. Nálezce má právo na náhradu nutných nákladů.“

---

¹⁷² §122 z. č. 141/1950 Sb. v původním znění.

(2) Věci opuštěné nebo skryté, jejichž vlastník není znám, připadají do vlastnictví státu. Kdo si je přisvojí nebo kdo jich užívá, je povinen státu je vydat, popřípadě vydat i neoprávněný majetkový prospěch takto získaný.“

Zákoník přímo nemluví o ztracených věcech, ale řadí je pod věci nalezené. Ty se mají na prvním místě vrátit jejich vlastníkov, nelze-li tak učinit, musí se nález ohlásit. Jelikož tato povinnost s sebou přináší pro nálezce různé potíže, má právo alespoň na náhradu nákladů, které za tímto účelem vynaložil, už ovšem ne na nálezně. Je třeba poznamenat, že toto je oproti institutu nálezného velice slabá motivace pro nálezce věci k ohlášení nálezu, přičemž zákoník se z tohoto pohledu snaží působit spíše represivně než motivačně. Pokud se vlastník o nalezenou věc nepřihlásí v roční lhůtě, věc se stává vlastnictvím státu. Tato nijak nová snaha socialistického režimu přivlastnit si nalezené věci se ukazuje i v odstavci druhém, kde do vlastnictví státu připadají i věci opuštěné a skryté. Oproti předchozí právní úpravě, občanský zákoník z roku 1964 už nepřiznává nálezci ani věci nepatrné hodnoty po uplynutí roční lhůty a všechny již připadají pouze státu.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v souvislosti s ukončením vlády komunistického režimu prodělal rozsáhlé změny. Bohužel ohledně předmětných institutů došlo jen k malým úpravám. Ustanovení o zkoumaných institutech se sice přesunula zpět mezi způsoby nabývání vlastnictví, ale podstata předchozí konstrukce byla zachována a zůstávají zde stopy po socialistické snaze, aby co nejvíce cenných předmětů připadalo do vlastnictví státu, či později alespoň obcím.

Úprava nálezu zde byla velice strohá a byla upravena prakticky pouze v §135. Ten byl později novelizován zákonem č. 359/2005 Sb. s účinností od 1. 10. 2005. Obě znění si však jsou velice podobná, proto o nich pojednáme najednou. V porevolučním znění zákoníku, účinnému ke dni 1. 1. 1992 je úprava naprosto minimalistická:

„§135. (1) Kdo najde ztracenou věc, je povinen ji vydat vlastníkov. Není-li vlastník znám, je nálezce povinen odevzdat ji příslušnému státnímu orgánu. Nepřihlásí-li se o ni vlastník do jednoho roku od jejího odevzdání, připadá věc do vlastnictví státu.

(2) Nálezce má právo na náhradu nutných výdajů a na nálezné, které tvoří deset procent ceny nálezů. Zvláštní právní předpis může jinak upravit oprávnění toho, kdo věc našel nebo ohlásil. (3) Ustanovení odstavců 1 a 2 platí přiměřeně i na věci skryté, jejichž vlastník není znám, a na věci opuštěné.“¹⁷³

Oproti předchozímu stavu nedošlo k výrazným změnám, opět zde nacházíme roční lhůtu, po níž se věc stává vlastnictvím státu, opět má nálezce právo na náhradu nákladů, nově se však právní úprava vrací k institutu nálezného, opět ve výši deseti procent. Věci opuštěné a skryté, jejichž vlastník není znám, již nepřipadají jako dřív do vlastnictví státu, ale podléhají nyní stejnému režimu jako věci ztracené. Tím se stírají jakékoliv odlišnosti mezi nimi a prakticky jakákoliv nalezená věc má nyní stejný režim jako věc ztracená. Vytrácí se proto důvody vůbec používat pro takové věci rozdílné označení.

Uvedená novela z roku 2005 pak určité drobné novinky zaváděla.

Místo odevzdání věci příslušnému státnímu orgánu je přímo dáno, že nálezce je povinen odevzdat věc obci, která nově získává věc do vlastnictví namísto státu, pokud se nálezce o věc ve lhůtě nepřihlásí. Zajímavé je, že uvedená lhůta byla zkrácena na 6 měsíců, čímž se minulá právní úprava stává pro vlastníka ztracené věci jednou z nejpřísnějších v české právní historii vůbec. Poslední novinkou je, že i obec má vůči vlastníkovu právo na náhradu nákladů, které jí v souvislosti s opatrováním věci vznikly.

Ač by se dalo spíše očekávat uvolnění právní úpravy, zlepšení postavení nálezce nebo alespoň vlastníka věci, nic z toho nepřichází. Proč se lhůta zkrátila, však pravděpodobně mělo důvod čistě prozaický, zejména větší obce totiž pravděpodobně nebyly schopné uvedené věci dlouhodobě skladovat a evidovat.

Právní úprava v zákoně 40/1964 Sb. obecně, ať už jde o jakékoliv období, má několik důležitých nedostatků, neobsahuje sankce pro nepoctivého nálezce, který nález neohlásí.¹⁷⁴ Tomu sice chybí dobrá víra k tomu, aby mohl k věci nabýt vlastnické právo vydržením, není však nikde stanoveno, že by ztrácel porušením povinnosti nárok na nálezné nebo na náhradu nákladů. Dalším problémem je, že není stanovena žádná povinnost obce informovat o tom, že došlo k nálezů věci. Můžeme dokonce zvažovat,

¹⁷³ §135, odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb. ve znění k 1. 1. 1992.

¹⁷⁴ Čímž navazuje na stejný problém úpravy předcházející, která také žádné sankční důsledky s neoznámením nespojovala.

zda není v rozporu s článkem 11 Listiny základních práv a svobod to, že vlastník v uvedené poměrně krátké lhůtě ztrácí vlastnické právo, aniž by se proti tomu mohl dostatečně účinně bránit.¹⁷⁵

Je velice alarmující, že tento stav v našem právní řádu setrval ještě před nedávnem. Absolutní nerozlišování mezi třemi kategoriemi věcí tolik odlišných, nulový důsledek, který přinášelo vzdání se vlastnického práva k věci, silný zásah do vlastnických práv osoby, která věc ztratila, či pozůstatky socialistické ideologie, to vše značí, že občanský zákoník nebyl v této části na vysoké úrovni odpovídající době či poměrům státu. I takováto ustanovení byla důvodem, proč mnoho osob, jak z právního, tak neprávního prostředí, volalo po rekodifikaci občanského zákoníku. Té se české právo po dlouhých letech čekání konečně dočkalo schválením zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

---

¹⁷⁵ K tomu viz ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008*. Praha: Linde, 2008, 2 sv. str. 597-600.

3.2 Současná česká právní úprava přivlastnění a nálezů

3.2.1 Přivlastnění opuštěných věcí

Ač v minulém občanském zákoníku jsme našli jen stručné zmínky o předmětných institutech upravujících nabytí vlastnictví k nalezené věci, současná právní úprava pojednává o přivlastnění a nálezů ve více než dvaceti paragrafech. V některých případech se římskoprávní úpravě velice blíží, někdy se jí zase naopak velice vzdaluje. Podívejme se nyní na některá ustanovení.

V §1045 a následujících se pojednává o přivlastnění věci:

„§1045 (1) Věc, která nikomu nepatří, si každý může přivlastnit, nebrání-li tomu zákon nebo právo jiného na přivlastnění věci. Movitá věc, kterou vlastník opustil, protože ji nechce jako svou držet, nikomu nepatří.“¹⁷⁶

Z uvedeného vyplývá možnost okupace věcí ničích za předpokladu, že zde není zákonná překážka nebo oprávnění jiného věc si přivlastnit. Otázkou je, co spadá podle současného práva pod věci nikomu nepatřící. Dle uvedeného ustanovení sem patří opuštěné věci, a to pouze movité. Nejde jen o fakticky opuštěné věci, ale opuštěné s právními důsledky, tedy takové, které vlastník již dále nechce jako své držet. Podle římského práva by se dal tento stav označit tak, že vlastník ztratil *animus possidendi*. Nic nebrání tomu, aby si původní vlastník nechal věc u sebe. Nemusí proto nutně dojít k jejímu zahození, což ovšem nebylo nutné ani podle římského práva. O osudu nemovitých věcí pojednává následující odstavec:

„§1045 (2) Opuštěná nemovitá věc připadá do vlastnictví státu.“

Stát si tedy podle českého právního řádu nárokuje opuštěné nemovitosti, nemohou se stát proto předmětem okupace soukromými osobami. V předchozích kapitolách jsme se dozvěděli, že z dostupných zdrojů není jasné, zda vůbec v Římském právu opuštěné věci, nemovitosti pak obzvlášť, okupaci podléhaly. Nabytí věcí nikomu nepatřících státem zná dokonce i římské právo, ale pro jiný případ, tedy pokud se jedná o uprázdněnou pozůstalost.

---

¹⁷⁶ §1045 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (Dále jen OZ)

Abychom se dozvěděli, co OZ považuje za věc opuštěnou, musíme přeskočit k §1050, kde jsou stanoveny právní domněnky, které říkají, kdy je na movitou a na nemovitou věc nahlíženo jako na opuštěnou:

„§1050 (1) Nevykonává-li vlastník vlastnické právo k movité věci po dobu tří let, má se za to, že ji opustil. Byla-li movitá věc, která pro vlastníka měla zřejmě jen nepatrnou hodnotu, zanechána na místě přístupném veřejnosti, považuje se za opuštěnou bez dalšího. (2) Nevykonává-li vlastník vlastnické právo k nemovité věci po dobu deseti let, má se za to, že ji opustil.“

Uvedené ustanovení je pro nás velice důležité, může nám totiž pomoci vysvětlit problém s nabýváním opuštěných věcí v římském právu. OZ pro rozlišení, kdy jde o opuštěnou věc, totiž použil vyvratitelnou právní domněnku. Představme si tedy vzorovou situaci. Na jedné straně zde máme vlastníka věci, na druhé například jeho souseda. Vlastník věci nechá nějakou věc, například horské kolo, zaparkované před domem, a jelikož sem vůbec nedojíždí, přestane se o kolo starat. Po tom, co zde bicykl stojí již více než tři roky, soused podle uvedené právní domněnky začne kolo považovat za opuštěné a přivlastní si ho. Náhle se ale vlastník vrátí a bude tvrdit, že kolo za opuštěné nepovažoval a už se celý poslední rok moc těšil, až se na něj přijede podívat a zajezdí si na něm. Ve chvíli, kdy právní domněnku vyvrátí, nemohlo dojít k účinné okupaci a bicykl by se mu vrátil. V určitém případě však soused nebude muset kolo vrátet, to pokud mezitím dojde k platnému vydržení po uplynutí vydržecí lhůty. Pokud ovšem původní vlastník nebude nic namítat či přímo uzná, že věc opustil, plnohodnotné vlastnictví k věci vzniklo již okupací. Není teda jasné, jaké bude postavení osoby, která si věc přivlastní na základě domněnky, že je věc opuštěná. Podobná situace mohla nastat i v římském právu, kvůli níž se objevily jak názory, že se opuštěná věc nabývá okupací, tak i názory, že se získává až vydržením. Pokud se vůbec stane okupant vlastníkem věci, tak jakým okamžikem? Moment, kdy došlo ke vzniku vlastnictví, může být velice podstatný zejména pro dědické právo nebo pro uspořádání majetkových vztahů mezi manžely. Je to proto otázka, kterou je potřebné se podrobně zabývat a uvedené řešení OZ svou vyvratitelnou domněnkou právní jistotě příliš nepomáhá.

Pokud se ale vrátíme zpět k §1050, můžeme si všimnout, že se drobně inspiruje obecným zákoníkem občanským, neboť rovněž zavádí pojem věcí, které mají nepatrnou hodnotu. Ty, jelikož jsou současnou právní úpravou považovány za opuštěné, může nabýt přivlastněním ihned kdokoliv. V souvislosti s tímto ustanovením vyvstává zajímavá otázka ohledně vlastnictví komunálních odpadů. Podle dosavadních právních předpisů se považoval odpad uložený v místě k tomu obcí vyhrazeném za vlastnictví obce. Na základě toho mohlo dojít i k postihování osob, které si z komunálního odpadu něco přivlastnili, za přestupek krádeže. Nyní už situace zdaleka tak jednoznačná není, odpad bude podle uvedené domněnky většinou považován za věc opuštěnou, neboť pro vlastníka jistě měl jen nepatrnou hodnotu a zároveň se často zanechává na místě veřejnosti přístupném. Je tedy možné, že je nyní již situace odlišná.

Je možná škoda, že se v uvedených ustanoveních mluví jen o nevykonávání vlastnických práv. Pro praxi by bylo lepší, kdyby bylo stanoveno, že se věc považuje za opuštěnou i při nevykonávání vlastnických povinností. Jak je známo, veřejnoprávní předpisy mimo jiné stanovují i povinnost vlastníka platit daň z nemovitosti¹⁷⁷, přičemž by jistě bylo vhodné pro případ jejího dlouhodobého neplacení stanovit, že ji vlastník v takovém případě pokládá za opuštěnou.

OZ nestanovuje pouze domněnku, kdy o věc opuštěnou jde, ale také opačnou domněnku, kdy o opuštěnou věc nejde:

„§1051 Má se za to, že si každý chce podržet své vlastnictví a že nalezená věc není opuštěná. Kdo věc najde, nesmí ji bez dalšího považovat za opuštěnou a přivlastnit si ji.“

Pokud nalezená věc nesplňuje podmínky domněnky podle §1050, nesmí být prvoplánově považována za derelinkvovanou. Musí zde existovat určité specifické okolnosti, které odůvodňují, proč je možné věc za opuštěnou pokládat. Vůle věc opustit se tedy nepředpokládá, čímž se šetří práv vlastníka k věci. Podobné ustanovení obsahoval již v minulosti OZO v §388.

---

¹⁷⁷ Zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí.

3.2.2 Přivlastnění opuštěných zvířat a zvířat bez pána

Pokud se vrátíme zpět k úvodním paragrafům zkoumaného pododdílu zákona, zjistíme, že další pravidla se věnují postavení různých skupin zvířat:

„§1046 (1) Divoké zvíře je bez pána, dokud žije na svobodě.“

V tomto ustanovení narážíme na terminologickou zajímavost, u zvířat se na rozdíl od věcí¹⁷⁸ nepoužívá výrazu zvíře „nikomu nepatřící“, ale výrazu „bez pána“. Není však nikde vysvětleno, co se uvedeným vyjádřením myslí. S ohledem na smysl ustanovení můžeme dovodit, že zákonodárce měl dozajista v úmyslu pokládat zvíře bez pána za „nikomu nepatřící“. Uvedený obrat „bez pána“ má svůj původ v německy psané literatuře, kde je pro věc ničí používáno slovo „Herrenlosigkeit“. Svobodně žijící divoká zvířata jsou podle OZ považována za věc nikomu nepatřící. Spojíme-li tuto informaci s §1045, odst. 1, můžeme tvrdit, že je lze nabýt přivlastněním. Podmínkou však bude, že tomu nebrání zákon nebo výhradní právo jiného na přivlastnění. Zákon, který by takovému přivlastnění bránil, by byl např. zákon o myslivosti¹⁷⁹ nebo zákon o rybářství¹⁸⁰, ale například i zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, pokud by takovým přivlastněním mohl být ohrožen druh nebo ekosystém, či pokud půjde o zvláště chráněné živočichy. V rámci tohoto zákona se sice nepoužívá pojem divoké zvíře,¹⁸¹ ale můžeme předpokládat, že se za divoké zvíře považuje tamější pojem volně žijící živočich.¹⁸²

Kromě divokých zvířat rozlišuje OZ ještě další kategorie zvířat, tedy zda se jedná o zajaté zvíře, zkrocené zvíře, domácí zvíře, či zvíře chované v zoologické zahradě.

---

¹⁷⁸ Zvířata se podle OZ za věc nepovažují, viz §494 OZ.

¹⁷⁹ Zákon č. 449/2001 Sb.

¹⁸⁰ Zákon č. 99/2004 Sb.

¹⁸¹ Ale pojem divokého zvířete nezná ani zmíněný zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, který používá pojem zvěř. Vzhledem k tomu, že zvěří jsou jen vybrané druhy volně žijících zvířat, je zvěř jistě pojmem užším.

¹⁸² Ten je v §3, odst. 1, písmeno d) zákona č. 114/1992 Sb. definován takto: „*Volně žijící živočich je jedinec živočišného druhu, jehož populace se udržují v přírodě samovolně, a to včetně jedince odchovaného v lidské péči vypuštěného v souladu s právními předpisy do přírody. Živočichem se rozumí všechna vývojová stadia daného jedince. Jedinec zdivočelé populace domestikovaného druhu se za volně žijícího živočicha nepovažuje.*“

„§1046 (2) Zajaté zvíře se stane zvířetem bez pána, jakmile získá svobodu a jeho vlastník je bez prodlení a soustavně nestíhá nebo nehledá ve snaze je znovu zajmout. Takové zvíře se však zvířetem bez pána nestane, je-li označeno takovým způsobem, že lze jeho vlastníka zjistit.“

Zde vidíme určitou inspiraci římským právem, kde vlastnictví také nezanikalo, dokud osoba zvíře pronásledovala a zaniklo až ve chvíli, kdy zvíře dosáhlo přirozené svobody.¹⁸³

Druhá část ustanovení je novinkou, která římskému právu zřejmě známá nebyla. Římané nejspíš neočekávali, že by zajatá či zkrocená zvířata někdo označoval. Neexistence konkrétního ustanovení ale neznamená, že v římském právu by byl postup odlišný. Pokud by tehdy bylo zvíře označeno tak, že by se dalo jednoznačně určit, kdo je jeho vlastník, nebylo by možné považovat ho za věc ničí, a pokud by se někdo rozhodl přivlastnit si jej pro sebe, jistě by se tím dopouštěl krádeže.

Obdobné pravidlo platí i u zkrocených zvířat:

„§1047 (1) Zkrocené zvíře, které vlastník nestíhá a které se ani samo k vlastníkovi v přiměřené době nevrátí, ač mu v tom nikdo nebrání, se stává zvířetem bez pána a smí si je přivlastnit na soukromém pozemku jeho vlastník, na veřejném statku pak kdokoli. Platí, že přiměřenou dobou pro návrat zvířete k vlastníkovi je doba šesti týdnů. (2) Odstavec 1 se nepoužije, je-li zvíře označeno takovým způsobem, že lze jeho vlastníka zjistit.“

Zkrocené zvíře je takové, u kterého by římské právo řeklo, že má zvyk se vzdalovat a zase navracet. Dokud trvá tento úmysl se vracet (*animus revertendi*), vlastnické právo k němu vlastník nepozbývá, ani když se zvíře nachází mimo jeho dosah. Pokud však ztratí zvyk se vracet, je možné ho volně okupovat. Jelikož by bylo pro praxi složité posoudit, kdy ke ztrátě vůle zvířete vrátit se dochází, stanovuje OZ nevyvratitelnou právní domněnku, že *animus revertendi* zaniká po uplynutí lhůty šesti týdnů. Opět se uvedená pravidla nepoužijí, pokud bude z označení zvířete jasně vyplývat, kdo je jeho vlastník.

---

¹⁸³ Gaius *Institutiones* II, 67. Viz kapitola 2.1.6.

Ač to OZ nikde výslovně nezmiňuje, rozlišuje zvířata na dvě hlavní skupiny s rozdílným postavením. Zvířata, o kterých jsme mluvili doposud (tedy divoká, zkrocená a zajatá) jsou nebo dříve byla považována za zvířata bez pána, ke kterým bylo možné nabýt vlastnictví jejich okupací. Pokud se zvíře dostane z dosahu moci vlastníka, vlastnictví k němu (až na výjimky) zanikne a ono se stane opět divokým zvířetem. Opačné je postavení kategorie následující, domácích zvířat, u nichž ke ztrátě vlastnictví ztrátou jejich držby nedochází. Jemu naroveň je postaveno i zvíře v zoologické zahradě a ryba v rybníku nebo obdobném zařízení.¹⁸⁴

„§1048 Domácí zvíře se považuje za opuštěné, pokud je z okolností zřejmý vlastníkův úmysl zbavit se zvířete nebo je vyhnat. To platí i o zvířeti v zájmovém chovu.“

Aby došlo k zániku vlastnického práva k domácímu zvířeti, musí dojít k jeho opuštění vlastníkem. Takové opuštění ovšem často rovněž zakládá i odpovědnost za trestný čin týrání zvířat.¹⁸⁵

3.2.3 Nález ztracených věcí

V dalších ustanoveních OZ opouští otázku právního postavení zvířat a místo toho se věnuje právní úpravě nálezů. Začíná již výše uvedenou domněnkou, že nalezená věc nemá být automaticky považována za opuštěnou. To má za následek zabránění tomu, aby si každý přivlastnil cokoliv, co nalezne.

„§1052 (1) Ztracenou věc vrátí nálezce tomu, kdo ji ztratil, nebo vlastníkově proti úhradě nutných nákladů a nálezného. (2) Nelze-li z okolností poznat, komu má být věc vrácena, a nepovažuje-li se věc za opuštěnou, oznámí nálezce bez zbytečného odkladu nález obci, na jejímž území byla nalezena, zpravidla do tří dnů; byla-li však věc nalezena ve veřejné budově nebo ve veřejném dopravním prostředku, odevzdá nálezce nález provozovateli těchto zařízení, který se zachová podle jiných právních předpisů, a není-li jich, postupuje, jako by byl nálezcem.“

---

¹⁸⁴ §1049 OZ

¹⁸⁵ §302 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku

V uvedeném paragrafu je stanoven postup, podle jakého se má nálezce řídit v případě, že nalezne věc, kterou někdo jiný ztratil. Na prvním místě je zde povinnost vrátit věc vlastníkov, pokud ten není znám, musí být nález oznámen obci nebo jiné určené osobě do 3 dnů. Oproti minulé právní úpravě už ale nemusí dojít k odevzdání nálezu obci. Občanský zákoník, stejně jako jeho předchůdci, zná rovněž institut nálezného, to ještě blíže specifikuje v §1056, kde určuje, že nárok na něj vzniká, i pokud byl vlastník od počátku dohledatelný a stanovuje jeho desetiprocentní výši.¹⁸⁶

Obec pak má povinnost informovat veřejnost o skutečnosti nálezu, a je-li vlastník dohledatelný, sdělit přímo jemu, že se jeho věc našla.

„§1053 (1) Obec vyhlásí nález obvyklým způsobem. Nepřihlásí-li se v přiměřené době ten, kdo věc ztratil a má-li věc značnou hodnotu, učiní obec vhodná opatření, aby nález vešel v širší známost. (2) Zjistí-li obec sama vlastníka, zejména z nezaměnitelného označení věci, oznámí mu nález a vyzve ho, aby si věc převzal.“

Jak jsme řekli, není přímo stanoveno, že obec musí věc převzít, má ale právo rozhodnout o osudu nalezené věci:

„§1054 (1) Obec rozhodne, jak bude nalezená věc uschována. Souhlasí-li s tím nálezce či jiná osoba a je-li to vhodné, může obec rozhodnout, že věc bude uschována u této osoby. Věci značné hodnoty, zejména peníze o vyšší částce, obec odevzdá zpravidla do soudní úschovy nebo je uloží jiným vhodným způsobem. (2) Věc, která se nedá uschovat bez patrné škody nebo kterou lze uschovat jen s nepoměrnými náklady, obec prodá ve veřejné dražbě a s výtěžkem naloží podle odstavce 1; předtím však odečte vlastní náklady s dosavadní správou věci. S neprodejnou věcí obec naloží libovolným způsobem; to neplatí, jde-li o věc, o níž nelze mít pochybnost o její výjimečnosti a hodnotě.“

Stejně jako v OZO se i zde vyskytuje možnost ponechat věc uschovanou u nálezce či možnost zpeněžit nalezenou věc, nyní prodáním ve veřejné dražbě. I výtěžek může být dán do úschovy nálezci, pokud však jde o vyšší částku či věc značné hodnoty, preferuje se odevzdání do soudní úschovy.

---

¹⁸⁶ „§1056 (1) Nálezný náleží nálezci i tehdy, když lze vlastníka zřejmě poznat ze znamení na věci, nebo z jiných okolností. (2) Nálezný činí desetinu ceny nálezu. Má-li však ztracená věc hodnotu jen pro toho, kdo ji ztratil, nebo pro jejího vlastníka, náleží nálezci nálezný podle slušného uvážení.“

Další ustanovení na první pohled také nepřináší nic vyloženě nového:

„§1055 Věc nebo výtěžek za ni stržený vydá obec včetně plodů a užitků a po odečtení nákladů a nálezného tomu, kdo věc ztratil, nebo vlastníkov, pokud se přihlásí do jednoho roku od vyhlášení nálezů.“

Pokud k tomu však připojíme znění §1057, situace se nám stává o něco zajímavější:

„§1057 (1) Nepřihlásí-li se nikdo o věc do jednoho roku od vyhlášení nálezů, může nálezce, obec nebo jiná osoba, které byla věc svěřena, nakládat s věcí jako poctivý držitel. Spočívá-li však nález v penězích, mohou je tyto osoby jen užívat; to platí i o výtěžku za věc strženém. (2) Přihlásí-li se ten, kdo věc ztratil, nebo její vlastník po uplynutí doby jednoho roku od vyhlášení nálezů a před uplynutím tří let od vyhlášení nálezů, vydá se mu věc nebo výtěžek za ni stržený po zaplacení nákladů a nálezného. (3) Uplynou-li tři roky od vyhlášení nálezů, nabude nálezce, obec nebo jiná osoba, které byla věc svěřena, vlastnické právo k věci nebo k výtěžku za ni strženému.“

Inspirace obecným zákoníkem občanským OZ nezapře. V obou předpisech nalezneme roční lhůtu pro přihlášení se o věc. Pokud k tomuto přihlášení v roční lhůtě nedojde, ani u jednoho z uvedených zákonů to nemá za následek pozbytí možnosti se o věc přihlásit. Tato lhůta zde totiž slouží ke dvěma následkům. Prvním je ten, že osoba, které byla věc svěřena, získává možnost věc užívat, podle formulace OZ dokonce možnost nakládat s ní jako poctivý držitel. Druhým následkem je, že vlastník, pokud se o věc přihlásí, již nemá nárok na plody či užitky věci. Ty totiž připadají do vlastnictví uživatele věci. Navíc je zde stanovena ještě druhá lhůta, a to jak v OZ i v OZO, po jejímž uplynutí dochází k nabytí vlastnického práva schovatele. V čem se OZ od OZO liší, je pak okruh osob, které mohou získat užívací či případně následně vlastnické právo. V OZO šlo pouze o nálezce, nyní může jít i o obec či jinou osobu, podmínkou však je, že jde vždy o osoby, kterým byla věc svěřena. Nálezce má však před ostatními osobami přednost, což vyplývá z §1060.¹⁸⁷

---

¹⁸⁷ „§1060 Prohlásí-li nálezce obci, že nalezenou věc nabýt nechce, přechází jeho právo věc nebo výtěžek za ni stržený užívat a nabýt na obec, na jejímž území byla nalezena. Nabytím vlastnického práva vzniká obci povinnost zaplatit nálezci nálezný.“

Nejzajímavější na celém ustanovení je to, o jaký způsob nabývání se jedná v třetím odstavci, který zakládá možnost schovatele získat k věci vlastnictví. První odstavce vytváří určitou fikci poctivé držby. O opravdovou držbu se ale ve skutečnosti jednat nemůže, schovatel totiž ví, že mu věc ve skutečnosti nepatří. Také ví, že ji bude muset v uvedené lhůtě vydat, přihlásí-li se pravý vlastník. Stanovení tříleté lhůty nebylo dobrým krokem k tomu, aby se dalo rozlišit, o jaký nabývací způsob se vznik vlastnictví opírá. Pokud by zde bylo například napsáno po uplynutí vydržecí lhůty, bylo by určení snazší. Takto se však nabízí ještě i jiná možnost, Tříletou lhůtu zná totiž i §1050, jelikož po jejím uplynutí dochází u movitých věcí k domněnce jejich opuštění. Nabývá tedy schovatel věc vydržením či přivlastněním opuštěné věci? Odpověď je, že ani jedním z těchto způsobů. Jde totiž o zvláštní případ přechodu vlastnického práva *ex lege*.¹⁸⁸ Proč tomu tak je nám napovídá několik faktů. Ustanovení neodkazuje na vydržení, ani na domněnku opuštění, ta je navíc pouze vyvratitelná, takže v případě prokázání opaku by vlastnické právo nezanklo. Dalším faktem, který nám vyvrací, že by šlo o některý z uvedených nabývacích důvodů je počátek lhůty, kterým je zde vyhlášení nálezů. U domněnky opuštěných věcí lhůta začíná od chvíle, kdy vlastník přestal vykonávat vlastnické právo, u vydržení je to okamžik nabytí věci do držby. V tomto ustanovení se jedná tedy o odlišný, speciální způsob nabytí vlastnického práva k věci.

Další dva paragrafy, které se týkají toho, jak se má při nálezů postupovat, popisují postavení spolunálezců¹⁸⁹ a jaké následky má neoznámení nálezů.¹⁹⁰ Ani jedna záležitost není úplnou novinkou. O ztrátě práva na nálezů a jiných oprávnění v případě neoznámení nálezů nebo jiného porušení povinností při nálezů se dozvídáme opět z OZO. V následujícím období však tato sankce chyběla, což bylo také značně kritizováno. OZO upravoval i pojem spolunálezce, přičemž za něj rovněž považuje i osobu, která se věci sice nezmocnila jako první, ale dostačovalo, že ji objevila a usilovala o ni.

---

¹⁸⁸ Viz SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 275.

¹⁸⁹ „§1062 *Nalezne-li nějakou věc několik osob zároveň, jsou oprávněny i zavázány společně a nerozdílně. Spolunálezcem je i ten, kdo věc spatřil a snažil se ji dosíci, třebaže se jí dříve uchopil někdo jiný.*“

¹⁹⁰ „§1061 *Nálezci, který nález neoznámí, přisvojí si jej nebo jinak poruší své povinnosti, nenáleží úhrada a nálezů, ani nemůže nález užívat nebo nabýt k němu vlastnické právo podle ustanovení tohoto zákona o nálezů. Tím není dotčena jeho povinnost nahradit škodu.*“ Dalším důsledkem může být i trestněprávní odpovědnost za trestný čin zatajení věci podle §219 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.

Občanský zákoník se v ustanoveních o nálezů ještě věnuje i nálezů zvířat, která se nepovažují za zvířata bez pána. Jde tedy zejména o zvířata domácí, ale může jít i o označená zkrocená či zajatá zvířata. Pokud někdo najde takové zvíře, musí opět (pokud nelze zjistit, komu má být vráceno) učinit oznámení, nyní už bez zbytečného odkladu a ne jako u věcí do tří dnů. Osoba, která opatruje nalezené zvíře má pak povinnost o zvíře pečovat jako řádný hospodář.¹⁹¹

OZ i zde dává nálezci možnost nabytí vlastnické právo k předmětnému zvířeti, stanovuje však navíc některé zvláštnosti navíc:

„1059 (1) Je-li nalezeno zvíře zjevně určené k zájmovému chovu a nepřihlásí-li se o ně nikdo do dvou měsíců od vyhlášení nálezů, nabude k němu nálezce vlastnické právo. (2) Prohlásí-li nálezce obci, že zvíře nabytí nechce, a svěří-li obec zvíře neodvolatelně osobě, která provozuje útluk pro zvířata, může tato osoba se zvířetem volně nakládat, pokud se o ně nikdo nepřihlásí do čtyř měsíců ode dne, kdy jí bylo zvíře svěřeno. Byl-li nález vyhlášen až po předání zvířete, počne lhůta běžet od vyhlášení nálezů.“

Formulace uvedená v prvním odstavci se zákonodárci příliš nevydařila. Pokud by se na ní nahlíželo striktně z jazykového hlediska, museli bychom konstatovat, že nálezce v případě, že nalezne zvíře určené k zájmovému chovu¹⁹², získává ke zvířeti po dvou měsících, kdy se o něj nikdo nepřihlásil, vlastnictví, ať už s tím souhlasí, anebo ne. Ani ve druhém odstavci nejsou s prohlášením nálezce, že zvíře nechce, spojeny takové důsledky, aby to bránilo jeho nabytí nálezcem. Zákonodárce měl však jistě na mysli nabytí vlastnického práva nálezcem, jen pokud s tím souhlasí. Pokud ne, zvíře má být svěřeno zvířecím útulkům. Opět se tu vyskytuje zvláštní případ přechodu vlastnického práva ex lege, tentokrát však již po plynutí lhůty 2 měsíců od vyhlášení nálezů. Tento zvláštní režim se týká pouze zvířat určených k zájmovému chovu, tedy lidově „domácím mazlíčkům“. Pro získání vlastnictví k ostatním zvířatům by se pravděpodobně použila obecná ustanovení o nálezů věcí.

---

¹⁹¹ „§1058 (1) Je-li nalezeno zvíře, u něhož je zjevné, že mělo vlastníka, oznámí nálezce nález bez zbytečného odkladu obci, nelze-li z okolností poznat, komu má být vráceno. (2) Osoba, která nalezené zvíře opatruje, o ně pečuje jako řádný hospodář, dokud se jej neujme vlastník.“

¹⁹² Zvíře v zájmovém chovu definuje Evropská úmluva o ochraně zvířat zájmového chovu č. 19/2000 Sb. m. s. jako zvíře držené či určené k držení člověkem, zejména v jeho domácnosti, pro jeho potěšení a jako společník.

V druhém odstavci pak dává zákoník právní podklad k tomu, aby bylo možné fungování útulků pro zvířata. Jelikož je obtížné zaopatřit dostatek volných míst v útulcích a ani pro zvíře není vhodný dlouhodobý pobyt v takových zařízeních, nemůže se u takových zvířat čekat jako u jiných věcí celé tři roky, proto jsou zde lhůty takto zkráceny. Vlastník navíc má povinnosti vůči zvířeti, a pokud si tak dlouhou dobu nevšimne, že se zvíře ztratilo, dá se předpokládat, že je buď zpět nechce, nebo se o něj již dříve dostatečně nestaral.

3.2.4 Nález věci skryté

Úvodní paragraf o nález skryté věci na první pohled jasně připomíná minulou právní úpravu:

„§1063 O nálezu věci zakopané, zazděné nebo jinak skryté platí totéž, co o nálezu ztracené věci. Nálezci však nenáleží nálezné, když vlastník o úkrytu věci věděl.“

Tento socialistický relikv s jednocovat úpravu ztracených a skrytých věcí, není zcela vhodný a do současné právní úpravy tak stěží může zapadnout. To zejména z důvodu nesouladu úpravy ztracených věcí s následujícím paragrafem:

„§1064 (1) Není-li zřejmé, komu skrytá věc patří, oznámí nálezce její nalezení vlastníkovu pozemku a obci, na jejímž území byla nalezena; § 1062 platí obdobně. (2) Nepřípadně-li skrytá věc podle jiných právních předpisů do vlastnictví státu, kraje nebo obce, ujedná si nálezce s vlastníkem pozemku, kdo z nich si věc ponechá a vyplatí druhému polovinu ceny věci. Neshodnou-li se, náleží věc vlastníku pozemku a ten nálezci zaplatí polovinu její ceny.“

Zejména druhý odstavec se bude jen stěží aplikovat současně s ustanoveními o nálezu věcí ztracených. Podle uvedeného ustanovení připadá totiž skrytá věc, která podle zvláštních předpisů není nárokem státu, kraje ani obce, z poloviny nálezci a z poloviny vlastníkovu pozemku, a to takovým způsobem, že jeden získá vlastnictví k věci a druhý má být vyplacen. Co se zde myslí tím, že věc jednomu z nich náleží? Pokud se jedná o nabytí vlastnického práva, jak by se dalo předpokládat, bude pak otázkou, v jakém okamžiku k takovému nabytí dochází. Měl snad zákonodárce na

myslí, že to platí jako u ztracených věcí až po uplynutí tříleté lhůty, kdy se vlastník o věc nepřihlásí. Tam ale vlastnictví nabývá osoba, které byla věc svěřena. Pokud nálezce neprohlásí, že věc nechce, měl by takovým schovatelem být v první řadě on, ale není to podmínkou. Co proti tomu ovšem může udělat vlastník pozemku? Podle §1064 naopak on má být tím, komu náleží věc v první řadě a kdo je případně povinen nálezce vyplatit. Mluví ale zákonodárce vůbec o nabytí vlastnictví až po uvedené lhůtě? Odkaz na použití úpravy o nález by tomu sice odpovídal, ale jiné faktory zase naznačují okamžité nabytí. V odstavci druhém se totiž uvádí, že nálezce s vlastníkem pozemku si ujednají, kdo si věc ponechá, nepřipadne-li skrytá věc podle jiných právních předpisů do vlastnictví státu. Takovým jiným právním předpisem by mohl být např. zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Do vlastnictví státu, kraje nebo obce pak podle tohoto zákona připadají tam zmiňované věci okamžitě, nečeká se na uplynutí nějakých lhůt. Je-li dáno, že si nálezce a vlastník pozemku mají ujednat, kdo si věc ponechá, pokud do vlastnictví těchto veřejnoprávních subjektů předmět nepřipadá, a jednomu z nich pak bude náležet, je tím myšleno ihned? Rozdělení mezi vlastníka pozemku a nálezce by značilo, že se zde zákonodárce měl v úmyslu vrátit k institutu nález pokladu, který se nabýval ihned, ale jasné to zdaleka není. Jaký byl úmysl zákonodárcův, se z uvedeného ustanovení dá jen těžko usuzovat. Můžeme proto zkusit zjistit, zda nám nenapoví důvodová zpráva. Ta nám sděluje: „U skrytých věcí, rozdílně od nálezů, se zpravidla méně často dohledá její vlastník. Nemá-li tato věc zřejmě vlastníka, musí zákon vyřešit, kdo si ji ponechá.“ Evidentně se poskytuje alespoň nějaký čas vlastníkovi k tomu, aby se o věc přihlásil. Jelikož se jiné lhůty neuvádí, bude se úprava v tomto ohledu řídit lhůtami pro věc ztracenou. Přesto by však bylo lepší podrobněji upravit, kterými předpisy o nález věci ztracené se nález skryté věci řídit bude a které použít nepůjdou, už jen proto, že se nám zde objevuje vlastník pozemku, který v případě nález ztracené věci žádné pravomoci nemá.

Úplně poslední paragraf upravující nález věci pojednává o situaci, která nám může být opět díky OZO povědomá.

„§1065 Osoba zjednaná k nalezení ztracené nebo skryté věci není nálezcem a náleží jí jen odměna za hledání, byla-li ujednána.“

OZO mluvil o dělnících a také jim postavení nálezce nepřiznával, pokud byli najati k hledání. Zde sice nemluvíme o pokladu, ale i pro věc skrytou se to vzhledem k současné právní úpravě dá stejně dobře použít. Pro OZO by uvedené ustanovení u skrytých věcí význam nemělo, neboť nálezce neměl žádné zvláštní postavení, které by odůvodňovalo oproti ztraceným věcem jeho lepší postavení.

Občanský zákoník zná i některé další římskoprávní instituty, o nichž se práce zmiňovala, jako například naplaveninu a tzv. „strž“, pro níž římské právo specifické pojmenování nemělo. Šlo však o stejnou situaci, kterou popisovali Instituce (2, 1, 21), kdy řeka odtrhla část pozemku. Kromě toho je OZ známo samozřejmě i vydržení a mnoho dalších institutů známých již z římského práva. Z toho, co jsme si zde ukázali je zjevné, že se OZ neinspiroval přímo původním římským právem, ale spíše až zprostředkovaně tím, že často čerpal z obecného zákoníku občanského. Nová úprava jistě přinesla mnoho změn k lepšímu oproti předchozímu zákoníku, který byl ohledně této části zcela nepostačující, drobné nedostatky však přesto obsahuje. Ty ale bude mít za úkol vysvětlit judikatura nebo upravit případná novelizace.

Závěr

Shrňme si nyní na tomto místě, k čemu jsme v předložené práci dospěli. První část práce se věnovala římskému právu, přičemž nejprve jsme se zabývali jedinečným pojetím římského vlastnictví. Dospěli jsme k tomu, že vlastnictví se pravděpodobně vyvinulo z držby, kdy se připojením právní stránky k faktickému stavu vytvořilo oprávnění později označované jako vlastnictví. Samotní Římané vlastnictví nedefinují a zprvu ani nepojmenovávají, vystačí si s výrazem „*meum esse*“ a až později se začínají vyskytovat pojmy *proprietas* či *dominium*. V nejstarších dobách nejspíš vlastnictví ještě nepůsobilo *erga omnes* a postrádalo absolutní povahu, dá se proto označit za relativní. Předmětem vlastnictví mohly být pouze věci *in commercio*. U nálezů šlo pak především o věci ničí, opuštěné a poklad.

Ohledně nabývání práv k věci bylo zjištěno, že originární nabývací způsoby byly pravděpodobně starší než derivativní. Způsoby nabytí vlastnického práva, ke kterým docházelo při nálezů věci, jsme zařadili mezi originární jednostranné právní úkony. Těmi pak jsou zejména okupace a nález pokladu.

V další části práce jsme se věnovali jednotlivým nabývacím způsobům, k nimž mohlo při nálezů věci dojít. Prvním z nich byla okupace. Tu jsme nejprve definovali jako způsob nabytí vlastnického práva uchopením držby věci ničí s vůlí mít jí jako svou vlastní. Postavení věci ničí není jasné, buď se za ní považovaly pouze věci, které nikdy nestály v soukromém vlastnictví žádné osoby, nebo sem patřily i věci, které vlastníka měly, ale nějakým způsobem o něj přišly. V rámci pojednání o okupaci jsme se pak věnovali jednotlivým situacím podle toho, co bylo předmětem okupace.

Nejprve jsme se zabývali nalezenými movitými věcmi, které ještě nikdy nestály ve vlastnictví žádné osoby. U nich se dokonce někdy nepoužíval pojem okupace, ale *invenire*. Mezi ně patřily především různé přírodniny, jako jsou perly, mušle apod. nalezené na mořském břehu nebo jiném pozemku *extra commercium*. Dospěli jsme ovšem k tomu, že volně okupovat bylo možné i další věci jako jsou vejce, med, zuby, drápy a podobné živočišné produkty, ať jsou nalezeny kdekoliv, třeba i na cizím pozemku.

Dále se naše pozornost obrátila na okupaci opuštěných zvířat. Zde se prameny především věnují rozlišování jednotlivých kategorií zvířat. Domácí zvířata, mezi která patřily slepice a husy, ale i další zvířata, která se za domácí považují i dnes, nemohla být volně okupována. Proti nim stojí divoká zvířata, u nichž je zajímavé, že se ztrátou jejich držby dochází automaticky i k zániku vlastnického práva k nim. Divoká zvířata dělíme na svobodná, chycená a na ta, která mají ve zvyku se vzdalovat a zase vracet, u kterých dochází ke ztrátě držby až ve chvíli, pokud ztratí vůli se vracet (*animus revertendi*).

Okupaci mohly podléhat i vybrané nemovité věci, které ještě nestály ve vlastnictví žádné osoby, těch však existovalo jen málo. Patřil sem ostrov nově vzniklý v moři (*insula in mari nata*) nebo, pokud byly hranice okolních pozemků přesně změřeny, i ostrov nově vzniklý v řece (*insula in flumine nata*) a opuštěné řečiště (*alveus derelictus*). Pokud byly meze pozemků určeny přirozenou hranicí, docházelo k rozdělení ostrova či řečiště mezi vlastníky okolních pozemků.

Poté přišla na řadu okupace věcí nepřátel. Zde bylo nutné zejména rozlišovat mezi okupací soukromou a veřejnou. Věnovali jsme se zde otázce, kdy jsou cizinci chráněni a kdy naopak lze jejich věci volně okupovat.

Z pohledu pramenů nejvíce mlhavou částí práce byla ta, kde jsme zkoumali, jakým způsobem se nabývá vlastnické právo k opuštěným věcem. Zdroje si v otázce způsobu nabytí k věcem derelikvovaným mnohdy odporují, což vedlo až k vytvoření tří různých teorií o tom, jakým způsobem se v klasické době získávalo k opuštěným věcem vlastnictví. První považuje opuštěné věci za *res nullius* a jako jediný možný nabývací způsob považuje okupaci. Druhá naopak určuje za jedinou možnost nabytí vlastnického práva až vydržení. Třetí přiznává odchylné postavení mancipačním a nemancipačním věcem, přičemž u nemancipačních připouští jejich nabytí okupací, u mancipačních pouze vydržením. Ani jeden z názorů však výrazně nepřevládá a všechny mají svá pro i proti. Proč nedocházelo na poli právní romanistiky ke shodě, bylo způsobeno protichůdností dvou základních zásad římského klasického práva. Na jedné straně stála nutnost převádět mancipační věci pouze formálními způsoby, na druhé pak široká volnost vlastníka zacházet s vlastní věcí, jak se mu zlíbí. Jelikož bylo vlastníkovo oprávnění zcizovat *res Mancipi* v římském právu omezeno ceremoniálními převody

vlastnictví, mohla být stejným způsobem omezena i možnost vzdát se jejich kviritského vlastnictví. V opačném případě by jinak formální převodní akt mohl být jednoduše obcházen tak, že by převodce provedl derelikci a nabyvatel mancipaci. Problémem ovšem je, že v pramenech se dočítáme i o možnosti vzdání se vlastnického práva například k otrokovi, který mezi mancipační věci patří. Antické zdroje celkově nepomáhají situaci nijak osvětlit, spíše naopak rozdmýchávají další a další diskuze. Informace, které se z nich dozvídáme, jsou často protichůdné a navíc pochází z pozdější doby, kde již platila pravidla jiná. K dané problematice se nejvíce vyjadřují justiniánská Digesta, v době jejich vydání se však již zcela změnila koncepce vlastnictví, které bylo již sjednoceno a nerozlišovalo se mezi kviritským a bonitárním vlastnictvím. Také prakticky vymizely formální způsoby převodu vlastnického práva a členění na mancipační a nemancipační věci. Z těchto důvodů je v této době již jediným možným způsobem nabytí vlastnictví k opuštěným věcem okupace. V rámci pojednání o opuštěných věcech jsme se zabývali ještě vydržecím titulem *pro derelicto*, otázkou zániku vlastnictví k opuštěným věcem a pojmu *ager desertus*.

Následující část práce se týkala dalšího speciálního způsobu nabytí vlastnického práva, nálezů pokladu. Nejprve jsme se zaměřili na okamžik vzniku pokladu jako samostatného institutu, speciálního druhu věci odlišujícího se od jiných kategorií, především od věci ničí. K tomu jsme připojili i nález pokladu jako zvláštní způsob nabývání vlastnictví k věci. V celém římském právu je složité určit s jistotou přesná data jednotlivých událostí, ani zde se nejednalo o výjimku. Minimálně však od císaře Hadriana by se měla vyskytovat nezávislá úprava o nabývání pokladu.

Poté jsme se věnovali umístěním nálezů pokladu do systému římského práva. Zde jsme ho zařadili mezi originární způsoby nabývání vlastnického práva a definovali ho. V rámci jeho definice jsme došli k určení, že se jedná o dlouho ukrytou cennost, u které se ztratilo povědomí o tom, kdo je jejím vlastníkem. Nejedná se však o věci ukryté za účelem zisku, ze strachu či opatrnosti.

Také se nám podařilo vyhledat kritéria, podle kterých se bude různit odpověď na otázku: Komu připadne poklad? Těmi jsou místo a náhodnost nálezů. Obecné pravidlo pro nabývání přiděluje polovinu nálezci a polovinu pro vlastníka pozemku, ale víme, že podíly se v průběhu let měnily a uvedené poloviny jsou až konečným řešením z právní úpravy zakotvené císařem Justiniánem. Zkoumali jsme tedy vliv těchto 2 atributů: místa

a náhody. Místo nám uvádělo jakým způsobem a mezi koho se poklad rozdělí. Náhodnost objevu se stala podmínkou pro to, aby nálezce vůbec mohl svůj díl získat. Jedinou výjimkou, kde bylo možné poklad hledat i úmyslně byl vlastní pozemek.

Další velice zajímavou částí bylo zkoumání, zda může trvání držby ovlivnit dočasná nevědomost vlastníka o tom, kde se jím ukrytý poklad nalézá. Došli jsme k závěru, že tím ovlivněna držba ani vlastnictví být nemůže, neboť by v témže případě ztrácel vlastnictví k otrokovi každý kdo, byť i jen na okamžik, nevěděl, kde ten se nachází. Poklad se nestává součástí pozemku, a to ani v případě, že zde žádný vlastník není. Navíc se nejedná ani o plod pozemku.

Daleko v představách možných situací, které se mohou při nález pokladu vyskytnout, zacházel Tryphoninus. V Digestech nalezneme velice rozsáhlý fragment, ve kterém pojednává o různých možnostech nabytí pokladu skrze podřízené osoby, či z jiného zvláštního titulu. My jsme se na tento jeho rozbor také zaměřili a pokusili se doplnit další v úvahu přicházející situace.

Úpravu jsme opustili po úvaze nad prostředky, kterými se dal poklad získat. Zde jsme oddělili prostředky, kterými se dá získat poklad z místa, kde je ukryt a prostředky na vydání podílu, který oprávněnému náleží.

Posledními případy, kterými jsme se v římskoprávní části práce věnovali, byly nález věci skryté a opuštěné. Takový nález sám o sobě ani u jednoho z těchto případů nezakládá vznik vlastnického práva k věci. V některých ojedinělých případech ale mohlo dojít k vydržení takových věcí, samozřejmě pouze za předpokladu, že byly splněny všechny požadavky pro účinné vydržení.

V závěru práce jsme zkoumali, zda se soukromoprávní kodexy v minulosti platné na českém území nechaly inspirovat římskou právní úpravou přivlastnění a nález. Za tímto účelem jsme nahlédli do minulých i do současného občanského zákoníku a zkoumali jejich jednotlivá ustanovení. Snažili jsme se porovnat znění zde uvedených paragrafů s právní úpravou římskou a hledat, kde podobnost s římským právem je a kde není. Zjistili jsme, že obecný zákoník občanský i zákon č. 89/2012 Sb. inspiraci v římském právu nacházejí, zatímco socialistické občanské zákoníky z roku 1950 a 1964 nejen, že se neinspirují, ale prakticky uvedené instituty jako způsob nabytí soukromého vlastnictví k věci vůbec nepřipouští.

Bádání nálezů věci by se dalo rozšířit několika různými cestami. Jedna z nich je zaměřit se více na neprávnické prameny, které někdy vypovídají i o konkrétních situacích, při nichž k nálezům došlo, zejména co se týče pokladu. Další možností by bylo zaměřit se čistě na problematiku opuštěných věcí a opravdu pečlivě prohledat různé právní prameny, zda by se v některém z nich nenašlo vysvětlení, jak tomu bylo s jejich nabýváním. K tomu však možná chybí dostatek původních pramenů a výsledné pátrání by mohlo nakonec skončit marně. Dalším směrem, kam by práce mohla směřovat je novodobá právní úprava, bylo by možné podívat se i na cesty uvedených institutů v cizích právních řádech, případně alespoň na jejich současné postavení v nejvýznamnějších evropských soukromoprávních kodexech, jakými jsou rakouský ABGB, německý BGB a Code civile. Bohužel již v tomto okamžiku práce překročila původně plánovaný rozsah, proto její další rozšiřování nepřipadalo v úvahu a bylo by snad možné pouze v rámci práce disertační či obdobné.

Seznam zkratek

ABGB – Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie

C. – Codex Iustiniani

Cod. Theod. – Codex Theodosianus

CIC – Corpus Iuris Civilis

D. – Digesta seu Pandectae

Inst. – Institutiones seu Elementa

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník v původním znění.

OZO – zákon č. 846/1811 ř. z., obecný zákoník občanský

PWRE - Paulys realencyclopädie der classischen Alterumswissenschaft: neue Bearbeitung.

Rer. cott. – Rerum cottidianarum sive aureorum

Suppl. - Supplementum

ZSS RA – Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung

Seznam použité literatury

AICHER, Josef; RUMMEL, Peter. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit IPR-Gesetz, Ehegesetz, Mietrechtsgesetz, Wohnungseigentumsgesetz, Landpachtgesetz, Konsumentenschutzgesetz, Produkthaftungsgesetz, UN-Kaufrecht in zwei Bänden*. 2. neubearb. und erw. Aufl. Wien: Manz, 1990, XXXI, 2439 s.

ANDRES, Bedřich; HARTMANN, Antonín; ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Repr. pův. vyd. r. 1935. Praha: Codex Bohemia, 1998, 1192 s. ISBN 80-85963-61-2.

ARNDTS, Karl Ludwig; SPÁČIL, Jiří. *Učební kniha pandekt*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 3 sv. ISBN 978-80-7357-517-5.

BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1981, 507 s.

BĚLOVSKÝ, Petr. Nález pokladu ve vývoji soukromého práva. In: *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví*. Praha: C. H. Beck. 2004, č. 24, s. 894. ISSN 1210-6410.

BERGER, Adolf. *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1953. (Transactions of the American Philosophical Society; New Series, Volume 43, Part 2, 1953). [ii], 333-808 pp. Reprinted 2002 by The Lawbook Exchange. ISBN 1-58477-142-9

BESSENYŐ, Andreas. Zum Problem des Ersitzungstitels pro derelicto. In: *Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pecs Publicata* [online]. Pecs, 1996, svazek 123, str. 52-64, 12 s. [cit. 03. 03. 2014]. Dostupné z WWW: http://0-www.heinonline.org.pol.ar.onu.edu/HOL/Page?handle=hein.journals/studia123&div=8&collection=journals&set_as_cursor=3&men_tab=srchresults&terms=pro|derelicto&type=matchall#71

BOSSOWSKI, Franciszek. *Znalezienie skarbu: wedle prawa rzymskiego*. Krakow: nakł. Polskiej Akademii Umiejętności; Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1925, 70 s.

DOBIE, Wm. Jardine. The law of treasure trove. In: *Juridical Review* [online]. 1931, svazek 43, 4. číslo (prosinec), str. 300-310 [cit. 03. 01. 2013] Dostupné z WWW: http://0-www.heinonline.org.polar.onu.edu/HOL/Page?handle=hein.journals/jure43&div=32&collection=journals&set_as_cursor=9&men_tab=srchresults#314

DÜLL, Rudolf. Auslobung und Fund im atiken Recht. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Weimar: Böhlau. 1941, svazek 61, strany 19-43, 25 s. ISSN 0323-4096.

ELIÁŠ, Karel. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008*. Praha: Linde, 2008, 2 sv. (1391, 1397-2639 s.). ISBN 978-80-7201-687-7.

FALZEA, Angelo. Occupatio. In: *Enciclopedia del diritto: aggiornamento*. Varese: Giuffre, 2001, XXVII, 1128 s. ISBN 88-14-09058-0.

HECK, Eberhard. Occupatio. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Weimar: Böhlau. 1967, svazek 84, str. 355-357, 3 s. ISSN 0323-4096.

HEYROVSKÝ, Leopold, SOMMER, Otakar, VÁŽNÝ, Jan. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 7. vyd. V Bratislavě: nákladem Právnické fakulty University Komenského, 1929, VIII, XV, 646 s.

HONSELL, Heinrich. *Römisches Recht*. 7. vydání. Heidelberg: Springer, 2010, 227 s. ISBN 978-3-642-05306-1.

JOLOWICZ, H. F., NICHOLAS Barry. *Historical Introduction to the Study of Roman Law*. 3. vydání Cambridge: Cambridge University Press, 1972, 528 s. ISBN 978-0-521-08253-6.

JÖRS, Paul, KUNKEL, Wolfgang. *Römisches Privatrecht*. 2. neu bearb. Aufl. Berlin: Springer, 1935, XIV, 402 s.

KARLOWA, Von Otto. *Römische Rechtsgeschichte*. Nachdr. [d. Ausg.] Leipzig 1885/1901. Keip, 1997. ISBN 38-051-0677-7

KASER, Max. *Das römische Privatrecht*. 2., neubearbeitete Aufl. München: Beck, 1971, 833s. ISBN 3-406-01406-2.

KASER, Max. Die natürliche Eigentumserwerbsarten im altrömischen Recht. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Weimar: Böhlau. 1947, svazek 65, str. 219-260, 41 s. ISSN 0323-4096. Ročenka.

KASER, Max. Die Typen der römischen Bodenrechte in der späteren Republik. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Weimar: Böhlau. 1942, svazek 62, str. 1-81, 80 s. ISSN 0323-4096. Ročenka.

KASER, Max. Neue Studien zum altrömischen Eigentum. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Weimar: Böhlau. 1951, svazek 68, str. 131-190, 59 s. ISSN 0323-4096. Ročenka.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

LAMBERTINI, Renzo. 'Erepta a bestiis' e occupazione. In: *Labeo: rassegna di diritto romano*. Napoli. Vol. 30, 1984, str. 191-202., 11 s.

LAURIA, Mario. Dal possessore del tesoro all' «inventor» (D. 41. 2. 3. 3). In: *Labeo: rassegna di diritto romano*. Napoli. Vol. 1. 1955. str. 21-31, 10 s.

MAYER-MALY, Theo. Ducente fortuna. In: *Studies in Roman Law: In Memory of A. Arthur Schiller*. Leiden: Brill. 1986, str. 140-146, 6 s.

MAYER-MALY, Theo. Der Schatzfund in Justinians Institutiones. In: *Studies in Justinian's Institutes in memory of J. A. C. Thomas*. London: Sweet & Maxwell. 1983, str. 109-117, 8 s.

Note, Treasure Trove - History and Development. In: *Temple Law Quarterly* [online]. 1949, svazek 22, číslo 3 (leden), str. 326-331, 5 s. [cit. 04. 02. 2013]. Dostupné z WWW: http://0-www.heinonline.org.polar.onu.edu/HOL/Page?handle=hein.journals/temple22&div=37&collection=journals&set_as_cursor=1&men_tab=srchresults&terms=43%20Jurid.%20Rev.%20300&type=matchall

PRAŽÁK, Josef, SEDLÁČEK Josef, NOVOTNÝ, František. *Latinsko-český slovník*. reprint 16. vyd. Praha: Koniasch Latin Press, 1999, ix, 1425 s. ISBN 80-85917-51-3.

RANDA, Antonín, SPÁČIL, Jiří. *I. Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém; II. Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. Praha: ASPI, 2008, xxviii, 188, v, xx, 340 s. ISBN 978-80-7357-389-8.

REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rímske právo*. 4. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2010, 522 s. ISBN 978-80-8078-352-5.

ROSELAAR, Saskia T. *Public land in the Roman Republic: a social and economic history of the ager publicus* [online]. Leiden, 1980, 383 str. [cit. 03. 03. 2014]. Dostupné z: <https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/13401/Proefschrift%20Roselaar%20Public%20land.pdf?sequence=2>. Disertační práce. University Leiden.

RUDDY, F. S. Res Nullius and Occupation in Roman and International Law. In: *The University of Missouri at Kansas City Law Review*. 1968, vol. 36, str. 274-287, 13 s.

SALÁK, Pavel. "Cennost" pokladu v římském a moderním právu. In Peter Mach, Matej Pekarík, Vojtech Vladár. *Constans et perptua voluntas - Pocta Peteru Blahovi k 75. narodeninám*. prvni. Trnava: Trnavská univerzita v Trnavě, 2014. s. 511-520, 9 s. ISBN 978-80-8082-764-9.

SALÁK, Pavel. Nález pokladu mezi ABGB a Osnovou OZ z r. 1937 aneb cesta tam a zase zpátky. In: *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2013, roč. 21, Supplementum 2013, s. 269-275. ISSN 1210-9126.

SALÁK, Pavel. Vliv římského práva v oblasti práva věcného v občanském právu na našem území v 19. a 20. stol. In: Frýdek, M., Tauchen, J.. *Soukromé právo v proměnách věků: sborník příspěvků z letní školy*. 2011. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. s. 11-25, 14 s. ISBN 978-80-210-5557-5.

SCHULZ, Fritz. Fr. 63. D. 41, 1. (Zur Lehre vom Schatzerwerb). In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Weimar: Böhlau. 1914, svazek 35, str. 94-112, 18 s. ISSN 0323-4096.

SCIALOJA, Vittorio, BONFANTE, Pietro. Teoria della proprietà nel diritto romano; lezioni ordinate curate edite da Pietro Bonfante. Roma: Anonima Romana Editoriale. 1933, vol. II., str. 19-57, 38 s.

SECKEL, Emil. *Heumanns Handlexikon zu den Quellen des römischen Rechts*. 9. Aufl. Jena: Fischer, 1926, XVII, 643 s.

SEDLÁČEK, Jaromír, SPÁČIL Jiří. *Vlastnické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, XXIV, 426, iv, 58, 79 s. ISBN 978-80-7357-758-2.

SKŘEJPEK, Michal. *Ius et religio: právo a náboženství ve starověkém Římě*. 1. vyd. Pelhřimov: Vydavatelství 999, 1999, 317 s. ISBN 80-901064-8-x.

SKŘEJPEK, Michal. *Latinsko-český slovníček římského práva (vybrané pojmy a termíny)*. 4. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2006, 59 s.

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo: systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6.

SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského*. 2. vyd. nákladem spolku čsl. právníků "Všehrd", 1946, 356 s.

SPÁČIL, Jiří a kol. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1276 s.

TAUBENSCHLAG, Rafał. Das attische recht in der Komödie Menandres „Epitrepontes“ In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte: Romanistische Abteilung*. Wien: Böhlau. Band 46. Jahre 1926. s. 68-82, 14 s.

TAUBENSCHLAG, Rafał. *Rzymskie prawo prywatne na tle praw antycznych*. 1. vydání. Varšava: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1955, 363 s.

WATSON, Alan. *The Digest of Justinian*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998, xii, [960] s. ISBN 0-8122-1636-9.

WEBER, Max. *Die römische Agrargeschichte: in ihrer Bedeutung für das Staats- und Privatrecht*. Stuttgart: Verlag von Ferdinand Enke, 1891, viii, 284 s.

WISSOWA, Georg, KROLL, Wilhelm, MITTELHAUS, Karl. *Paulys realencyclopädie der classischen Alterumswissenschaft: neue Bearbeitung*. Stuttgart: Metzler, 1992, 1296 sloupců (použité sloupce 7-13), 648 s.

WISSOWA, Georg, KROLL, Wilhelm, MITTELHAUS, Karl, ZIEGLER, Konrat. *Paulys realencyclopädie der classischen Alterumswissenschaft: neue Bearbeitung*. Stuttgart: Metzler, 1995, 1712 sloupců (použité sloupce 682-691), 856 s.

ZEMAN, Milan. Existuje v současnosti res nullius? In: *Právní rádce: měsíčník Hospodářských novin: měsíčník vydavatelství Economia*. Praha: Economia, vol. 6, rok 2013. ISSN 1210-4817.

Seznam použitých edic a překladů pramenů

APPIANOS. *Krize římské republiky: římské dějiny*. Přeložili Burian, J. Mouchová, B. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989, 495 s. ISBN 80-205-0060-x.

Codex Iustinianus. Ed. KRÜGER, Paul. *Corpus iuris civilis. Volumen secundum*. Berolini: Weidmann, 1929, xxvi, 516 s.

Digesta. Ed. MOMMSEN, Theodor, KRÜGER, Paul. *Corpus iuris civilis. Volumen primum*. Ed. Stereotypa 11. Berolini: Weidmann, 1928, xvi, 56, 994 s.

GAIUS. *Institutiones*. Překlad z Kincl, Jaromír. *Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 326 s. ISBN 978-80-7380-054-3.

Iustiniani Institutiones. Přeložili Peter Blaho, Michal Skřejpek. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010, 410 s. ISBN 978-80-246-1749-7.

SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2006, 375 s. ISBN 80-86199-89-4.

TACITUS, Publius Cornelius. *Z dějin císařského Říma: Dějiny; Život Iulia Agricoly; Germánie; Rozprava o řečnících*. Vyd. 1., (Dějiny druhé., přeprac. vyd.). Praha: Svoboda, 1976, 473 s.

Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 946/1811 ř. z., obecný zákoník občanský

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách

Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči

Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti

Zákon č. 99/2004 Sb. o rybářství

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Anotace

Právní úprava nálezů v římském právu

Cílem této práce je analyzovat římskoprávní problematiku nálezů věci, jakožto jednoho ze způsobů nabytí vlastnického práva k věci. V úvodu práce je pojednáno o některých specifikách římského vlastnictví, jeho předmětu a způsobech nabytí vlastnického práva obecně. Těžiště práce však spočívá na třech hlavních oblastech – okupaci, nabytí vlastnictví k opuštěným věcem a nálezů pokladu. Okupace (*occupatio*) je způsob nabytí vlastnického práva k věci ničí jejím přivlastněním. Práce pojednává zvláště o každé kategorii předmětů, které pod věci ničí spadali. Nejprve je věnována pozornost okupaci nalezených movitých věcí, poté se zaměřuje na okupaci zvířat, nemovitých věcí a nakonec na přivlastnění věcí nepřátel. Každá z těchto skupin věcí má svá specifika a zejména je nutné rozlišovat, kdy bylo v římském právu možné je nabyt do vlastnictví pomocí okupace a kdy se jednalo o jiný nabyvací způsob. Dalším tématem je nabytí vlastnického práva k opuštěným věcem (*res derelictae*). Zde je důležité zejména rozlišování mezi dobou klasického římského práva a pozdějšího práva z období vlády císaře Justiniána. V klasickém právu je postavení opuštěných věcí značně nejasné a stejně tak je těžko určitelný i nabyvací způsob, kterým bylo možné získat vlastnické právo k opuštěným věcem. V době kodifikace císaře Justiniána již se zřejmě nabytí opuštěných věcí ustálilo a začalo jednoznačně spadat pod okupaci. Další část práce se věnuje institutu nálezů pokladu (*inventio thesauri*), který se vyčlenil jako samostatný způsob nabytí vlastnického práva. Je specifický zejména rozdělením vlastnictví pokladu mezi nálezce a vlastníka pozemku. V rámci pojednání o pokladu se pak práce věnuje především jeho znakům a jednotlivým situacím, které mohou při jeho nalézání nastat. Ač je práce orientovaná zejména na římské právo, neopomíjí ani recepci uvedených institutů do zákoníků české historie a jejich současnou právní úpravu v občanském zákoníku. Ten zná možnosti nabytí vlastnického práva k věci jejím přivlastněním, upravuje i režim opuštěných věcí, pojem poklad výslovně neupravuje, ovšem rozeznává věci skryté, pod které se poklad řadí.

Klíčová slova: *Occupatio, derelictio, inventio thesauri*

Summary

Legal regulation of the finding under Roman law

The purpose of this thesis is to analyze the issue of the finding under Roman law, as one of the ways of acquiring ownership to a thing. The beginning is dedicated to the description of some specifics of Roman ownership, to its subject and to the ways of acquiring the ownership law at general. The thesis focuses on three main areas – occupation, acquiring the ownership to the abandoned things and the finding of a treasure. Occupation (*occupatio*) is a way of acquiring the ownership of the nobody's thing via its seizure. The thesis enumerates and describes each category of nobody's things. Attention is paid to the occupation of discovered movables, to the occupation of animals, immovables and to the seizure of things that belong to the enemy. Each of these categories of things has its specifics and it is very important to separate occupation from other ways of acquiring. The next issue is acquiring the ownership to the abandoned things (*res derelictae*). One has to differentiate between the period of classic Roman law and between the later law from the time of the emperor Justinian. The status of abandoned things in the classical era is not clear, as well as the method for obtaining their ownership. In the time of the codification of the emperor Justinian is the acquiring of abandoned things certainly more clear and belongs unambiguously to the occupation. The next part of the thesis is dedicated to the institution of finding a treasure (*inventio thesauri*), which stands separated as an independent way of acquiring the ownership law. It is specific because of the dividing the treasure ownership between the founder and the freeholder. This part of thesis describes the specifics of the treasure and the situations that could happen during the finding. Although the thesis is oriented mainly on Roman law, it does not forget to describe the status of this problematics in the Czech historic and present codes of law. The current Czech civil code of law allows the possibility of the acquiring of the ownership law to the thing with its seizure. Although the code also adjusts the abandoned things, the term treasure is not described. The code does recognize the wider term of hidden things.

Key words: *Occupatio, derelictio, inventio thesauri*